

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Mediální výchova v rodině se zaměřením na rizikový obsah na sociálních sítích

Diplomová práce

2024

Bc. Stanislava Kalousová

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Stanislava Kalousová**
Osobní číslo: **H22245**
Studijní program: **N0111P190001 Resocializační pedagogika**
Téma práce: **Mediální výchova v rodině se zaměřením na rizikový obsah na sociálních sítích**
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

Zásady pro vypracování

Diplomová práce se věnuje tématu mediální výchova v rodině a rizikovému obsahu na sociálních sítích. Práce je uspořádána do dvou částí, teoretické a praktické. Teoretická část vymezuje pojmy mediální pedagogika, mediální výchova a mediální gramotnost, a také rizikový obsah na sociálních sítích, se kterým se děti mohou setkávat, např. násilný či sexualizovaný obsah nebo kyberšikana. Část praktická je potom zaměřena na kvantitativní výzkum realizovaný prostřednictvím dotazníkového šetření, jehož výzkumný soubor tvoří děti na 2. stupni základních škol v Pardubickém kraji. Cílem výzkumu je zjistit, zda se děti s rizikovým obsahem na sociálních sítích setkávají a jakým způsobem se v rodinách uskutečňuje mediální výchova zaměřená na toto téma a jeho prevenci.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

ECKERTOVIÁ, Lenka a DOČEKAL, Daniel. Bezpečnost dětí na internetu: rádce zodpovědného rodiče. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2013. 224 s. ISBN 978-80-251-3804-5.
LUKÁŠOVÁ, Kateřina. Škodlivý obsah na internetu. Kybernetická kriminalita. Praha: Karolinum, 2013. s. 7-22. ISBN 978-80-246-2668-0. Dostupné také z http://karolinum.cz/data/clanek/660/luridica_4_2012_01_Lukasova.pdf.
PIKE, Deidre. Media literacy: seeking honesty, independence, and productivity in today's mass messages. New York: International debate education association, [2014]. ISBN 978-1-61770-085-9.
SLOBODA, Zdeněk. Mediální výchova v rodině: postoje, nástroje, výzvy. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. Kultura, média, komunikace. Paedagogia mediorum. ISBN 978-80-244-4496-3.
STAŠOVÁ, Leona, Gabriela SLANINOVÁ a Iva JUNOVÁ. Nová generace: vybrané aspekty socializace a výchovy současných dětí a mládeže v kontextu medializované společnosti. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-567-7.

Vedoucí diplomové práce: **PhDr. Marcela Ehlová, Ph.D.**
Katedra věd o výchově

Datum zadání diplomové práce: **5. dubna 2023**
Termín odevzdání diplomové práce: **4. dubna 2024**

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 5. dubna 2023

Prohlašuji:

Práci s názvem Mediální výchova v rodině se zaměřením na rizikový obsah na sociálních sítích jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 15.6.2024

Bc. Stanislava Kalousová v. r.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem respondentům, kteří byli ochotni zapojit se do dotazníkového šetření, a zúčastněným školám za vstřícný přístup a spolupráci. Jmenovitě děkuji Ing. Jaroslavu Myslivcovi, Ph.D. za pomoc se statistickým vyhodnocováním výzkumných hypotéz, a především vedoucí mé diplomové práce PhDr. Marcele Ehlové, Ph.D. za její čas, veškeré konzultace, rady, připomínky a podporu během celé doby psaní této práce.

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá tématem mediální výchovy v rodině a rizikového obsahu na sociálních sítích. Práce je rozdělena do dvou částí, teoretické a praktické. V teoretické části jsou vymezena základní témata práce – mediální výchova, gramotnost či vliv médií, a také sociální sítě a rizikový obsah na nich, např. sexualizovaný nebo násilný obsah, sexting, kybergrooming apod. Praktická část je věnována kvantitativnímu výzkumu realizovanému prostřednictvím dotazníkového šetření s výzkumnými soubory žáků šestých tříd základních škol v Pardubicích a jejich rodičů. Cílem výzkumu bylo popsat, zda a s jakým rizikovým obsahem se děti na sociálních sítích setkávají a jakým způsobem je v rodinách realizována mediální výchova zaměřená na toto téma.

KLÍČOVÁ SLOVA

mediální výchova, mediální výchova v rodině, sociální sítě, rizikový obsah, rizika sociálních sítí

TITLE

Media Education in the Family with a Focus on Risky Content on Social Networks

ANNOTATION

The thesis deals with the topic of media education in the family and risky content on social networks. The thesis is divided into two parts, theoretical and practical. The theoretical part defines the main themes of the thesis – media education, literacy or the influence of the media, as well as social networks and risky content on them, such as sexualized or violent content, sexting, cyberbullying, etc. The practical part is devoted to quantitative research carried out through a questionnaire survey with research files of sixth grade pupils of primary schools in Pardubice, and their parents. The aim of the research was to describe whether and what kind of risky content children encounter on social networks and how media education focused on this topic is implemented in families.

KEYWORDS

media education, media education in the family, social networks, risky content, risks of social networks

Obsah

Seznam grafů	9
Seznam tabulek	10
Úvod.....	12
Teoretická část	14
1 Média a výchova	14
1.1 Média	14
1.2 Mediální pedagogika	15
1.3 Mediální výchova	15
1.4 Negativní vliv médií na dítě	19
1.5 Pozitiva médií	20
2 Rizikový obsah a komunikace na sociálních sítích.....	21
2.1 Sociální sítě	21
2.2 Rizikový obsah na internetu a sociálních sítích	22
2.3 Dostupnost rizikového obsahu	31
2.4 Opatření pro omezení rizikového obsahu.....	32
Praktická část	34
3 Kvantitativní výzkum.....	34
3.1 Formulace výzkumných problémů a hypotéz a cílů výzkumu	34
3.2 Charakteristika výzkumného souboru	35
3.3 Metoda sběru dat	35
3.4 Předvýzkum.....	36
3.5 Realizace výzkumu a sběr dat	36
3.6 Kvalita výzkumu	37
3.7 Etické aspekty výzkumu.....	38
3.8 Prezentace získaných dat	39
3.9 Interpretace získaných dat	65

3.10 Statistická verifikace hypotéz.....	69
3.11 Závěr výzkumu a diskuse	78
Závěr	80
Použité zdroje	82
Přílohy.....	88
Příloha A – Dotazník pro žáky 6. tříd ZŠ.....	88
Příloha B – Dotazník pro rodiče žáků	93
Příloha C – Informovaný souhlas.....	96
Příloha D – Tištěné odkazy na dotazníky	97

Seznam grafů

Graf 1 Pohlaví respondentů	39
Graf 2 Sociální sítě používané dětmi	40
Graf 3 Věk dětí při založení jejich prvního účtu na sociální síti	41
Graf 4 První sociální sítě dětí	41
Graf 5 Zařízení, na kterých děti navštěvují sociální sítě.....	42
Graf 6 Povědomí rodičů o všech sociálních sítích dětí.....	43
Graf 7 Sociální sítě dětí, o kterých jejich rodiče nevědí	43
Graf 8 Zkušenost dětí s pornografickým obsahem	44
Graf 9 Sociální sítě jako zdroj pornografického obsahu.....	45
Graf 10 Získání pornografického obsahu	45
Graf 11 Sdílení zkušeností s pornografickým obsahem	46
Graf 12 Zkušenost dětí s násilným obsahem	46
Graf 13 Sociální sítě jako zdroj násilného obsahu.....	47
Graf 14 Získání násilného obsahu	48
Graf 15 Sdílení zkušenosti s násilným obsahem	48
Graf 16 Zkušenost dětí s obsahem zobrazujícím poruchy příjmu potravy	49
Graf 17 Sociální sítě jako zdroj obsahu zobrazujícího poruchy příjmu potravy	49
Graf 18 Získání obsahu zobrazujícího poruchy příjmu potravy	50
Graf 19 Sdílení zkušenosti s obsahem zobrazujícím poruchy příjmu potravy	50
Graf 20 Zkušenost dětí s obsahem zobrazujícím sebepoškozování.....	51
Graf 21 Sociální sítě jako zdroj obsahu zobrazujícího sebepoškozování.....	52
Graf 22 Získání obsahu zobrazujícího sebepoškozování.....	52
Graf 23 Sdílení zkušenosti s obsahem zobrazujícím sebepoškozování	53
Graf 24 Cizí osoby mezi přáteli a sledujícími na sociálních sítích.....	53
Graf 25 Obdržení nabídky k setkání od cizí osoby na sociální síti.....	54
Graf 26 Přijetí nabídky k setkání od cizí osoby na sociální síti.....	54
Graf 27 Komunikace rodičů s dětmi o rizikovém obsahu	55
Graf 28 Častota komunikace rodičů s dětmi o rizikovém obsahu	55
Graf 29 Potřeba dětí častěji komunikovat s rodiči o rizikovém obsahu	56
Graf 30 Pohlaví dětí.....	57
Graf 31 Mínění rodičů o možných hrozbách pro děti na internetu.....	57
Graf 32 Důležitost komunikace rodičů s dětmi o rizicích internetu	58

Graf 33 Realizace mediální výchovy	58
Graf 34 Důležitost mediální výchovy v rodině.....	59
Graf 35 Povědomí rodičů o všech sociálních sítích používaných dětmi	60
Graf 36 Sociální sítě používané dětmi podle rodičů.....	60
Graf 37 Komunikace rodičů s dětmi o rizikovém obsahu podle rodičů	61
Graf 38 První komunikace rodičů s dětmi o rizikovém obsahu	62
Graf 39 Častost komunikace rodičů s dětmi o rizikovém obsahu podle rodičů	62
Graf 40 Dostatečnost komunikace rodičů s dětmi o rizikovém obsahu	63
Graf 41 Zkušenosti dětí s rizikovým obsahem sdělené rodičům	63
Graf 42 Využívaná opatření na ochranu dětí před rizikovým obsahem	64
Graf 43 Zkušenost dětí s rizikovým obsahem podle pohlaví.....	66

Seznam tabulek

Tabulka 1 Empirické četnosti pro H1	69
Tabulka 2 Teoretické četnosti pro H1	70
Tabulka 3 Testové kritérium pro H1	70
Tabulka 4 Empirické četnosti pro H2	71
Tabulka 5 Teoretické četnosti pro H2.....	71
Tabulka 6 Testové kritérium pro H2.....	71
Tabulka 7 Empirické četnosti pro H3	72
Tabulka 8 Teoretické četnosti pro H3.....	72
Tabulka 9 Testové kritérium pro H3.....	73
Tabulka 10 Empirické četnosti pro H4	74
Tabulka 11 Dvouvýběrový F-test pro rozptyl pro H4	75
Tabulka 12 Dvouvýběrový t-test s nerovností rozptylů pro H4	76
Tabulka 13 Empirické četnosti pro H5	77
Tabulka 14 Teoretické četnosti pro H5.....	77
Tabulka 15 Yatesova korekce pro H5.....	77

Úvod

Internet je místem, kde se nemožné může stát možným. V téměř nekonečných internetových zákoutích lze narazit na obsah, který nás může překvapit v pozitivním i negativním smyslu slova. V těchto milionech gigabitů obsahu je možné – cíleně i nechtěně – narazit na obsah, po jehož zhlédnutí se cítíme pobaveně, ale i šokovaně či dokonce znechuceně. Je potom na nás, jak se s tímto obsahem vypořádáme a s touto zkušeností naložíme. Dospělé tento prožitek nemusí nijak vyvést z míry, o to větší dopad ale může mít, pokud obsah zhlédne dítě.

My se v této práci s názvem Mediální výchova v rodině se zaměřením na rizikový obsah na sociálních sítích budeme orientovat hned na několik z těchto oblastí. Celý text je rozčleněn do dvou stěžejních částí – teoretické a praktické. Teoretická část je složena ze dvou hlavních kapitol. V první z nich nejprve uvedeme pojmy související s médii a mediální výchovou, jež je realizována v prostředí rodiny i jako součást školního vzdělávání.

Děti se dnes s médii poprvé setkávají už ve velmi nízkém věku. Již před více než deseti lety začala být mladá generace označována jako „digitální domorodci“ (v angličtině Digital Natives) (Prensky, 2001). Jsou to děti, které se do digitálního světa narodily, a jsou tedy zběhlé ve využívání různých médií. Vedle nich potom stojí „digitální přistěhovalci“, kteří si nová média osvojují až v průběhu svého života. Často jakoby digitální domorodci a digitální přistěhovalci, kteří se od sebe odlišují úrovní dovedností v oblasti digitálních médií a mediální gramotnosti, mluvili odlišnými jazyky a nemohli si porozumět. To je paradoxní, protože právě dospělí by měli být těmi, kteří dětem pomáhají učit se média využívat. Mnohdy je to ale naopak. Některé děti se totiž v používání svých mobilních telefonů vyznají lépe než jejich rodiče.

Druhá kapitola je potom věnována sociálním sítím a konkrétním rizikovým obsahům, se kterými se děti mohou setkat na sociálních sítích. Tento obsah může mít formu textovou, vizuální, auditivní či kombinaci jmenovaného. Na škodlivý obsah mohou děti narazit náhodně, případně ho i cíleně vyhledávat, ale také jim ho někdo zašle nebo si ho samy sdílejí mezi sebou. Protože právě to, co děti neznají nebo je v určitém smyslu neobvyklé, přitahuje dětskou pozornost.

Po teoretických východiscích práce následuje část praktická, která popisuje provedený výzkum narážející na témata, která se objevují právě v části teoretické. Výzkum se tedy váže na témata sociálních sítí, rizikového obsahu, který se na nich může objevit, a krátce také na

podobu mediální výchovy realizované v rodinách. Je jisté, že se kvůli probíhající digitalizaci světa jedná o velmi aktuální témata a je třeba jim věnovat pozornost.

V praktické části naší práce jsou nejprve vytyčeny cíle a hypotézy samostatného výzkumu. Ten byl následně proveden kvantitativní výzkumnou metodou dotazníkového šetření a jeho dvě cílové skupiny tvořili žáci šestých tříd základních škol v Pardubicích a rodiče těchto dětí. Tyto dva výzkumné soubory byly zvoleny z toho důvodu, abychom se mohli na tematiku sociálních sítí a rizikového obsahu na nich podívat jak z pohledu dětí, které tento obsah mohou konzumovat, tak jejich rodičů.

Teoretická část

1 Média a výchova

V dnešní době nás všechny provázejí média na každém kroku. Tolik jsme se s nimi sžili, že je bereme téměř jako přirozenost. Tvoří totiž neoddělitelnou část naší společnosti a významně ovlivňují nás i naši kulturu (Sochorová, 2016). Proto je důležité pro každého z nás naučit se s nimi pracovat a porozumět jim.

Média a výchova představují dva široké okruhy, které se protínají především v oblasti mediální výchovy. Proto se postupně na tato témata zaměříme.

1.1 Média

Média v nejzákladnějším pojetí představují nástroj, jenž nám pomáhá zprostředkovat nějakou informaci. Využívají se v nejrůznějších oblastech, vědách a oborech, a také – v pro nás nejdůležitější sféře – v komunikaci. V tomto případě budeme mluvit o médiích jako o prostředcích komunikace, tedy jako o sdělovacích prostředcích (Jandourek, 2007).

Komunikační média bychom mohli jednoduše rozdělit podle formy na tištěná a elektronická, nebo také dle povahy zprostředkované komunikace. Jednalo-li by se o komunikaci interpersonální (mezilidskou), médium by představoval např. telefon, e-mail či internetový chat. Pokud bychom hovořili o komunikaci hromadné (masové), médii – resp. masmédií – by zde byly knihy, časopisy, noviny, televize nebo rozhlas. Do této kategorie bychom mohli zařadit i globální počítačovou síť¹ a významné komunikační médium – internet².

Někdy se objevuje také označení „nová“ média, případně média digitální. Ta označují mobilní telefony, tablety, elektronickou poštu, počítačové hry či webové stránky a internet (Reifová, 2004), zkrátka všechna moderní zařízení a média dnešní doby.

S komunikačními médii a zařízeními se můžeme setkat už téměř ve všech situacích. Dospělí i děti se tak s nimi mohou učit pracovat právě s pomocí mediální pedagogiky a mediální výchovy.

¹ Těchto sítí existuje velké množství, jednotlivé počítačové sítě (a s nimi především internet) potom vytvářejí kyberprostor (Kraus, 2005).

² Mnozí pokládají internet za anonymní médium, naprostá anonymita ale technicky možná není, protože každý za sebou zanecháváme určitou digitální stopu. Spíše se jedná o jakousi „pseudoanonymitu“, např. pokud se skrýváme za falešnou identitou apod. (Pavlíček, 2010).

1.2 Mediální pedagogika

Předmětem pedagogické disciplíny mediální pedagogika je porozumět tomu, jakým způsobem je člověk během socializace, výchovy a vzdělávání ovlivňován médii, která na něho během procesu učení působí (Průcha, 2009). Tento obor užívá teoretické poznatky z jiných vědních disciplín, např. z psychologie, sociologie či mediálních studií, má blízko k sociální pedagogice, ale jeho postavení v systému pedagogických věd je stále proměnlivé.

Třemi hlavními okruhy témat, kterými se mediální pedagogika zabývá a které se liší pojetím souvislostí mezi učením a médii, jsou média jako socializační činitel, mediální výchova a mediální didaktika (Průcha, 2009). Protože naší hlavní orientací je mediální výchova v rodině, budeme se blíže zabývat prvními dvěma zmíněnými oblastmi, tedy samotnou mediální výchovou a socializací dětí při vlivu médií.

1.3 Mediální výchova

Mediální výchovou je obecně označována jako výchova, během níž se člověk (tedy nejen dítě, ale i dospělý) seznamuje s masovými médii, učí ho se v nich orientovat, kriticky k nim přistupovat a kompetentně je využívat. Jedná se o tzv. užitečný aspekt mediální výchovy. Mediální výchova zároveň směřuje lidi k určité odolnosti k nežádoucím účinkům, které s sebou média přináší – tzv. ochranný aspekt mediální výchovy (Průcha, 2013).

Tento typ výchovy představuje prostředek, díky němuž dochází k budování mediální gramotnosti. Člověk, který disponuje mediální gramotností, je schopen veškerá média používat kontrolovaně, porozumět jejich fungování a postavení v rámci společnosti a kriticky je vyhodnocovat (Pike, 2014).

Schopnost dobré orientace na internetu – a tedy i na sociálních sítích – a kritická konzumace obsahu, který se zde nachází, spadá pak do kompetencí mediální pedagogiky – a s ní i právě do oblasti mediální výchovy. Ta může probíhat jak ve škole v rámci vzdělávání, tak v rodině. A právě na druhou jmenovanou formu zde budeme klást větší důraz, protože je to často právě rodina, kde se dítě s nejrůznějšími médii setkává poprvé.

1.3.1 Mediální výchova ve škole

Mediální výchovu si jistě mnoho lidí spojí především se školním prostředím, jako součást školního vzdělávání³. V českém vzdělávacím systému mediální výchova představuje od roku 2005 povinnou součást základního vzdělávání na prvním i druhém stupni. Realizována je jako průřezové téma, jak je uvedeno v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV) vydávaného Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT).

Průřezová témata v RVP ZV reagují na problémy, která jsou v současné době aktuální a dostávají se do popředí. Proto s existencí a rozvojem různých typů médií vyvstala potřeba i v této oblasti žáky vzdělávat. Tato témata mohou být uskutečňována jako součást jiných předmětů (vzdělávacích oborů) i formou předmětů samostatných (MŠMT, 2023).

Cíle školní mediální výchovy korespondují s cíli mediální výchovy jako takové – jen se zaměřením na proces školního vzdělávání. Směřují k tomu předat žákům základy mediální gramotnosti, ti získávají přehled o médiích a mediální komunikaci, dokáží posuzovat informace předkládané médiu a umí média využívat různými způsoby – ať už k získávání informací či k zábavě. Mediální výchova ve školách přispívá k rozvoji žákovy osobnosti, děti si tak osvojují vědomosti a dovednosti i postoje a hodnoty týkající se této oblasti (MŠMT, 2023).

1.3.2 Mediální výchova v rodině

Výchova jako „proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji“ má v našich životech zásadní úlohu pro utváření člověka jako společenské bytosti (Průcha, 2013). Rodinné prostředí představuje v tomto procesu taktéž nezaměnitelnou roli. Působí totiž na vývoj poznávacích a emočních funkcí, komunikačních schopností, formování postojů, hodnot, životního stylu a další – a to pozitivním, a mnohdy i negativním způsobem.

V případě mediální výchovy realizované v rodině se nemusí vždy jednat ze strany rodičů o zcela uvědomované ovlivňování vztahu dětí k médiím, využívání různých digitálních zařízení, mobilních telefonů, počítačů atd. I tak ale tímto působením u dětí vzniká základ mediální gramotnosti, kterou mohou později, např. v rámci školního vzdělávání, dále rozvíjet (Šedřová, 2007).

³ V návaznosti na mediální výchovu ve škole bychom k tématu mohli doplnit výše zmíněnou mediální didaktiku, která označuje školní učení pomocí médií a jejich zapojení do vyučování (Průcha, 2013).

V dnešní době je téměř každá domácnost vybavena nejrůznějšími digitálními zařízeními, která jsou používána napříč všemi generacemi. Součástí celkové výchovy v rodině je právě i mediální výchova, protože je to hlavně rodinné prostředí, ve kterém poprvé děti přichází do kontaktu s těmito zařízeními.

1.3.3 Styly a techniky mediální výchovy v rodině

Každý rodič ve výchově svých dětí uplatňuje vlastní výchovný styl. Klasicky se výchovné styly rozdělují na autoritativní, liberální a demokratickou výchovu (Průcha, 2013). Tento výchovný styl se potom promítá i do způsobu, jakým rodiče usměrňují chování dětí ve vztahu k médiím.

Rodiče tak využívají i odlišné techniky mediální výchovy, kterými ovlivňují působení médií na své dítě (Šed'ová, 2007)⁴. Častou technikou dospělých je omezování přístupu k zařízení. Rodič zde vymezí čas, který může dítě u média strávit. Nemusí se ale jednat pouze o omezování fyzického přístupu k zařízení či délce tráveného času, rodiče mohou využívat i restrikce obsahu, který děti konzumují (Sloboda, 2013).

To, kolik času dítě např. s mobilem tráví a jaký obsah sleduje, mohou rodiče pozorovat i v rámci techniky monitoringu. Během ní rodič kontroluje, co dítě na mobilu či počítači dělá a získá tak přehled o konzumovaném obsahu i množství tráveného času na něm. Na toto může rodič dohlížet i tak, že bude zařízení přímo sdílet s dítětem. Navíc mu tak může poskytnout i oporu v případě, kdy narazí na obsah, který pro něho nemusí být zcela vhodný. Naopak rodič může své dítě také podněcovat ke sledování určitého pořadu v televizi, který by pro něho mohl mít přínos a mohlo se z něho dozvědět užitečné informace. Rodič ale tuto techniku může využívat i z osobních důvodů, aby dítě zabavil a mohl se tak zabývat svými činnostmi (Šed'ová, 2007).

Rodič může dále mobilní telefon či tablet používat jako výchovnou odměnu. Při žádoucím chování smí dítě tablet používat, na druhé straně při chování nechtěném přichází zakázání jeho používání jako forma výchovného trestu (Sloboda, 2013). Důležité je, aby rodič ve všech případech se svým dítětem omluvil o tom, jaký obsah zhlédlo, nebo jaký by mohlo zhlédnout. Dítě mu tak může lépe porozumět a vhodně ho zpracovat.

⁴ Autorka zmíněné techniky mediální výchovy, jež vycházejí z jejího výzkumu, popisuje pouze v souvislosti se sledováním televize dětmi. My je zde uvádíme z toho důvodu, neboť se dají jednoduše aplikovat – a my je zde aplikujeme – i na využívání dalších, moderních médií, ke kterým mají děti přístup, tedy mobilní telefony, počítače či tablety.

Rodiče v jednu chvíli často využívají několik z uvedených technik, nikoli pouze jednu jedinou. Vznikají tak určité skupinky technik, jež představují rodičovské výchovné strategie. Ty se liší tím, zda se orientují na výchovné cíle (tzv. pedagogické strategie) či na potřeby rodiče (tzv. saturační strategie)⁵.

Pedagogické strategie se snaží co nejvíce usměrňovat postoj dítěte k využívání mobilu či počítače, omezovat dítěti přístup k nim a dohlížet na obsah, který dítě konzumuje. Rodič používá zařízení s dítětem a mluví s ním o sledovaném obsahu. Saturační strategie směřuje k potřebám rodiče, který např. mobilní telefon využívá k tomu, aby dítě zabavil a měl tak čas pro své aktivity. Proto má k němu dítě téměř neomezený přístup a další výše zmiňované techniky rodič využívá zřídka, případně pouze povrchně. Je zde i tzv. strategie smíšená. Ta potom stojí na půli cesty mezi strategií pedagogickou a saturační. Dítě má dovoleno mobil používat tak, aby mohl rodič splnit své naléhavé potřeby. Někdy s dítětem o obsahu hovoří nebo zařízení používá s ním, často zato konzumovaný obsah kontroluje (Šedřová, 2007).

1.3.4 Mediální socializace

Vedle mediální výchovy se někdy lze setkat také s pojmem mediální socializace. Ten je v některých případech používán ve stejném smyslu jako pojem mediální výchova, jindy jsou koncepty významově odlišeny.

„Mediální socializace“ je svázána, jak je patrné, s celoživotním procesem socializace, „...v jehož průběhu si jedinec osvojuje specificky lidské formy chování a jednání, jazyk, hodnoty, kulturu a začleňuje se tak to společnosti“ (Průcha, 2013, s. 267). Člověk se během něho postupně přivlastňuje normy potřebné pro život v dané společnosti a stává se tak bytostí společenskou. Mezi hlavní činitele socializace je řazena rodina, škola a vrstevníci (Výrost, Slaměnik, Sollárová, 2019). S příchodem masmédií (televize, počítač či internet) se i tato oblast taktéž stala významným hráčem mezi faktory, které jedince během života ovlivňují. Nová média se tak postupně včleňují mezi hlavní činitele socializace nejmladší generace (Maiello, Roubal, 2020). Působení, která na nás masmédiá mají, mohou být bezprostředního, ale i dlouhodobého rázu.

Pokud bychom tedy měli rozlišit mediální socializaci od mediální výchovy, lze chápat mediální socializaci jako pojem nadřazený (Kolář, 2012). Mediální výchova by potom spíše

⁵ Další strategie uvádí i např. Slussareff (2022), jimiž je „rodič kontrolor“, „partner“ a „občasný prudič“. Tyto strategie zjevně vycházejí přímo ze základních stylů výchovy – autoritativního, liberálního a demokratického.

popisovala užší tematickou oblast a charakterizovala by záměrné a uvědomované působení rodiče na dítě (Sloboda, 2013).

1.4 Negativní vliv médií na dítě

Rodina má v životě člověka zásadní vliv, k prvnímu kontaktu dítěte s médii tak často dochází právě zde. Skutečnost, že budou rodiče striktně kontrolovat či omezovat to, jakým způsobem je děti v prostředí rodiny využívají, zajisté neznamená, že se jejich negativním vlivům děti zcela vyhnou. Budou se s nimi totiž setkávat i mimo rodinu, ve škole či u svých kamarádů. Zde ale rodiče nemají nad tím, co a jakým způsobem děti obsah konzumují, žádnou kontrolu.

Vliv nejrůznějších zařízení na děti, na jejich vývoj a chování je nepochybný. Ovlivňují chování, formování vlastní identity či žebříček hodnot. Rodiče a škola by proto tento fakt měli přijmout a naučit se s ním pracovat (Průcha, 2009). U dětí, u nichž ještě nebyl vývoj jejich mozku dokončen, je vliv technologií na jejich vývoj o to větší (Hradil, 2020).

Už jen pouhé záření z jednotlivých mobilů či tabletů na nás působí, a to ne zrovna v pozitivním smyslu. Ba naopak. V krátkodobém horizontu může vést k bolestem hlavy, problémům se spánkem, změnám nálady, nervozitě či podrážděnosti, také k poruchám paměti, pozornosti, učení nebo chování. Dlouhodobými účinky může být dokonce např. zvýšení rizika vzniku nádorového onemocnění nebo negativní vliv na plodnost (Hradil, 2020).

Negativní vliv médií roste úměrně s tím, čím menší děti jsou. V raném dětství potřebují děti ke svému správnému vývoji nejrůznější smyslové vjemy, které jim ale digitální technologie nejsou schopny poskytovat a správný vývoj jejich mozku tak spíše brzdí. V předškolním věku je zase pro děti důležité získávat zkušenosti a prožitky, rozvíjet jemnou motoriku, kreativitu nebo rozvíjet řeč prostřednictvím přímého kontaktu s ostatními. Používání např. mobilního telefonu vyžaduje zapojení především smyslu zraku a sluchu, tedy nedochází k rozvoji ostatních smyslů (Hradil, 2020).

V dřívějším i pozdějším věku mohou digitální zařízení celkově negativně ovlivňovat i správné držení těla, schopnost empatie či kontroly, způsobit poruchy zraku nebo řeči. Nadměrným používáním médií si děti mohou vypěstovat až závislost na těchto zařízeních či sociálních sítích (Hradil, 2020).

Souhrnně lze říci, že čím méně rodič ve výchově dítěte sám sebe nahrazuje digitálními technologiemi, tím pro dítě lépe. Čas, který děti na počítači nebo mobilu stráví, by mohly mnohem lépe využít ke kontaktu s lidmi nebo dostatečnému pohybu. Toto je pouze zlomek

skutečností, které děti ke svému správnému vývoji tolik potřebují, ale žádný mobil jim je (možná prozatím) není schopen zprostředkovat.

1.5 Pozitiva médií

Abychom ale nebyli pouze negativističtí, bylo by vhodné uvést i některá pozitiva, která s sebou komunikační prostředky či sociální sítě přinášejí. Náš výčet jistě není vyčerpávající vzhledem k tomu, že toto téma není ústředním předmětem naší práce.

Významnou předností médií je především přístup k informacím všeho druhu. Navíc díky dostupnosti internetu se na něho můžeme připojit z mobilu nebo notebooku z téměř kterékoli kavárny či vlakového nádraží a získávat tak potřebné zprávy z druhé strany světa. Můžeme zde také svobodně vyjadřovat své názory či se informovat o názorech jiných lidí.

Dalším jejich velkým přínosem je zprostředkování komunikace a navazování kontaktů s lidmi. Nezávisle na místě a čase se tak můžeme spojovat skrze emaily, chaty a videohovory s ostatními uživateli komunikačních prostředků.

Lidem se v kyberprostoru může dostat také pochopení či podpory, jež by v reálném světě vůbec nalézt nemuseli. Každý má díky internetu možnost se nejrůznějšími způsoby prezentovat, realizovat nebo identifikovat s rozmanitými skupinami lidí, a rozvíjet tak mimo jiné i svou osobnost.

Média mohou ovlivňovat naše chování i pozitivním směrem (Jiráková, Köpplová, 2009). V televizi nebo na internetu jsou nám předkládány také vhodné formy chování a kladné normy, které mohou děti dále napodobovat.

Samozřejmostí je v neposlední řadě trávení volného času, zábava a vzdělávání. Internet je plný všemožného obsahu od e-knih a filmů po různé online kurzy a webináře pro děti i dospělé. Nejrůznější média a zařízení tedy mají potenciál být pro nás velmi užitečnými. Záleží ale na tom, jakým způsobem je využíváme a přistupujeme k nim.

2 Rizikový obsah a komunikace na sociálních sítích

Rizikový, škodlivý, nevhodný, závadný obsah... V literatuře i na internetu se můžeme setkat s různými označeními takového obsahu, ke kterému by děti neměly mít přístup. V našem textu budeme s těmito pojmenováními pracovat jako se synonymy, protože jejich podstatou zůstává fakt, že může mít na děti a dospívající nepříznivý dopad (srov. Eckertová, 2015; Kopecký, 2015; Lukášová, 2013).

Rizik, na která se dá během našeho surfování na internetu narazit, je velké množství a nabývají mnoha podob. Mohou to být fotografie a obrázky s pornografickou tematikou, videa zachycující nějakou formu násilí, nenávistné texty či extremistické skryté symboly (Lukášová, 2013).

My se v následujícím textu budeme zabývat vybranými formami těchto rizik podrobněji, nejprve se ale zaměříme na samotné sociální sítě, na kterých se tyto obsahy v hojném množství vyskytují.

2.1 Sociální síť

Sociální sítě⁶ v dnešní době snad navštěvuje téměř každý. Nejedná se pouze o dospívající a mladé lidi, profily si zde zakládají i jejich rodiče a prarodiče, a to především kvůli kontaktu s dalšími lidmi. Mezi uživateli je i mnoho dětí, které nezřídka kdy porušují věková omezení těchto stránek, aby si zde mohly účet vytvořit. Označení „sociální síť“ bychom byli pravděpodobně schopni rozklíčovat i bez znalostí jakýchkoli definic. Slovo „sociální“ se obecně vztahuje k lidem či společnosti, a „síť“ vyjadřuje nějaké spojení, a tak při jejich kombinaci vznikne určitý systém, který jednotlivé lidi spojuje. A přesně na tomto principu sociální sítě stavějí.

Z pohledu sociologie a psychologie se sociální sítě rozumí seskupení podle nějakého společného znaku, v němž se jednotliví členové vzájemně ovlivňují (Pavlíček, 2010). Nás však zajímají sociální sítě v kontextu internetu, jež jsou svým vymezením velmi podobné psychologickým či sociologickým pojetím sociálních sítí. Sociální sítě (v angličtině social networking sites) představují komunikační nástroje, jež umožňují svým uživatelům vzájemně se, ať už soukromě či veřejně, přes své účty propojovat, komunikovat a sdílet nejrůznější

⁶ V cizojazyčné, ale i domácí literatuře objevuje i slovní spojení „sociální média“ (v angličtině social media). Někdo je používá jako synonymum sociální sítě (anglicky social networks), jindy jsou výrazy významově odlišeny, sociální sítě tvoří podmnožinu sociálních médií (Kopecký, Krejčí, 2023). My budeme pracovat s termínem „sociální síť“.

obsah (srov. Halada, 2017; Ševčíková, 2014). Pro sociální sítě je typické, že jejich obsah tvoří přímo jejich uživatelé, s jejich pomocí se mohou jednotliví uživatelé propojovat a sdílet informace a jejich součástí jsou také osobní údaje uživatelů (Kopecký, Krejčí, 2023).

Využívání sociálních sítí s sebou nese mnohá rizika. Např. zveřejňované osobní informace jsou snadno zneužitelné, ať už ve formě kyberšikany či kyberstalkingu. Na sociálních sítích mohou být realizovány internetové podvody, jsou zde prováděny útoky na děti a mnohé další rizikové aktivity⁷. Nemluvě o různých formách škodlivého obsahu, na který mohou uživatelé jednoduše narazit.

Všechny sociální sítě mají společné vzájemné sdílení nejrůznějšího obsahu mezi jednotlivými uživateli. Internet nám nabízí obrovské množství všemožných sociálních sítí, které můžeme využívat. Ty uživatelům zprostředkovávají mnoho funkcí, přičemž se mezi sebou jejich tvůrci předhánají a nabídku těchto funkcí rozšiřují.

Pro děti jsou sociální sítě velmi atraktivní, a proto si na nich zakládají své profily, přestože často nesplňují věkovou hranici danou sociální sítí. Které dítě dnes nemá Facebook nebo Instagram? Mnoho z nich si zakládá první profily na sociálních sítích už na prvním stupni základní školy (Kopecký, Szotkowski, 2019) i přes to, že právě zmíněný Instagram a Facebook podle podmínek používání služby umožňuje založení účtu od 13 let. Stejně omezení platí pro další známé sociální sítě, jako je Tik Tok, X (dříve Twitter), Snapchat, BeReal nebo Youtube. Vedle těchto aplikací jsou zde i čistě komunikační sociální sítě⁸, na nichž si můžeme v chatech s lidmi posílat textové zprávy, ale i vizuální nebo audio soubory. Patří mezi ně Facebook Messenger či WhatsApp, jež mohou uživatelé taktéž používat taktéž až po dosažení věkové hranice 13 let.

2.2 Rizikový obsah na internetu a sociálních sítích

Rizik, na která není příliš těžké při procházení internetu a sociálních sítích narazit, je velké množství. Tyto hrozby bychom mohli rozdělit do několika kategorií. Pro účely této práce je nejdůležitější skupina, kterou tvoří různé formy rizikového obsahu, jedná se o např. pornografii, zobrazení násilí a extremismus (srov. Eckertová, Dočekal, 2015; Livingstone, Haddon, 2008). Řadit sem můžeme i zachycení rizikového chování, jako je kupříkladu

⁷ Zajímavou problematikou týkající se obsahu na internetu představuje sharenting, který označuje chování rodičů, kteří veřejně sdílí důvěrné informace či fotky týkající se jejich dětí. Tyto materiály následně může kdokoli velmi snadno zneužít (Kopecký a kol., 2022).

⁸ Jedná se o tzv. IM, instant messengery, tedy programy zprostředkovávající komunikaci v reálném čase (tzv. synchronní komunikace) (Černá, 2013).

užívání návykových látek, poruch příjmu potravy a sebepoškozující či dokonce sebevražedné chování (Bedrošová a kol., 2018).

Druhým velkým okruhem je riziková komunikace (srov. Eckertová, 2015; Livingstone, Haddon, 2008). Online komunikace, tedy komunikace probíhající v kyberprostoru, se potom odehrává s pomocí digitálních médií, kterými mohou být mobily, tablety, počítače nebo internet. E-komunikace (elektronická komunikace) je, na rozdíl od komunikace v reálném světě, neregulovaná vnějšími pravidly⁹, hromadná, anonymní, nezávislá na čase a místě a je podmíněna technologickými možnostmi a dovednostmi komunikujících (Kopecký, 2007).

Komunikace v online prostředí internetu, kterou můžeme označit za rizikovou, může probíhat stejně jako neškodná komunikace prostřednictvím různých chatů, e-mailů, SMS nebo webových stránek. Patří sem například kyberšikana, sexting, kybergrooming či kyberstalking¹⁰ (Kopecký, Szotkowski, Dobešová, 2021). Tyto jevy spojuje to, že se jedná o interakci mezi dvěma či více zúčastněnými, případně jde o jednostrannou komunikaci a pokusy jednoho uživatele internetu kontaktovat uživatele jiného. Protože je součástí tohoto typu komunikace nezdědka kdy i některý z výše zmíněných rizikových obsahů, budeme se této kategorii rizik v dalším textu také věnovat.

Další oblasti, která taktéž patří mezi rizika internetu, můžeme vymezit následovně: počítačové hry a závislost¹¹, různé technické hrozby, rizika pro soukromí, komerční rizika¹², rizikový kontakt a manipulace (srov. Eckertová, 2015; Livingstone, Haddon, 2008). Tyto kategorie zde uvádíme pro úplnost, ale z důvodu jejich obsáhlosti se v následujícím textu zaměříme právě na první dvě zmíněné skupiny rizik – tedy rizikový obsah a rizikovou komunikaci na sociálních sítích¹³.

Internetová rizika je možné kategorizovat i podle jiných hledisek. Pokud bychom je dělili podle toho, v jakém postavení se děti v online komunikaci nacházejí, dostali bychom rozdělení: dítě jako příjemce šířeného obsahu, dítě jako účastník interakce řízené (převážně)

⁹ Existuje tzv. netiketa, tedy různá pravidla slušného chování a vyjadřování uživatelů na internetu. Jednotlivé sociální sítě ve smluvních podmínkách uvádějí, jaký obsah či chování je a není povoleno, ale ne každý je respektuje a dodržuje a ne vždy je škodlivý obsah správci zachycen a odstraněn.

¹⁰ Pojmům se budeme věnovat v pozdější části kapitoly.

¹¹ Závislost si my jako uživatelé můžeme vypěstovat nejen na počítačových hrách, ale i na sociálních sítích nebo internetu jako takovém.

¹² Některé společnosti na sociálních sítích propagují např. online sázky, online casina, dále i různé elektronické cigarety apod., přestože se na těchto sítích pohybuje velké procento dětí a dospívajících, kteří k těmto aktivitám zdaleka věkový limit nesplňují. Někdy do takovýchto kampaní zapojují i influencery – internetové osobnosti s mnoha sledujícími a fanoušky tvořící obsah na sociálních sítích, kteří mohou přispět k popularizaci výrobků mezi dětmi, přestože je u reklam uvedena informace, že je možné produkt zakoupit od 18 let.

¹³ Je zde vedle zmíněných i velké množství dalších rizik obsahového i technického rázu, např. spam, hoax, fake news, počítačové viry atd., těm se ale v naší práci věnovat nebudeme.

dospělým a dítě jako aktér interakce, v níž může být i iniciátorem. Kategorie online rizik potom tvoří komerce, násilí, sexualita a hodnoty (srov. Livingstone, Haddon, 2009; Ševčíková, 2014).

Na závěr uvedeme rozdělení rizikového obsahu podle legálnosti daných materiálů (Kopecký, 2015). První skupinou je obsah, který je na internetu nelegální, do níž patří dětská pornografie a nelegální sexuální praktiky, extremismus, nelegální obchod, obsah porušující autorská práva a další obsah vznikající během komunikace na internetu – např. kybergrooming nebo internetové podvody. Dále jsou zde materiály legální, které ale jsou pro děti nelegální. Řadí se sem pornografie, která je dle zákona přístupná až od osmnácti let věku, ale jak jistě víme, není vůbec těžké tento zákaz obejít. Poslední skupinou je legální, ale pro děti závadný obsah, a to prezentace sebepoškozování, poruch příjmu potravy, násilí, šikany a další.

My se v této práci budeme soustředit na dvě kategorie rizikového obsahu, jimiž jsou vybraný rizikový obsah a riziková komunikace, která s tímto škodlivým obsahem úzce souvisí. Zabývat se budeme riziky, která mohou dětem jako potenciálním obětem hrozit – tedy jaký obsah konzumují, nebo se s ním mohou setkávat, a ne na rizika vycházející od dětí jakožto iniciátorů a tvůrců tohoto chování a obsahu.

2.2.1 Pornografie

Možná si ani neuvědomujeme, kde všude kolem nás se pornografie objevuje – v televizi, v reklamách, časopisech – a samozřejmě i na internetu. Porno už dávno nepředstavuje tabu a k tomuto obsahu se bez sebemenších obtíží může dostat kdokoli. Tedy i děti. A nemusí se jednat přímo o webové stránky k tomu určené, různé pornografické weby apod., kde největší překážkou, kterou nezletilí musí pro jejich návštěvu zdolat, je potvrdit tlačítko „ano, je mi 18 let“, protože dle zákona je pornografie do 18 let věku nepřístupná. Děti se ale zajisté na internetu s pornografií setkávají i náhodně.

Pornografií je myšleno textové nebo vizuální dílo zachycující sexuální chování. Ne každé vyobrazení nahoty ale patří do této kategorie. Umělecké výtvořky nelze za pornografii považovat, neboť cílem pornografie je vzbudit sexuální vzrušení, o což tato umělecká díla neusilují. Je možné vymezit pornografii „měkkou“ a „tvrdou“, přičemž měkká zachycuje běžný pohlavní styk, tvrdá různé parafilní odchylky, sadismus, pedofilii apod. (Hartl, 2010).

Mnoho pornograficky laděných materiálů lze najít právě i na sociálních sítích. Setkání dětí s těmito riziky jim může nejen způsobit šok, ale může jim také pokrýt vnímání norem, hodnot, nahlížení na sex jako takový, nebo vést k závislosti na pornografii.

S rozvojem technologií přicházejí stále nové výzvy, třeba právě ve formě pornografie generované umělou inteligencí – AI (Artificial Intelligence). Rozpoznání takových materiálů od reality je čím dál obtížnější (Kopecký, 2023).

Dalším současným trendem je také nárůst nejrůznějších platforem, které se často zaměřují vedle jiného obsahu i na obsah sexualizovaný. Jednou z nich je OnlyFans¹⁴, na které se lze za stanovaný poplatek dostat k množství často pornograficky laděných materiálů. Tvůrci přispívající na tuto platformu často svůj obsah propagují na jiných sociálních sítích, na Instagramu atd., a malou část svých příspěvků z OnlyFans zveřejňují i zde, tudíž se k němu může dostat kdokoli.

2.2.2 Násilí

Násilím označujeme fyzickou agresi, využití fyzické síly, jejímž primárním účelem může (ale nemusí) být způsobení újmy. Bok po boku jde s násilím nejednou i vztek a nepřátelství. Násilím ale nejsou myšleny pouze fyzické útoky. V kyberprostoru je možné narazit i na formy násilí psychického (verbální – a v prostředí internetu i písemné projevy, nadávky, vyhrožování či vydírání) nebo sexuálního (sexuální nátlak, exhibicionismus). Vedle nich existují i další podoby násilí, např. materiální (způsobení újmy druhému člověku útočením na objekty) nebo ekonomické a sociální (izolace oběti od finančních prostředků a dalších osob).

Internet je plný obsahu zobrazujícího násilí, ať už to jsou videa či obrázky zachycující násilí na lidech či zvířatech¹⁵. Tento obsah bychom mohli rozdělit do dvou skupin: skutečné násilí (reálné záznamy fyzických útoků ale i reportáže válečných konfliktů, a násilí fiktivní ve filmech nebo online hrách. Menší děti tento rozdíl nevnímají, a proto na ně oba typy násilí působí stejně intenzivně (Hradil, 2020).

To, jaký vliv bude mít konzumace násilného obsahu na dítě, závisí na jeho osobnosti. Pokud dítě násilí sleduje dlouhodobě, může u nich dojít k posunu prahu citlivosti ke vnímání násilí, a dítě se tak stává méně soucitné, empatické a vnímavé k projevům agrese. Děti, jež

¹⁴ Lidé přispívající na platformu OnlyFans někdy se svými předplatiteli i komunikují podobně jako na sociálních sítích, a udržují s nimi určitý parasociální vztah.

¹⁵ Specifickou kategorií je záznam násilí, které uživatelé internetu páchají sami na sobě, tomuto tématu se budeme věnovat později.

mají určité predispozice k agresivitě, mohou mít po zhlédnutí takového obsahu problémy se sebekontrolou, případně mohou z násilných videí tento model chování převzít. U citlivějších dětí toto může způsobit šok, pocit strachu, úzkost či trauma. U těchto dětí se mohou objevit také problémy se soustředěním a učením (srov. Hradil, 2020; Martínek, 2015).

2.2.3 Extremismus

Internet je veřejným prostorem. Můžeme zde sdílet obsah i vyjadřovat své názory a sdružovat se ve skupinách s lidmi podobných zájmů. A tak není ojedinělé, že se někteří lidé vyjadřují netolerantním způsobem.

Extremismem označujeme ideologické názory a postoje porušující zákonné normy. Je charakteristický nesnášenlivostí vůči určité skupině lidí. Online extremistický obsah potom různým způsobem propaguje a šíří nenávistné a diskriminující myšlenky (MV ČR, 2010). Materiály s extremistickým zaměřením patří mezi nelegální obsah na internetu.

Někdy je extremismus v kyberprostoru dobře ukrytý, např. ve formě symboliky skryté v textech, obrázcích, audio záznamech, ale i v určitých fontech písma či grafickém zpracování webové stránky (Lukášová, 2013). Vzhledem k tomu, že ho proto děti ani nemusejí rozpoznat, cílí tvůrci tohoto obsahu spíše na starší publikum, nebo přímo na osoby, které jsou s tématem obeznámeny. Nejčastěji se extremistický obsah objevuje na konkrétních webových stránkách těchto hnutí, blozích, diskuzích pod různými online příspěvky. Obsah může být také sdílen na sociálních sítích.

Do problematiky extremismu lze zahrnout i tzv. hate crimes – trestné činy z nenávisti pramenící ze společenských předsudků, jež vycházejí z rasové či etnické příslušnosti, náboženského vyznání atp. (Lukášová, 2013).

2.2.4 Další rizikový obsah

Pornografie či násilí jsou formami rizikového obsahu na internetu a sociálních sítích, kterým je věnováno mnoho pozornosti. Existuje ale i další nevhodný obsah, o němž se ale často tak hojně nemluví, ale i přes to se v prostředí internetu ve velkém množství vyskytuje.

V kyberprostoru lze narazit vskutku na všechno. Proto nemůže být zarážející, že se zde můžeme jako návštěvníci různých webových stránek nebo na sociálních sítích setkat

i s materiály zachycující či propagující různé formy rizikového chování, užívání návykových látek, poruchy příjmu potravy¹⁶ nebo sebepoškození (Kopecký, 2015).

Na materiály související s nezdravým hubnutím a poruchami příjmu potravy lze narazit i na různých blozích, tzv. pro-ana či pro-mia webech¹⁷, na nichž příspěvatelé propagují anorexii jako účinný způsob hubnutí. Tito lidé si ale neuvědomují zdravotní rizika svého počínání.

Dále jsou zde i weby nabádající k sebepoškození. Mohou to být ale i fotky nebo videa demonstrující něčí úmysl spáchat sebevraždu či dokonce zobrazení reálné dokonané sebevraždy nebo pokusu o ni (Eckertová, 2015). I na sociálních sítích se objevují příspěvky, které vybízejí především mladší publikum např. k plnění různých úkolů (v angličtině challenges – výzvy), které jsou ale často životu velmi nebezpečné. Dobrým příkladem je v této problematice sociální síť TikTok, která je tohoto obsahu plná. Dokonce i někteří influenceři (online známé osobnosti s větším počtem podporovatelů a fanoušků) vědomě či nevědomě některé z těchto rizikových aktivit na svých sociálních sítích propagují, což představuje nejen pro jejich mladší publikum značné riziko.

2.2.5 Kyberšikana

Jednou z forem rizikové komunikace nejen na sociálních sítích, které se zde budeme věnovat, je kyberšikana. Jak název napovídá, jedná se o šikanu, která probíhá v kyberprostředí – v prostředí internetu. Důležité je tedy vědět, jak se samotná „klasická“ šikana projevuje.

Šikana představuje sociálně patologický jev, který dávno není záležitostí pouze školního prostředí, narazit na něj můžeme i v dalších oblastech i fázích života, přesto se ale nejčastěji můžeme setkat s vymezením šikany právě v rámci školní docházky, především mezi žáky navzájem (Kolář, 2011). V „tradiční“ šikaně se obecně jedná o uvědomělé, záměrné a opakované agresivní chování až týrání namířené proti někomu, kdo je slabší a nemůže se z nějakého důvodu bránit. Tato agrese je příznačná dlouhodobostí, mocenskou nerovnováhou mezi agresorem a jeho obětí a nepříjemností tohoto chování pro oběť (srov. Martínek, 2015; MŠMT, 2016).

¹⁶ Poruchy příjmu potravy jsou podle Mezinárodní klasifikace nemocí, 11. revize (MKN-11; v angličtině International Classification of Diseases 11th Revision) zařazeny do kategorie Duševní, behaviorální nebo neurovývojové poruchy. Jedná se o poruchy vyznačující se abnormálním stravovacím chováním a patří mezi ně např. mentální anorexie, mentální bulimie nebo záchvatovitě přejídání.

¹⁷ „Pro-ana“ weby podporují praktikování anorexie, „pro-mia“ se zase zaměřují na propagaci bulimie (Hradil, 2020).

Kyberšikanou se potom v nejjednodušším pojetí rozumí přesun té „tradiční“ šikany do online prostředí. Se šikanou v reálném světě pak sdílí základní charakteristiky tohoto fenoménu. Ty jsou ale modernizovány díky (nebo přesněji kvůli) novým možnostem internetu, a tedy i sociálních sítí. Jedná se o využití informačních a komunikačních technologií (např. mobil nebo internet) s cílem vybranou oběť obtěžovat, zesměšnit či na ni jinak útočit (Jirásek, 2022).

Kyberšikana je tedy, stejně jako šikana, charakteristická svojí úmyslností, opakovaností. Zde je ale podstatný rozdíl právě v asymetrii sil agresora a oběti. U „tradiční“ šikany se často jedná o fyzickou převahu agresora nad obětí. Tu ale kyberšikana pro dostupnost a anonymitu internetu stírá a agresorem se tak na internetu může stát kdokoli, kdo by v reálném světě mohl figurovat i jako oběť šikany, nehledě na jeho fyzické schopnosti či jakýkoliv další znak, který se může stát záminkou pro vznik šikanování. Na rozdíl od „tradiční“ šikany se kyberšikana často (ale ne vždy) vyznačuje právě anonymitou na straně útočníka. Ten může vystupovat pod pro oběť neznámou přezdívkou (Martínek, 2015). Zvláště anonymita prostředí může v agresorovi vzbudit pocit bezpečí a nedotknutelnosti, že ho oběť ani nikdo jiný nemůže ve změti internetových účtů vypátrat (Kožíšek, 2016). Každý ale při jakékoli návštěvě internetu za sebou zanecháváme digitální stopu a lze tedy naše online aktivity s určitými znalostmi zpětně dohledat.

Stejně jako šikana nabývá kyberšikana mnoha různých forem. Přímé fyzické napadení, které máme na mysli v rámci „klasické“ šikany, není samozřejmě skrze internet možné, proto tato podoba transponuje např. do zveřejňování intimních či zesměšňujících fotografií a videí oběti na internetu (Černá, 2013). Co se týče verbálních projevů kyberšikany, je zde mnoho možností, kterými může agresor na oběť útočit – od hanlivých komentářů na sociálních sítích až po výhrůžné SMS. Může se jednat i o neverbální projevy – zasílání různých obrázků s cílem vydírání oběti nebo šíření soukromých konverzací či pomluv na internetu (Černá, 2013).

Mezi projevy kyberšikany bychom mohli dále řadit i další projevy rizikového chování na internetu – vydávání se za někoho jiného, phishing, kyberstalking nebo kybergrooming¹⁸ (Martínek, 2015). Právě sociální sítě jsou prostředkem, který vzniku a šíření kyberšikany v dnešní době velmi napomáhá. Nejsou však v tomto směru zdaleka jedinými. Kyberšikana se může vyskytovat i v prostředí online her, dalších webových stránek, chatů a komunikačních aplikací, elektronické pošty (e-mail) či blogů (Černá, 2013).

¹⁸ Phishing označuje podvodné získávání osobních informací na internetu (Martínek, 2015). Kyberstalkingu a kybergroomingu se budeme věnovat v pozdější části kapitoly.

Některé chování na internetu je čas od času chybně zaměřeno za projev kyberšikany. Stává se to např. u vyjadřování nesouhlasu nebo online obtěžování, jež ale postrádá dlouhodobý charakter kyberšikany (Kožíšek, 2016).

2.2.6 Sexting

Sexting, pojem vytvořený spojením slov sex a texting, označuje chování na internetu, kdy lidé prostřednictvím e-mailů, chatů či webových stránek sdílejí intimní materiály, fotografie, videa nebo texty (Drouin, 2017). Pod toto široké téma spadá jak posílání takových materiálů, tak jejich přijímání. Proto tento typ komunikace může být obousměrný (a také žádaný a dobrovolný), tedy podílejí se na ní dva či více účastníků dané konverzace, např. mezi partnery, ale i jednosměrný, kdy jsou jedné straně komunikace tyto materiály zasílány i bez jejího souhlasu¹⁹.

Ne nadarmo se říká, že cokoli se na internetu objeví, to už tam zůstane, a i když se můžeme snažit materiály smazat, už dávno mohou být desítky kopií tohoto obsahu rozseté po různých koutech internetu. Velké riziko sextingu proto představuje šíření sdílených materiálů mezi veřejnost, tj. mimo původní konverzaci. Zasláné materiály mohou být i zneužity k vydírání toho, kdo na nich figuruje, k vyhrožování nebo mohou být použity v rámci kyberšikany²⁰.

Tyto soukromé materiály, pokud jsou šířeny mimo původní soukromou konverzaci, mohou oběti způsobit problémy i v pozdějším životě, může dojít k poklesu jejího společenského statusu, k problémům na trhu práce a v zaměstnání (Kopecký a kol., 2015).

2.2.7 Kybergrooming

Velmi nebezpečným jevem nejen na sociálních sítích je kybergrooming. Ten označuje psychickou manipulaci s úmyslem vylákat vybranou oběť na osobní schůzku. Tohoto útočník dosahuje tak, že u oběti postupně buduje pocit důvěry. Obětí se velmi často stává dítě, kterému chování agresora nepřipadá podezřelé (Dočekal, 2019). Je jasné, že

¹⁹ Dnes dochází v hojném množství k zasílání nevyžádaných fotografií intimních partií zasláných muži a chlapci na sociálních sítích. Zde bychom v podstatě mohli mluvit o online sexuálním obtěžování – jednorázových útocích, které se někdy zaměňují za kyberšikanu, pro niž je ale charakteristická dlouhodobost (Černá, 2013).

²⁰ Materiály mohou být osobou, která k nim má přístup, využity k vykonání jakési pomsty proti osobě, která je na těchto fotografiích či videích vyobrazena. Jedná se o tzv. revenge porn, který odehrává např. mezi bývalými partnery. Materiály mohou být získány tak, že si je partneri sdílejí, ale i např. hacknutím – nabouráním se do cizího zařízení nebo úložiště oběti (Dočekal, 2019).

kybergroomerovy úmysly nejsou čisté, výsledkem tohoto jednání je mnohdy fyzické nebo sexuální násilí.

Útočník často na sociálních sítích nebo instant messengerech vystupuje pod falešnou identitou a po úvodním kontaktu se snaží v oběti vzbudit důvěru a vybudovat si s ní vztah, aby mu věřila. Během této manipulace útočník zrcadlí chování oběti, aby se jí více zalíbil a ta chtěla v komunikaci pokračovat. Kybergrooming může být spojen se sextingem, kdy kybergroomer získává od dítěte různé intimní materiály, kterými je poté vydírá, pokud nechce na osobní schůzku přistoupit. Předmětem vydírání a vyhrožování nemusí být samotné zaslané fotografie, videa či záznam videohovoru, ale i samotné zprávy v konverzaci vyměněné mezi obětí a útočníkem (srov. Eckertová, 2015; Kopecký, Szotkowski, Dobešová, 2021).

V souvislosti s kybergroomingem se někdy uvádí i tzv. webcam trolling (Kopecký, Szotkowski, Dobešová, 2021). Během něho útočník využívá speciální program, který oběti simuluje při videohovoru zapnutou webkameru, a místo skutečného obrazu zobrazuje videosmyčku. Videosmyčka obsahuje cyklus záběrů z cizího videohovoru a často oběť nepozná, že se se jedná o podvod. Cílem webcam trollingu je získání intimních materiálů od oběti, které následně útočník může, obdobně jako u kybergroomingu, proti oběti použít²¹. Dnes se k tomuto dají využít i různé AI technologie, které již dokážou reálné osoby velmi dobře simulovat.

2.2.8 Kyberstalking

V závěru našeho výčtu forem rizikové komunikace nesmíme zapomenout na kyberstalking. Jeho název je odvozen od pojmu stalking, který označuje sledování a obtěžování. To může mít podobu fyzického pronásledování, obtěžujících pokusů o kontakt, různé vzkazy či dopisy nebo nevyžádané zasílání různých předmětů vybrané oběti (Hartl, 2010).

Kyberstalking a stalking spojuje několik hlavních znaků. Zmínit můžeme demonstrování moci agresora nad obětí, vyhrožování, případně dochází až k realizaci těchto hrozeb. Sám (kyber)stalker se také nezřídky kdy staví do pozice oběti a původní oběť svého napadání osočuje z protiprávního jednání (Kožíšek, 2016).

²¹ Ve vztahu k webcam trollingu se dále uvádí např. sextortion nebo webcam blackmailing. Oba pojmy představují formu online vydírání, během kterého jsou intimní informace nebo obrázky oběti (dítěte) zneužívány k získání sexuálních materiálů, sexuálních služeb nebo peněz (Europol, 2017).

Pod termínem kyberstalking se tedy ukrývají nejrůznější způsoby obtěžování a sledování, jako je tomu u stalkingu. Ty jsou spojeny s využíváním digitálních technologií coby prostředku těchto útoků a jejich záměrem je u oběti vyvolat strach či uškodit její pověsti (Jirásek, 2022). Toto obtěžování může být prováděno prostřednictvím e-mailu, SMS či na sociálních sítích. Právě sociální sítě mohou kyberstalkerovi (ale i „obyčejnému“ stalkerovi) poskytnout mnoho informací o jím vybrané oběti.

2.3 Dostupnost rizikového obsahu

Mluvili jsme o tom, jak se lze v prostředí internetu setkat s velkým počtem nejrůznějších materiálů, které nejsou pro děti vhodné. Kde přesně se ale takové obsahy skrývají? Některé jsou v kyberprostoru ukryté tak, aby mu porozuměli pouze lidé, kteří se v daném tématu orientují, jak jsme zmiňovali u extremismu. Jiný rizikový obsah se jeho tvůrci ani neobtěžují ukryt nebo ho přímo záměrně vystavují, a tak se s ním může setkat i běžný uživatel sociální sítě – např. u pro-ana a pro-mia webů. Právě ten je podle nás pro děti mnohem nebezpečnější, protože je v podstatě bez omezení všem dostupný. A nemusí se ani jednat o cílené vyhledávání takových materiálů. To je ale samo o sobě problematické. Stačí pouze, aby dítě do vyhledávače zadalo kupříkladu heslo „porno“, a vyskočí mu nespočet webových stránek s touto tematikou.

Sociální sítě fungují – stejně jako množství dalších internetových služeb – na základě algoritmů (Rainie, Anderson, 2017). Na základě toho, co sledujeme, vyhledáváme nebo jak reagujeme na zhlédnuté příspěvky, nám algoritmus doporučuje další obsah, který by nás také mohl zajímat. Podle našich preferencí jsou nám stejně tak navrhovány i různé reklamy. Tyto návrhy potom mohou zahrnovat právě pro děti nevhodný obsah. Děje se tak např. na sociální síti Instagram nebo TikTok.

Dále existují různé falešné účty na sítích, které přidávají právě obsah nevhodný pro děti – ať už pornografický, zobrazující násilí atd. I v samotných komentářích u příspěvků na sociálních sítích je možné nalézt různé nevhodné narážky, vulgarity, nenávistné poznámky či přímo odkazy na další rizikové příspěvky a weby. Pokud na podobné materiály nebo falešné účty na internetu narazíme, nejjednodušší reakcí je nahlásit ho správcům webu a zablokovat ho, aby se nám příště podobný obsah již nezobrazoval.

Rodiče mají možnost omezit pravděpodobnost, že se jejich dítě s rizikovým obsahem setká, a to s pomocí různých technických opatření a nastavení aplikací, sociálních sítích i počítače jako takového.

2.4 Opatření pro omezení rizikového obsahu

Před veškerými opatřeními, kterými mohou rodiče snížit riziko, že děti na nevhodný obsah narazí, by na prvním místě měla stát prevence. Ještě než děti začnou na mobilu navštěvovat internet, by mu měli rodiče nastavit pravidla jeho používání. Dítě si dříve nebo později bude chtít po vzoru svých vrstevníků založit první profil na sociální síti a právě rodič by mu s tím měl pomoci a vysvětlit mu, jak sociální sítě fungují a s čím se zde může setkat. Kdyby to neudělal, dítě by si zde účet stejně založilo, ovšem tajně, bez vědomí rodiče.

Vhodné by bylo spolu s dítětem založit soukromý a dobře zabezpečený účet a mezi jeho přátele či sledující přidávat pouze osoby, které osobně zná. Omezí se tak možnost, že budou jím sdílené informace nebo fotky později zneužity²². Pokud má rodič k tomuto účtu přístup, může kontrolovat, s jakými lidmi dítě komunikuje nebo jaký obsah je mu zobrazován. Celá věc je ale trochu ošemetná, protože i dítě má právo na své soukromí. Navíc rodič může své dítě kontrolovat, jen dokud je doma. Co ale na mobilu dělá ve škole nebo u kamarádů, to už rodiče vědět nemusí.

Nejdůležitější je proto na důvěře založená komunikace mezi rodičem a dítětem. I když se budou dospělí snažit sebevíc, jednoho dne se dítě stejně k nějakému škodlivému obsahu dostane. Rodič by měl proto s dítětem mluvit a vysvětlit mu pravidla bezpečného chování v kyberprostoru, a to ideálně v nižším věku dítěte – tedy ještě před tím, než začne surfovat na internetu. Nesmíme zapomenout na to, že ani např. v televizi nejsou všechny pořady vhodné pro děti.

Vedle těchto opatření jsou k dispozici různé možnosti technického rázu. Na tabletu nebo počítači lze vytvořit pro dítě jeho vlastní uživatelský profil a v něm nastavit omezená přístupová práva. Rodič má možnost nastavit i časové omezení používání určité aplikace. Lze také v internetovém vyhledávači zapnout filtr, který omezí přístup k nechtěným webovým stránkám. Rodič má k dispozici také bezpečnostní software nebo filtrace aplikací (Hradil, 2020). K některým webům existují i varianty pro děti. Příkladem je YouTube Kids, kde je dětem škodlivý obsah filtrován. Bohužel tato kontrola nefunguje stoprocentně a i zde se lze s rizikovým obsahem setkat.

Jedním z problémů ale zůstává, že ne všichni dospělí jsou dostatečně informovaní o jednotlivých možnostech, které mohou využít. Často ani neví, nebo si nepřipouští

²² Velké množství dětí a dospívajících na svých sociálních sítích zveřejňuje důvěrné fotografie a videa, jež mohou být použity proti nim. Pouhý zákaz, aby tyto materiály přestali sdílet, ale nejspíše fungovat nebude. Proto by se prevence v této oblasti měla spíše než na restrikci zaměřit na i to, jak, když už není zbylí, takové materiály tvořit bezpečně – tedy aby nebyl viditelný např. obličej a další identifikační body.

skutečnost, že by i jejich dcera či syn mohli narazit na některé z rizik. Proto si myslíme, že by se rodiče měli v těchto oblastech vzdělávat, aby potom byli schopni své děti o bezpečném používání internetu a dalších médií učit, a stali se tzv. „digitálními rodiči“ (Kopecký a kol., 2015).

Praktická část

3 Kvantitativní výzkum

Stěžejní část naší práce představuje kvantitativní výzkum, který byl proveden formou dotazníkového šetření se dvěma výzkumnými soubory – žáky šestých tříd základních škol v Pardubicích a jejich rodiči.

V teoretické části byly uvedeny příklady rizikového obsahu, se kterým se děti mohou na sociálních sítích setkávat. Naproti nim ale existují i různá opatření, kterými mohou rodiče kontakt dětí s riziky omezit. Právě na tyto oblasti je zaměřen následující výzkum, protože se jedná o témata velmi důležitá a aktuální. Přináší s sebou totiž mnoho problémů a otázek týkajících se chování dětí a internetu, přístupu dětí k rizikovému obsahu, komunikace dětí a rodičů o těchto zkušenostech apod.

Podle těchto teoretických východisek byly stanoveny výzkumné problémy, hypotézy a cíle, na které se budeme v následujícím textu orientovat.

3.1 Formulace výzkumných problémů a hypotéz a cílů výzkumu

Pro kvantitativní výzkum práce byly určeny tři hlavní výzkumné problémy:

1. Jak probíhá mediální výchova v rodinách žáků 6. tříd základních škol v Pardubicích?
2. S jakým rizikovým obsahem se děti na sociálních sítích setkávají?
3. S kým děti o rizikovém obsahu mluví?

Podle těchto výzkumných problémů bylo následně stanoveno pět hypotéz:

H1: S dětmi, které se setkávají na sociálních sítích s rizikovým obsahem, mluví rodiče o rizicích sociálních sítí více než s dětmi, které se s rizikovým obsahem nesetkávají.

H2: Nabídku k osobnímu setkání od cizích osob dostává na sociálních sítích více dívek než chlapců.

H3: Děti, které nemají vlastní zařízení, častěji informují rodiče o zhlédnutí rizikového obsahu než děti, které vlastní zařízení mají.

H4: Děti, které navštěvují více sociálních sítí, se častěji nesvěří rodičům o zhlédnutí rizikového obsahu na sociálních sítích než děti, které navštěvují méně sociálních sítí.

H5: Rodiče dívek častěji kontrolují jejich chování na internetu než rodiče chlapců.

Cílem výzkumu bylo poznat, zda se děti s rizikovým obsahem na sociálních sítích setkávají. Dále si výzkum kladl za cíl zjistit, jak se v rodinách uskutečňuje mediální výchova na téma rizikového obsahu na sociálních sítích a jeho prevenci.

3.2 Charakteristika výzkumného souboru

Pro výzkum práce byly záměrně vybrány dva výzkumné soubory. První z nich tvořili žáci šestých tříd druhého stupně základních škol v Pardubicích. Tato cílová skupina byla vybrána z toho důvodu, že se již v tomto období děti postupně setkávají s mediální výchovou jak ve škole, tak i v rodině. Děti často v nízkém věku také aktivně navštěvují sociální sítě, a proto mají stejnou možnost setkávat se s rizikovým obsahem, jako starší uživatelé internetu. Na děti ale tyto zkušenosti mohou mít mnohem větší negativní dopad. Do výzkumu se zapojilo celkem 8 základních škol v Pardubicích a dotazník vyplnilo 242 respondentů – žáků šestých tříd.

Druhý výzkumný soubor potom představovali rodiče těchto žáků. Tento výzkumný soubor byl zvolen dodatečně, aby získaná data doplnila informace získané od žáků šestých tříd. Dotazník vyplnilo celkem 36 rodičů žáků.

3.3 Metoda sběru dat

Výzkum byl proveden prostřednictvím kvantitativní výzkumné metody, kterou představovalo dotazníkové šetření. Pro tento výzkum byly vytvořeny hned dva výzkumné nástroje – dotazníky – jeden pro výzkumný soubor žáků šestých tříd základních škol v Pardubicích, druhý pro rodiče těchto dětí. Oba anonymní dotazníky měly online podobu a byly zhotoveny pomocí Google Forms, nástroje společnosti Google pro tvorbu online formulářů.

Dotazník určený dětem obsahoval celkem 31 dotazníkových položek a jeho vyplnění trvalo přibližně 10–15 minut. Sestával z 30 povinných položek, 11 z nich bylo uzavřených s možností výběru jedné odpovědi, 11 polouzavřených otázek s možností výběru více odpovědí a 8 otázek otevřených. Po krátkém úvodu a sdělení účelu dotazníku následovala první část, která stručně zjišťovala informace o respondentovi a sociálních sítích, které využívá. Velká část byla zaměřena na čtyři typy rizikového obsahu, se kterým se děti mohou na sociálních sítích setkat – pornografií, násilím, poruchy příjmu potravy a sebepoškozování. Položky v této části byly seskupeny tím způsobem, že pokud se respondent s daným

rizikovým obsahem nesetkal, byl automaticky přesměrován na následující skupinu otázek týkající se dalšího typu rizikového obsahu. Ne všichni respondenti tak odpovídali na všechny dotazníkové položky. V závěru dotazníku byla nepovinná otevřená otázka, ve které se žáci mohli vyjádřit k samotnému dotazníku, a dále poděkování za vyplnění dotazníků.

Dotazník předložený rodičům dětí byl kratšího rozsahu, jeho vyplnění zabralo zhruba 7 minut. Vytvořen byl s cílem doplnit informace získané od dětí. Zaměřen byl na to, zda a jak často rodiče s dítětem o rizicích sociálních sítí hovoří, nebo jaká opatření na ochranu dětí na internetu využívají. Úvod dotazníku tvořila vstupní část, která respondenty informovala o důvodu realizace dotazníkového šetření a prosbu o jeho vyplnění. Následovalo 15 položek, 14 položek bylo povinných, z toho 2 uzavřené s možností výběru jedné odpovědi, 10 polouzavřených otázek s možností výběru více odpovědí a 2 otázky otevřené. Stejně jako v dotazníku pro děti byla na závěr uvedena nepovinná otevřená položka, aby se respondenti měli případně možnost vyjádřit k dotazníku a jeho obsahu, a také krátké poděkování za pomoc s vyplněním dotazníku.

3.4 Předvýzkum

Před samotným výzkumem byl pro otestování vhodnosti výzkumného nástroje – dotazníku – proveden předvýzkum. Ten byl realizován v jedné z pardubických základních škol, které se do výzkumu zapojily, s malou skupinou žáků 6. třídy.

Během vyplňování dotazníku se žáci dotazovali na položky, jejichž formulaci zcela nerozuměli. Díky tomuto otestování dotazníku mohly být pro další sběr dat některé položky lépe stylizovány, aby jim respondenti neměli potíže porozumět. Bylo upraveno pouze znění některých otázek nebo jejich specifikace, další položky nebyly po předvýzkumu do dotazníku přidány. Data získaná v rámci tohoto předvýzkumu byla platná, a proto mohla být zahrnuta do celkového výzkumu práce.

3.5 Realizace výzkumu a sběr dat

Samotný sběr dat byl prováděn v rozmezí února a května 2024. Nejprve byli postupně telefonicky oslovováni ředitelé všech základních škol v Pardubicích s žádostí, zda by se byli ochotni do šetření zapojit. Zainteresovaným školám byly následně dotazníky poslány a domluvena forma provedení šetření. Neboť cílovou skupinu výzkumu tvořily děti,

vyžadovaly některé školy i souhlas rodičů dětí s vyplněním dotazníku, což ale značně omezilo množství získaných dat.

V některých školách žáci dotazník vyplňovali s učiteli v rámci výuky, v jiných školách jsem byla při vyplňování dotazníků přítomna. Některé ze škol vyžadovaly tištěné odkazy, které dětem následně předaly k vyplnění.

S druhým dotazníkem určeným pro rodiče dětí byly následně taktéž s prosbou o jejich distribuci osloveny školy, které projevily zájem zapojit se do dotazníkového šetření pro děti. Tento dotazník byl přidán dodatečně jako zdroj dalších informací a jiného úhlu pohledu na téma mediální výchovy v rodině. Nejčastěji školy odkaz na online dotazník rodičům zaslaly prostřednictvím aplikace Bakaláři a jejího komunikačního systému Komens. Některé školy měly k dispozici také tištěné odkazy na dotazník, které poté rodičům předaly.

Do dotazníkového šetření se nakonec zapojilo celkem 242 žáků šestých tříd z osmi pardubických základních škol a 36 rodičů žáků. Všechny odpovědi byly platné, a proto nebylo třeba žádnou z výzkumu vyřadit.

3.6 Kvalita výzkumu

V rámci této práce byl proveden kvantitativní výzkum, proto kritéria jeho kvality představují validita, reliabilita a objektivita (srov. Gavora, 2000; Hendl, 2009). Tyto zásady je třeba dodržovat, aby byla naplněna kvalita výzkumu.

Objektivita dotazníkového šetření byla maximalizována tak, že byly v obou dotaznících všem respondentům předloženy stejné položky, na které každý respondent odpovídal sám podle sebe, aby zde nebyl prostor pro subjektivní zkreslení dat výzkumníkem.

V dotazníku ale zároveň respondenti nemusí odpovídat vždy pravdivě, tudíž je platnost výsledků ohrožena nepravdivými informacemi od samotných respondentů. Toto by mohla omezit skutečnost, že se jednalo o anonymní dotazník, čímž by mohli být respondenti podníceni k pravdivějším odpovědím, než kdyby se jednalo o výzkum neanonymizovaný. Zároveň byl dotazník vytvořen v souladu s výzkumnými cíli, problémy a hypotézami, aby skutečně měřil to, k čemu byl určen. Validita byla také podpořena provedeným předvýzkumem.

Co se týče reliability výzkumu, v případě obou dotazníků bylo provedeno pouze jedno měření s daným výzkumným souborem, proto toto kritérium kvality nelze dodržet. Nabízí se tu ale prostor pro další výzkum, který by výsledky našeho měření mohl potvrdit či naopak vyvrátit.

3.7 Etické aspekty výzkumu

V průběhu výzkumné práce je třeba dodržovat různé etické zásady (Hendl, 2009). Tyto aspekty se týkají práce s účastníky výzkumu a etiky výzkumné práce.

Před samotným zahájením výzkumu byli kontaktováni ředitelé nebo zástupci ředitele pardubických základních škol, zda by se byli ochotni dotazníkového šetření zúčastnit. Jakmile bylo získáno svolení školy, e-mailem se jí zaslaly informace o cíli a účelu výzkumu. I oba dotazníky, které jsou součástí tohoto samostatného výzkumu, obsahovaly úvodní části, které vysvětlovaly respondentům, k jakým záměrům budou získaná data sloužit, aby byli dostatečně informováni. Úvodní části dotazníků také respondentům sdělovaly, že se se získanými daty bude pracovat pouze v rámci této závěrečné práce a že případná citlivá data a osobní informace o respondentech nebudou zveřejněny. Z tohoto důvodu v práci výslovně neuvádíme např. konkrétní školy, které se do výzkumu zapojily.

Vzhledem k tomu, že hlavní výzkumný sobor tvořily nezletilé děti, bylo třeba ošetřit souhlasy jejich zákonných zástupců. Některým zúčastněným školám postačil k výzkumu generalizovaný souhlas, který rodiče podepisují samotné škole. Jiné školy vyžadovaly souhlas pro rodiče určený přímo pro toto dotazníkové šetření. Každá škola tedy k výzkumu přistupovala odlišně, sama rozhodovala o tom, jaký souhlas je třeba, aby byli rodiče s výzkumem dostatečně obeznámeni. Pro výzkum ale souhlasy od rodičů představovaly komplikaci, protože se jimi omezil počet dětí, které dotazníky vyplnily.

Jeden z etických aspektů představovalo i dobrovolné zapojení účastníků výzkumu do dotazníkového šetření. Bohužel tak i přes opakované oslovování škol bylo získáno málo odpovědí pro objektivní výsledky, a to především od rodičů žáků.

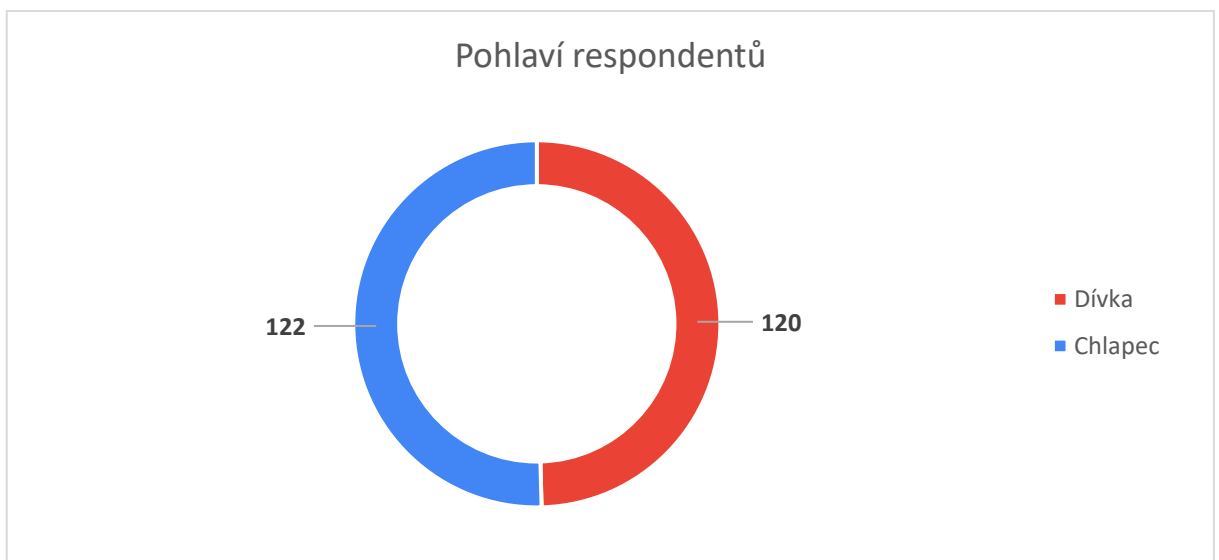
Samozřejmostí bylo také zachování anonymity a určité zobecnění získaných dat, aby nedošlo k identifikaci respondentů. Někteří žáci sdělovali velmi osobní informace a zkušenosti týkající se šikany, sebepoškozování nebo suicidálních myšlenek. O to opatrněji zde bylo s informacemi zacházeno, aby byla dodržena anonymita. Po uvážení byly dva z těchto případů řešeny se školním poradenským zařízením dané školy.

3.8 Prezentace získaných dat

Data, která se podařila dotazníkovým šetřením získat, byla následně přenesena do excelové tabulky. Pro snadnou prezentaci byly informace převedeny do následujících grafů, ty jsou seřazeny podle pořadí, ve kterém byly uvedeny jednotlivé položky v obou dotaznících.

3.8.1 Dotazník pro žáky 6. tříd ZŠ

Položka č. 1 – Uveď své pohlaví

Graf 1 Pohlaví respondentů

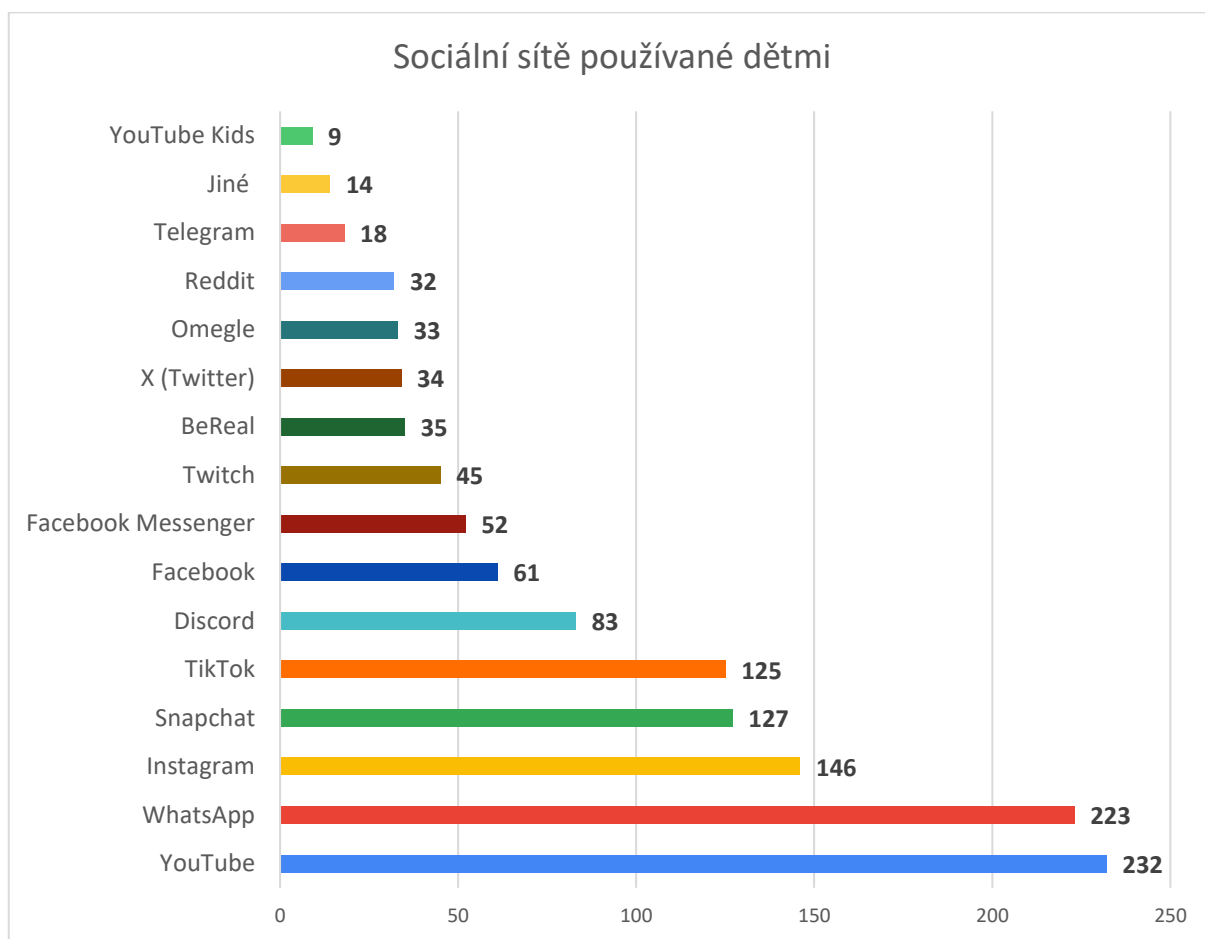
Zdroj: vlastní zpracování

Z výzkumného souboru žáků šestých tříd základních škol v Pardubicích dotazník vyplnilo celkem 242 respondentů. Z toho 120 odpovědí bylo od dívek a 122 odpovědí od chlapců.

Položka č. 2 – Do jaké školy chodíš?

Tato otázka byla do dotazníku zařazena, aby se zjednodušil přehled, které školy již dotazník žákům zpřístupnily, a které školy je případně zapotřebí znovu kontaktovat. Z důvodu zachování anonymity respondentů nejsou tyto odpovědi součástí práce.

Položka č. 3 – Jaké sociální sítě používáš?

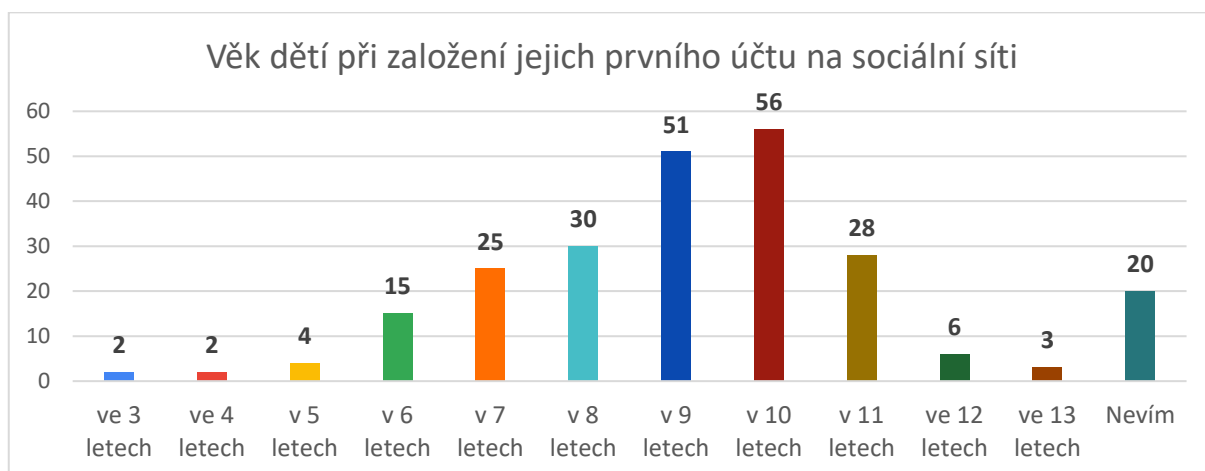

Graf 2 Sociální sítě používané dětmi

Zdroj: vlastní zpracování

V polouzavřené otázce volili žáci z 15 sociálních sítí s možností výběru jedné a více odpovědí, k dispozici měli i možnost „jiné“, kam mohli uvést i další sociální sítě, které navštěvují. Nejvíce dětí využívá sociální sítě YouTube (232 odpovědí) a WhatsApp (223 odpovědí), dále potom Instagram (146 odpovědí), Snapchat (127 odpovědí), TikTok (125 odpovědí), Discord (83 odpovědí), Facebook (61 odpovědí), Facebook Messenger (52 odpovědí), Twitch (45 odpovědí), BeReal (35 odpovědí), X (34 odpovědí), Omegle (33 odpovědí) a Reddit (32 odpovědí). Nejméně dětí uvedlo YouTube Kids (9 odpovědí), Telegram (8 odpovědí) nebo jinou sociální síť (14 odpovědí – Pinterest, Kick, Viber a Threads).

Položka č. 4 – V kolika letech sis založil/a svůj první účet na sociální síti?

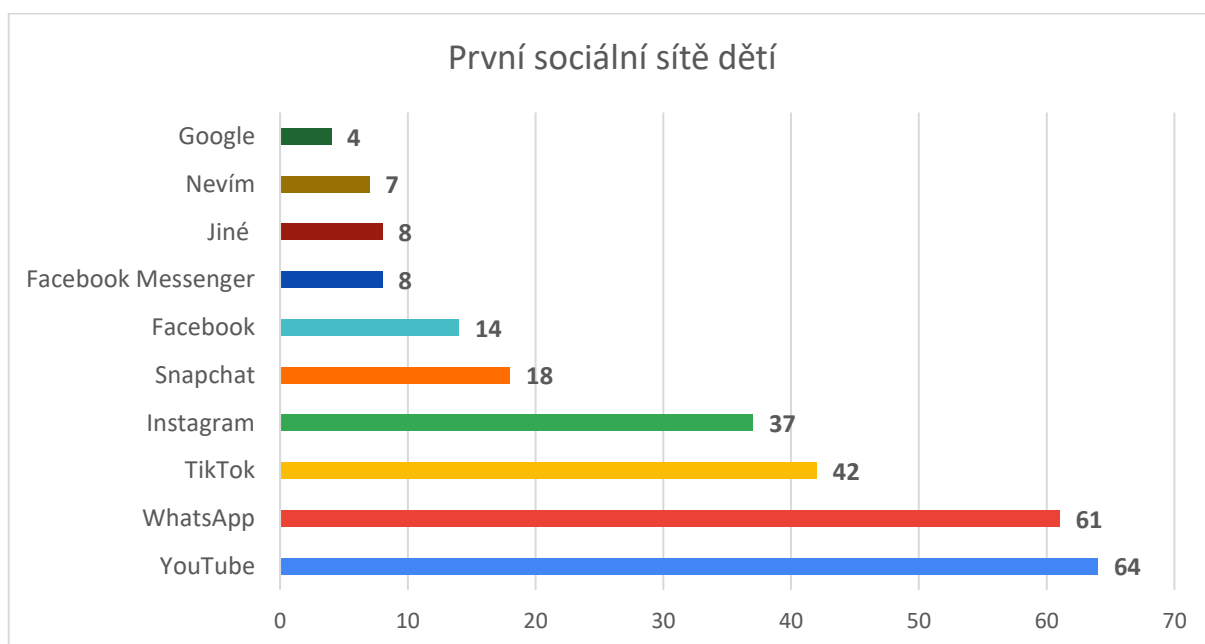

Graf 3 Věk dětí při založení jejich prvního účtu na sociální síti

Zdroj: vlastní zpracování

Otevřená otázka zjišťovala, v jakém věku si děti založily svůj první účet na některé ze sociálních sítí. Odpovědi leží na škále v rozmezí 3 až 13 let věku dítěte. Nejvíce dětí uvedlo věk 10 let (56 odpovědí) a 9 let (51 odpovědí), dále potom věk 8 let (30 odpovědí), 11 let (28 odpovědí), 7 let (25 odpovědí), 6 let (15 odpovědí) a 12 let (6 odpovědí). Nejméně často děti začalo poprvé navštěvovat sociální síť ve 3 a 4 letech (2 odpovědi), ve 13 letech (3 odpovědi) a v 5 letech (4 odpovědi). 20 dětí zvolilo možnost „nevím“.

Položka č. 5 – Jaká sociální síť to byla?

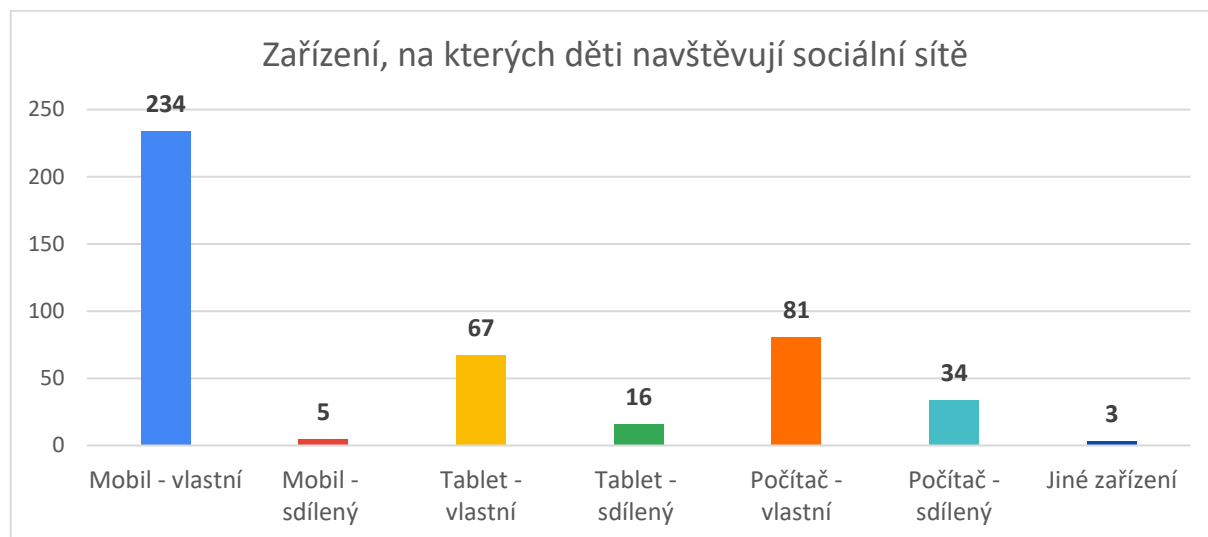

Graf 4 První sociální síť dětí

Zdroj: vlastní zpracování

Děti nejčastěji uváděly jako svou první sociální síť YouTube (64 odpovědí), WhatsApp (61 odpovědí), TikTok (42 odpovědí), Instagram (37 odpovědí), Snapchat (18 odpovědí), Facebook (14 odpovědí) a Facebook Messenger (8 odpovědí). Nejméně dětí uvedlo Google (4 odpovědi), možnost „nevím“ (7 odpovědi) nebo jinou sociální síť (8 odpovědi – Telegram, Steam, Twitch, Omegle, Teams a Seznam).

Položka č. 6 – Na jakém zařízení sociální sítě navštěvuješ?

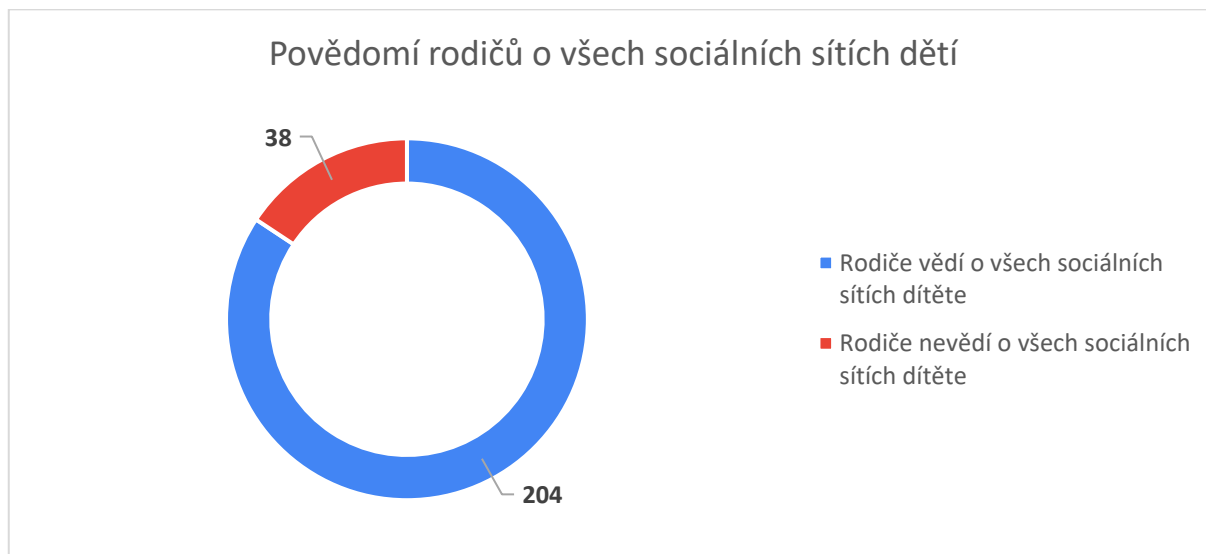

Graf 5 Zařízení, na kterých děti navštěvují sociální sítě

Zdroj: vlastní zpracování

V otázce mohly děti označit jednu nebo více odpovědí. Téměř všechny děti navštěvují sociální sítě na svém vlastním mobilním telefonu (234 odpovědi), dále pak na vlastním počítači či notebooku (81 odpovědi) a vlastním tabletu (67 odpovědi). Ze zařízení, které sdílí s někým dalším, uvedly děti počítač (34 odpovědi), tablet (16 odpovědi) a mobil (5 odpovědi). 3 odpovědi se týkaly jiného zařízení, které dítě vlastní.

Položka č. 7 – Vědí tvoji rodiče o všech účtech na sociálních sítích, které používáš?

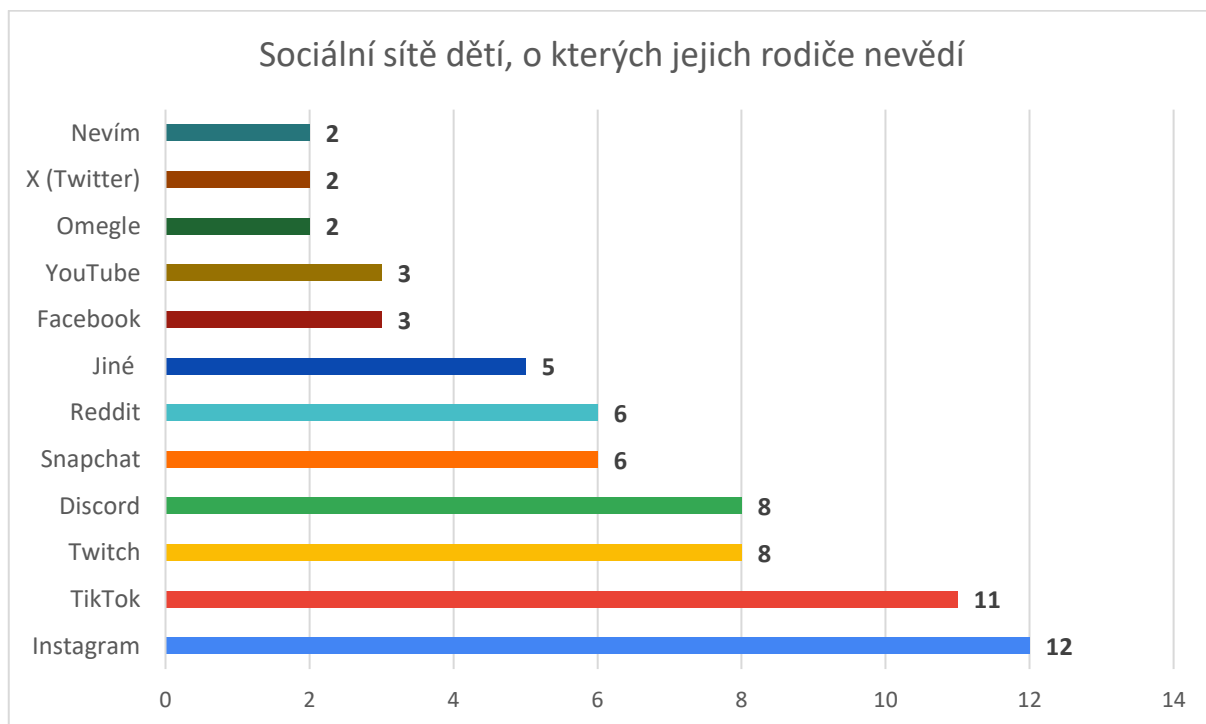

Graf 6 Povědomí rodičů o všech sociálních sítích dětí

Zdroj: vlastní zpracování

204 dětí uvedlo, že jejich rodiče mají povědomí o všech sociálních sítích, které navštěvují. Rodiče 38 dětí o všech jejich sociálních sítích neví.

Položka č. 8 – O jaké sociální síti rodiče nevědí, že ji používáš?

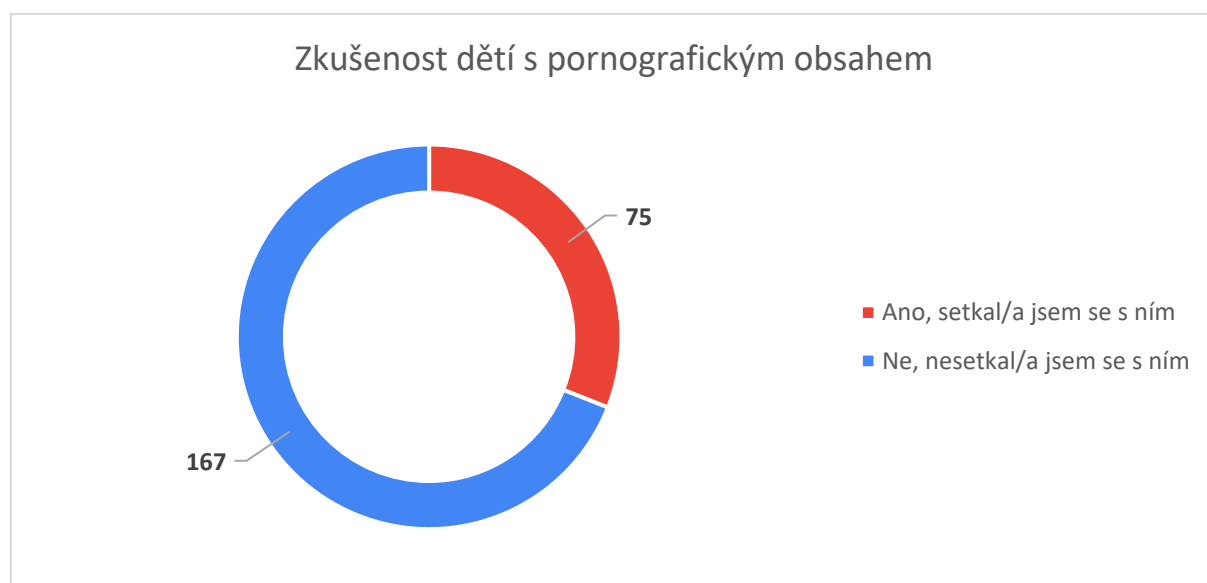

Graf 7 Sociální sítě dětí, o kterých jejich rodiče nevědí

Zdroj: vlastní zpracování

Mezi sociální sítě, o kterých rodiče nevědí, patřil nejčastěji Instagram (12 odpovědí), TikTok (11 odpovědí), Twitch a Discord (8 odpovědí), Snapchat a Reddit (6 odpovědí). Dále se mezi odpověďmi objevily sociální sítě Facebook a YouTube (3 odpovědi), Omegle, X a možnost „nevím“ (2 odpovědi). V kategorii „jiné“ jsou zahrnuty odpovědi, které uvedl vždy pouze 1 žák (Facebook Messenger, Telegram, Kick, Threads, „všechny sociální sítě“).

Položka č. 9 – Viděl/a jsi někdy na sociálních sítích fotku nebo video zobrazující lidskou nahotu (= kde jsou úplně nebo částečně nazí lidé)?

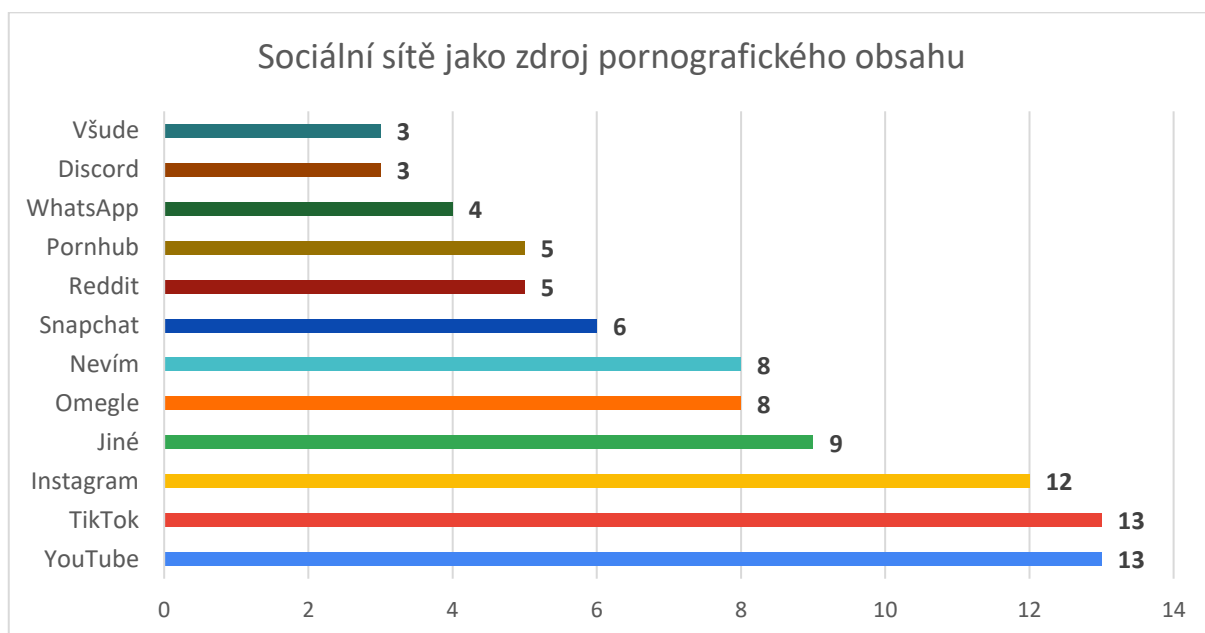

Graf 8 Zkušenost dětí s pornografickým obsahem

Zdroj: vlastní zpracování

Z celkového počtu respondentů 75 dětí uvedlo, že se na sociálních sítích setkala s obsahem zobrazujícím nahotu. 167 dětí na pornografii na sociálních sítích nenarazilo.

Položka č. 10 – Na jaké sociální síti ses s lidskou nahotou setkal/a?

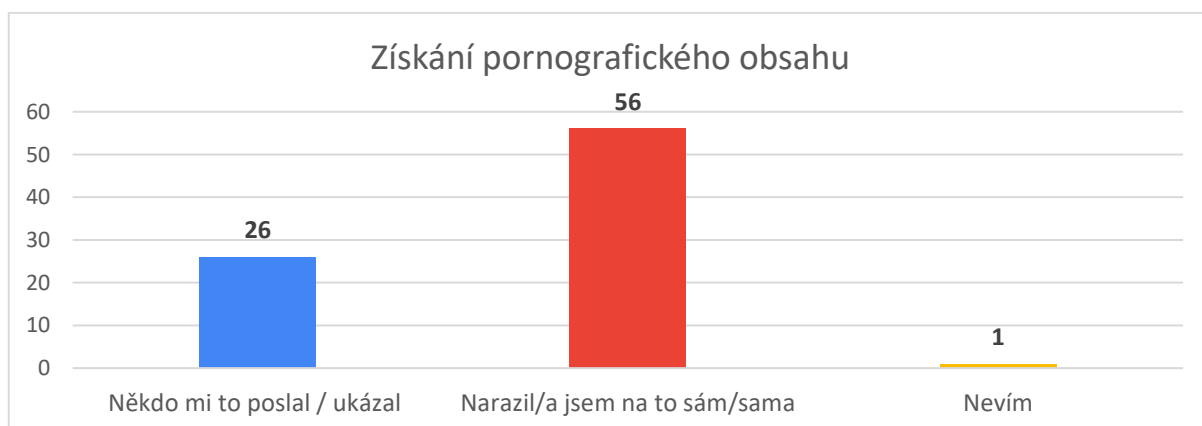

Graf 9 Sociální síť jako zdroj pornografického obsahu

Zdroj: vlastní zpracování

Nejčastěji se pornografický obsah dětem zobrazoval na Youtube a TikToku (13 odpovědí), na Instagramu (12 odpovědí) nebo OmeGLE (8 odpovědí). Dalšími sociálními sítěmi byl Snapchat (6 odpovědí), Reddit (5 odpovědí). 5 respondentů uvedlo přímo webovou stránku Pornhub. Nejméně dětí uvedlo WhatsApp (4 odpovědi), Discord nebo „všude“ (3 odpovědi). Odpověď „nevím“ uvedlo 8 respondentů. Kategorie „jiné“ obsahuje sociální síť a webové stránky, které uvedl pouze 1 nebo 2 respondenti – např. Wattpad, Kick nebo Telegram (9 odpovědí).

Položka č. 11 – Jak jsi na tento obsah narazil/a?

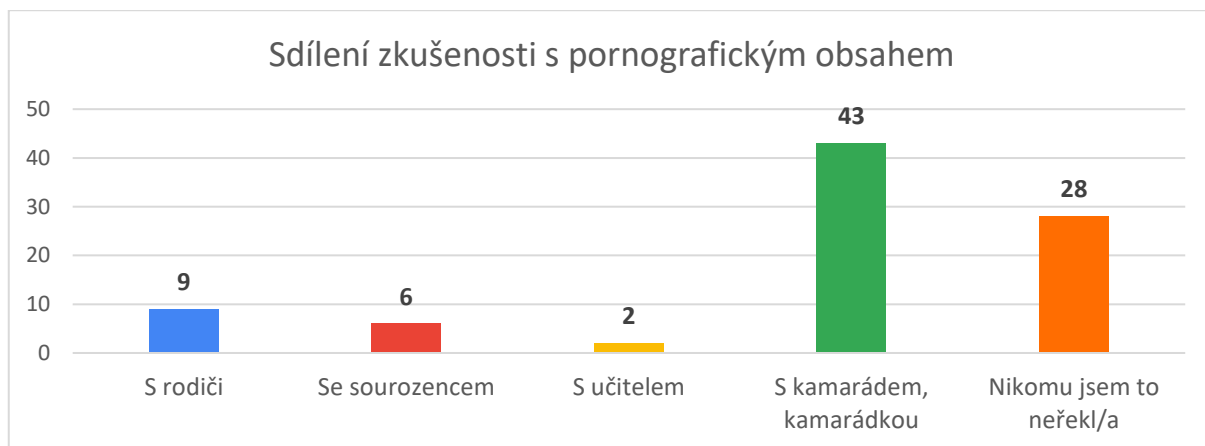

Graf 10 Získání pornografického obsahu

Zdroj: vlastní zpracování

Na pornografický obsah děti nejčastěji narazily samy náhodou, nebo ho cíleně vyhledaly ze zvědavosti či pro zábavu (56 odpovědí). 26 dětem tento obsah někdo poslal nebo ukázal, 1 respondent uvedl možnost „nevím“.

Položka č. 12 – Komu jsi řekl/a o tom, co jsi na sociální síti viděl/a?

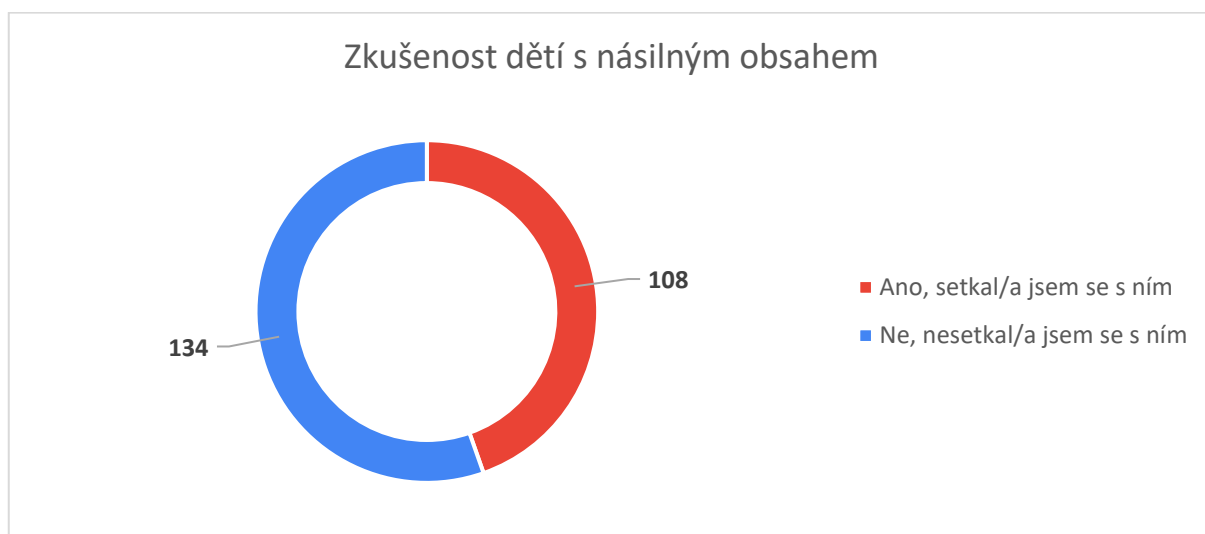

Graf 11 Sdílení zkušeností s pornografickým obsahem

Zdroj: vlastní zpracování

Se zhlédnutím pornografického obsahu se děti nejvíce svěřují svému kamarádovi nebo kamarádce (43 odpovědí), dále potom rodičům (9 odpovědí), sourozenci (6 odpovědí) a učiteli (2 odpovědi). 28 dětí si tuto zkušenost nechalo pro sebe.

Položka č. 13 - Viděl/a jsi někdy na sociálních sítích fotku nebo video zobrazující násilí (= kde někdo ubližuje lidem nebo zvířatům)?

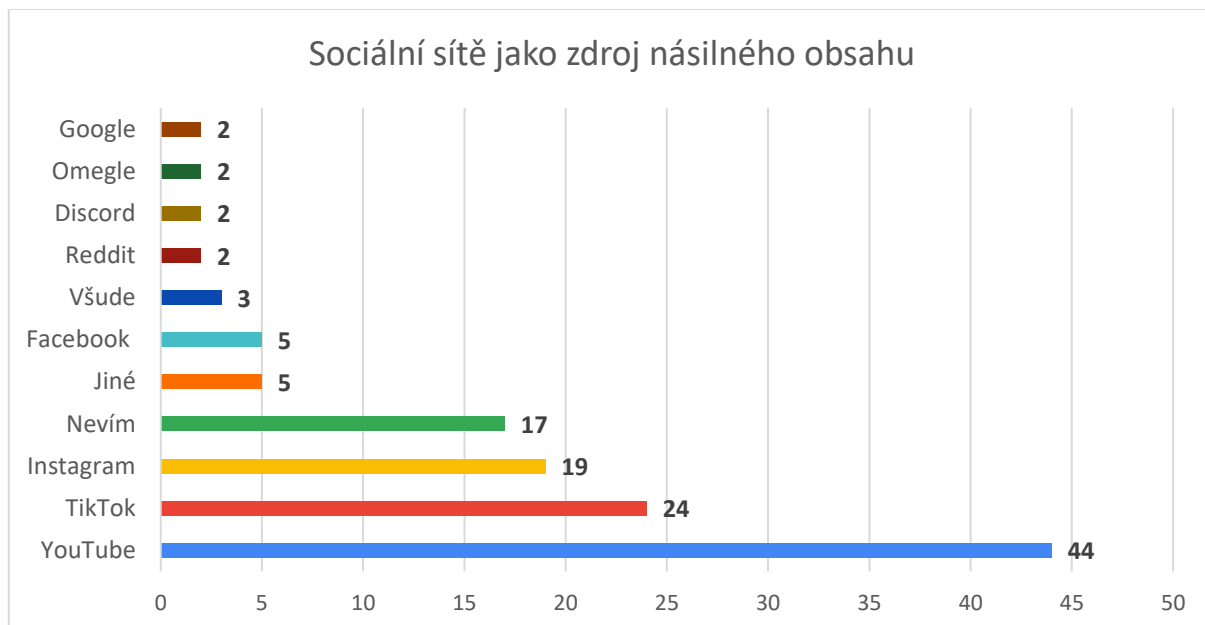

Graf 12 Zkušenost dětí s násilným obsahem

Zdroj: vlastní zpracování

Celkem 108 dětí se na sociálních sítích setkalo s násilným obsahem. 134 dětí podobný obsah na sociálních sítích nevidělo.

Položka č. 14 – Na jaké sociální síti ses s násilím setkal/a?

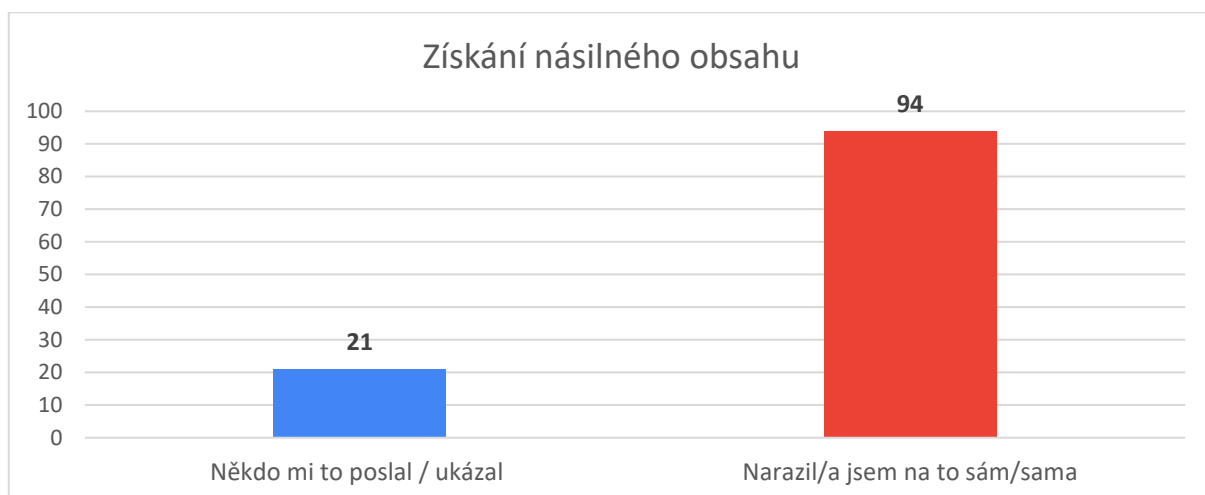

Graf 13 Sociální sítě jako zdroj násilného obsahu

Zdroj: vlastní zpracování

Sociální síť, která je podle dětí nejčastějším zdrojem násilného obsahu, je Youtube, často dětmi konkrétně označené Youtube Shorts. Tuto sociální síť uvedlo 44 dětí. Mezi další sociální sítě patří TikTok (24 odpovědí), Instagram (19 odpovědí), Facebook (5 odpovědí), a dále Reddit, Discord, Omegle a Google (každá 2 odpovědi). Možnost „jiné“ shrnuje sociální sítě Wattpad, Fortune, Pinterest, Telegram, Twitch (5 odpovědí), odpověď „všude“ uvedli 3 respondenti a odpověď „nevím“ 17 respondentů.

Položka č. 15 – Jak jsi na tento obsah narazil/a?

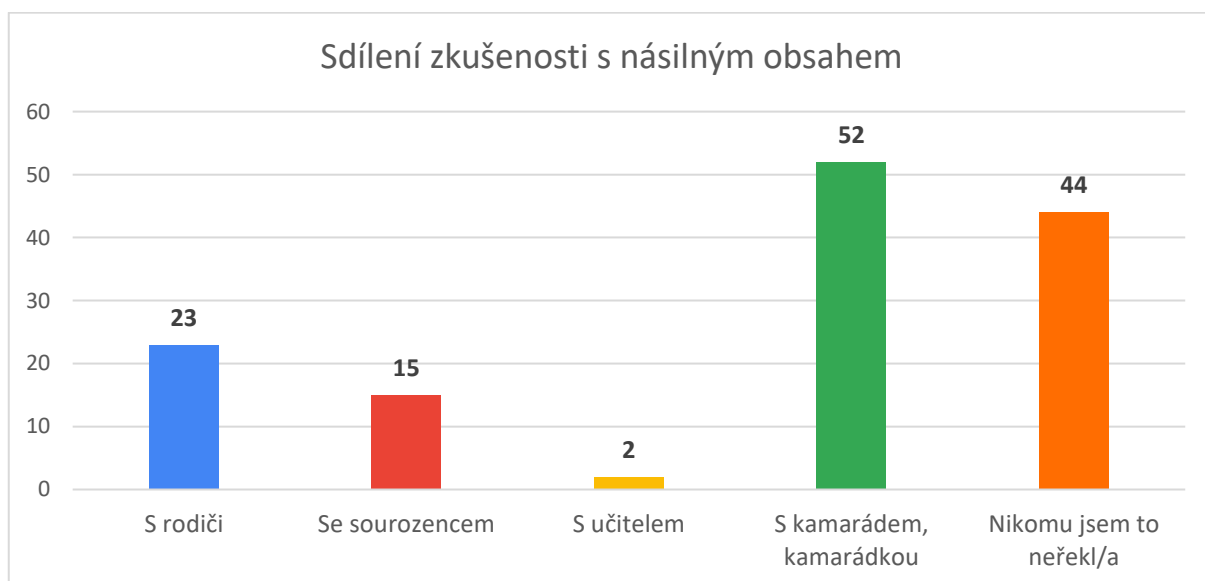

Graf 14 Získání násilného obsahu

Zdroj: vlastní zpracování

Velká část dětí se k násilnému obsahu na sociálních sítích dostala tak, že si ho sama vyhledala (94 odpovědí). 21 dětí uvedlo, že jim tento obsah někdo poslal nebo ukázal.

Položka č. 16 – Komu jsi řekl/a o tom, co jsi na sociální síti viděl/a?

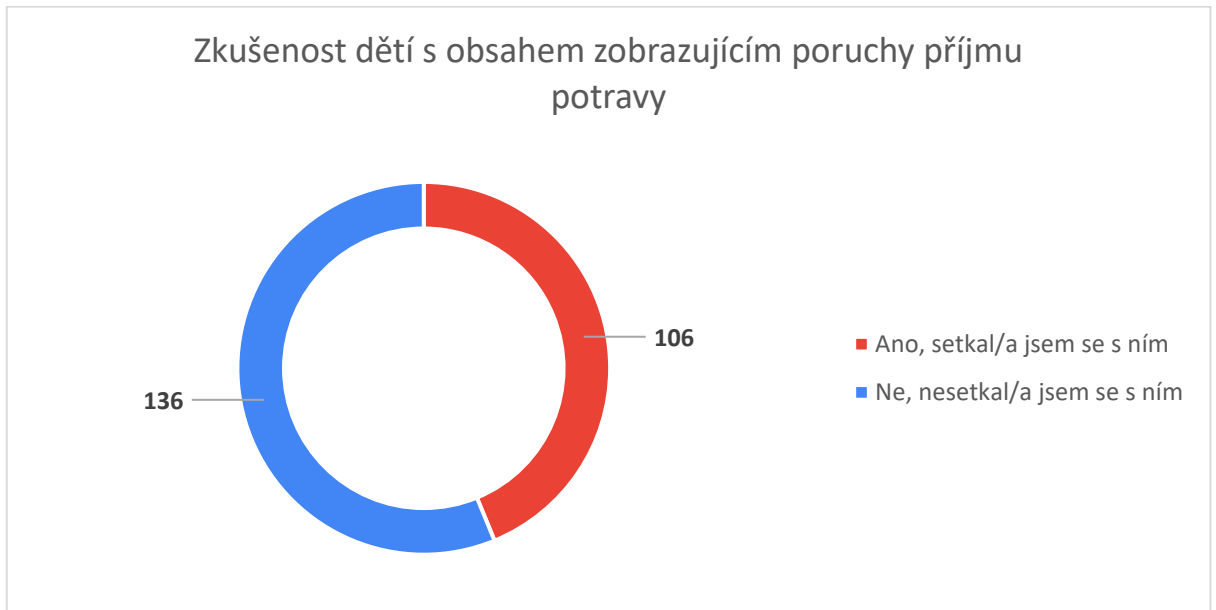

Graf 15 Sdílení zkušenosti s násilným obsahem

Zdroj: vlastní zpracování

O tom, že děti zhlédly na sociálních sítích násilný obsah, se následně nejčastěji svěřily svému kamarádovi nebo kamarádce (52 odpovědí). 23 dětí se svěřilo rodičům, 15 sourozenci a 2 učitelům. 44 dětí o této zkušenosti s nikým nemluvalo.

Položka č. 17 – Viděl/a jsi někdy na sociálních sítích fotku nebo video zobrazující poruchy příjmu potravy (= lidé hladoví nebo jídlo zvrací, aby zhubli, nebo se přejídají)?

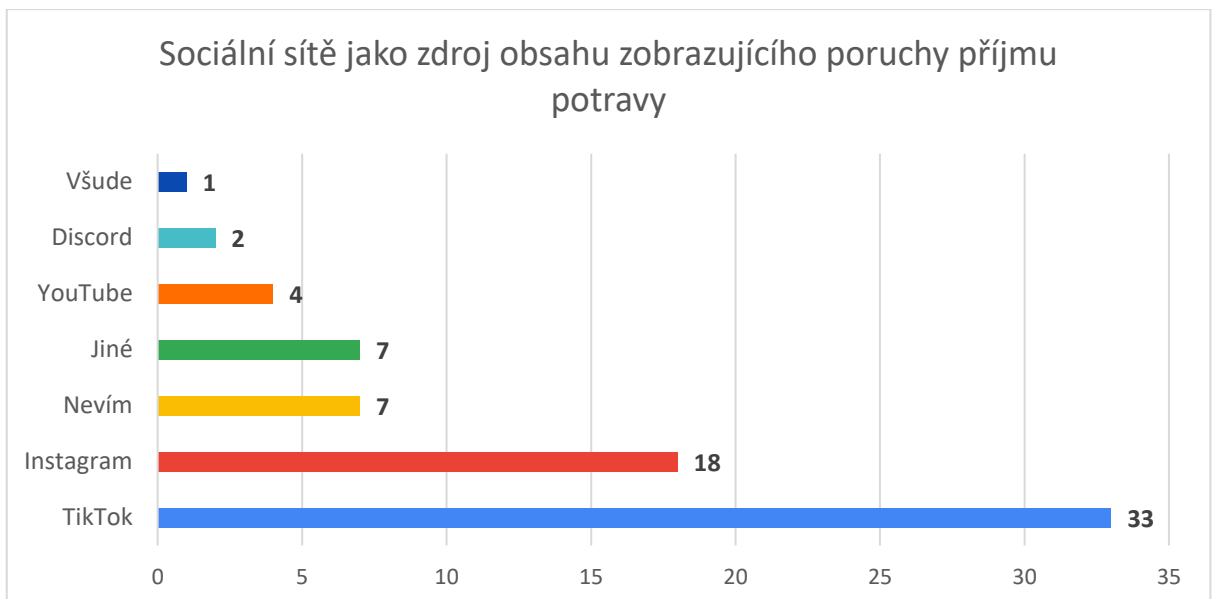

Graf 16 Zkušenost dětí s obsahem zobrazujícím poruchy příjmu potravy

Zdroj: vlastní zpracování

Zkušenost s obsahem, který zobrazuje poruchy příjmu potravy – anorexii, bulimii či přejídání – uvedlo 106 dětí, 136 dětí se s poruchami příjmu potravy na sociálních sítích nesetkalo.

Položka č. 18 – Na jaké sociální síti ses s poruchami příjmu potravy setkal/a?

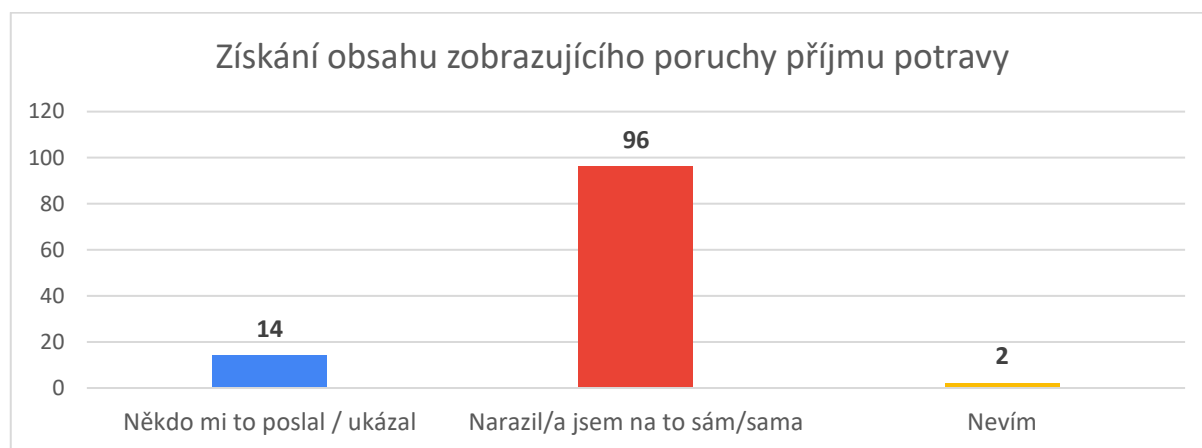

Graf 17 Sociální síť jako zdroj obsahu zobrazujícího poruchy příjmu potravy

Zdroj: vlastní zpracování

Nejčastěji se obsah zobrazující poruchy příjmu potravy podle respondentů objevoval na TikToku (33 odpovědi), Instagramu (18 odpovědi), dále pak na YouTube (4 odpovědi) a Discordu (2 odpovědi). Odpověď „nevím“ uvedlo 7 dětí, odpověď „všude“ 1 respondent. Do kategorie „jiné“ jsou zařazeny sociální sítě, které uvedl vždy pouze 1 respondent – např. Snapchat, Pinterest, Facebook nebo YouTube Kids (7 odpovědi).

Položka č. 19 – Jak jsi na tento obsah narazil/a?

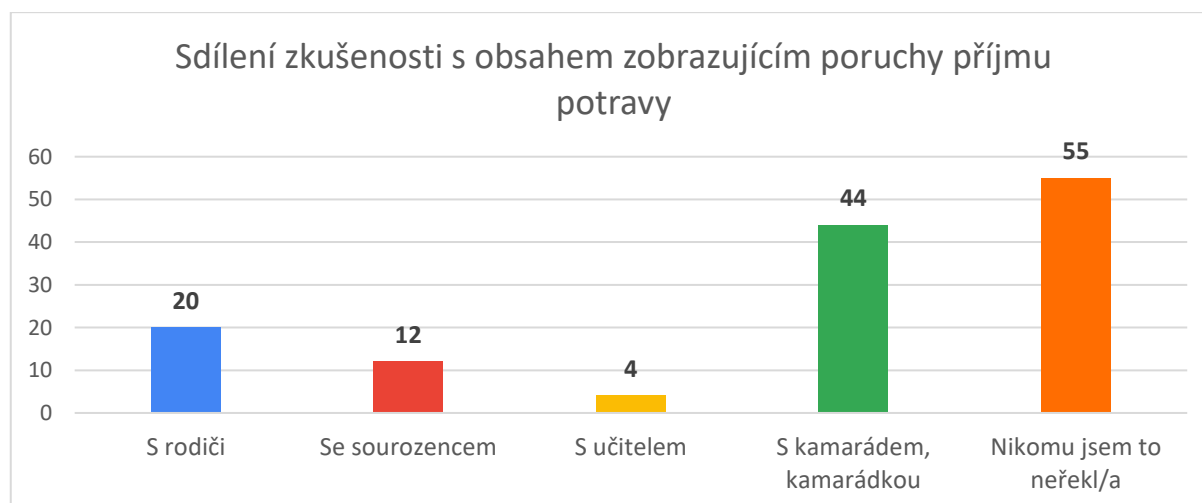

Graf 18 Získání obsahu zobrazujícího poruchy příjmu potravy

Zdroj: vlastní zpracování

Obsah s tématikou poruch příjmu potravy si děti nejčastěji samy vyhledaly (96 odpovědí). V některých případech jim tento obsah někdo zaslal či ukázal (13 odpovědí), v 1 případě obsah zhlédli ve škole, 2 respondenti uvedli odpověď „nevím“.

Položka č. 20 – Komu jsi řekl/a o tom, co jsi na sociální síti viděl/a?

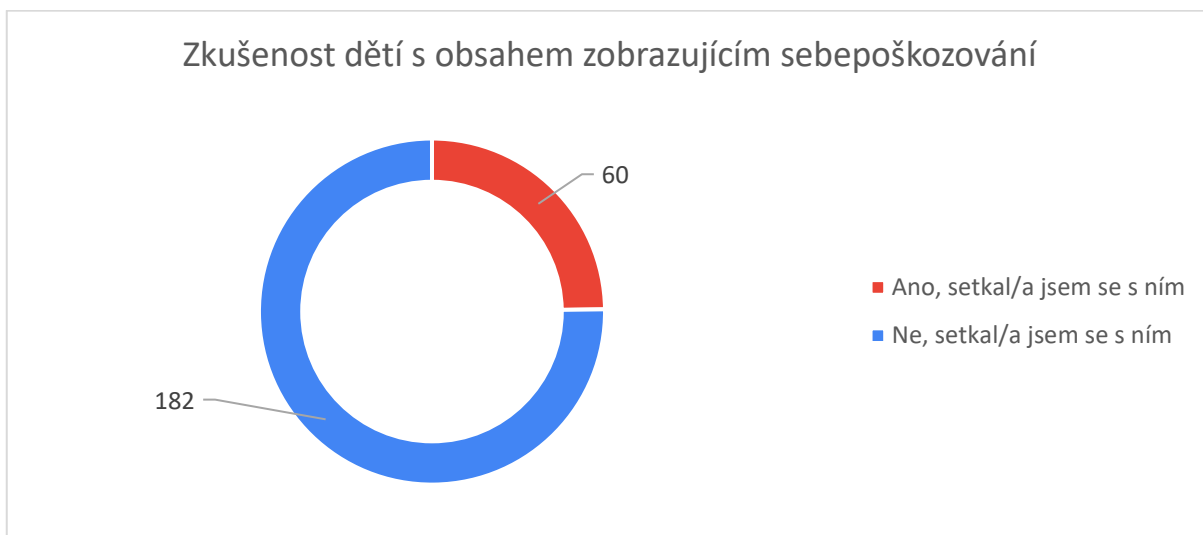

Graf 19 Sdílení zkušenosti s obsahem zobrazujícím poruchy příjmu potravy

Zdroj: vlastní zpracování

Se zhlédnutím obsahu zobrazujícím poruchy příjmu potravy se děti nejčastěji nikomu nesvěřily (55 odpovědí). Pokud se někomu svěřily, svou zkušenost sdílely s kamarádem (44 odpovědí), rodiči (20 odpovědí), sourozencem (12 odpovědí) nebo učitelem (4 odpovědi).

Položka č. 21 – Viděl/a jsi někdy na sociálních sítích fotku nebo video, kde si lidé sami ubližují, sebepoškozují se (= lidé se např. řezou nebo jinak zraňují do rukou, ukazují své jizvy)?

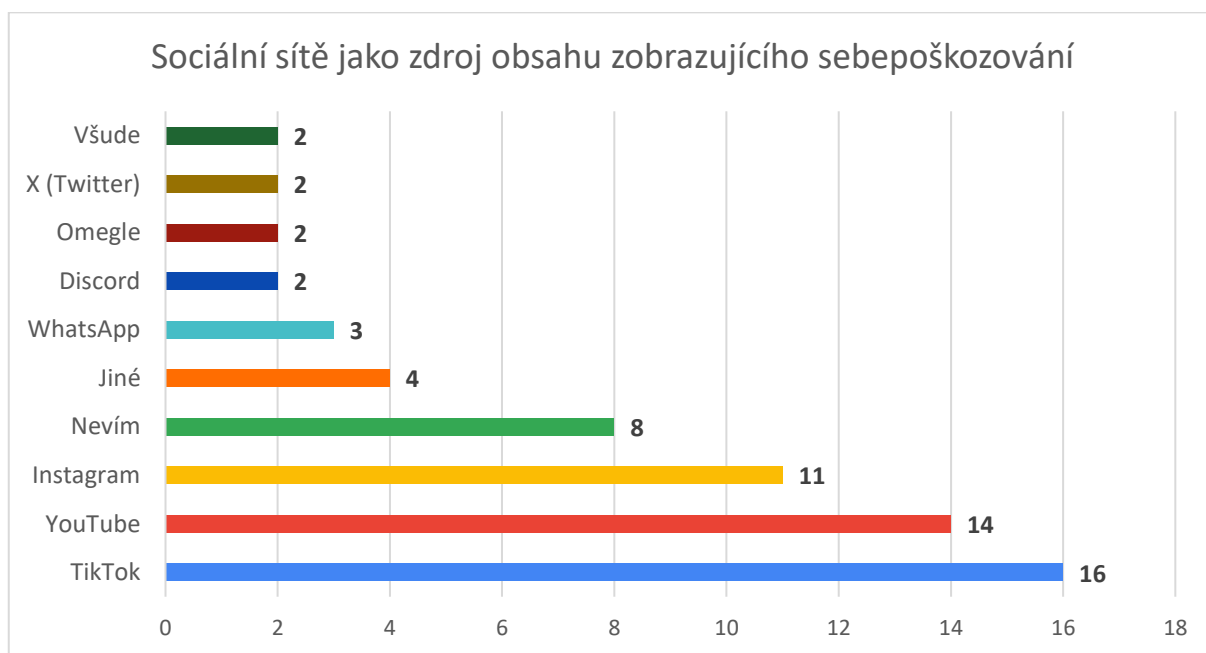

Graf 20 Zkušenost dětí s obsahem zobrazujícím sebepoškozování

Zdroj: vlastní zpracování

Celkem 60 dětí uvedlo vlastní zkušenost na sociálních sítích s obsahem, který zachycuje tematiku sebepoškozování. 182 dětí se naopak s takovým materiálem nenesetkalo.

Položka č. 22 – Na jaké sociální síti ses se sebeпоškozováním setkal/a?

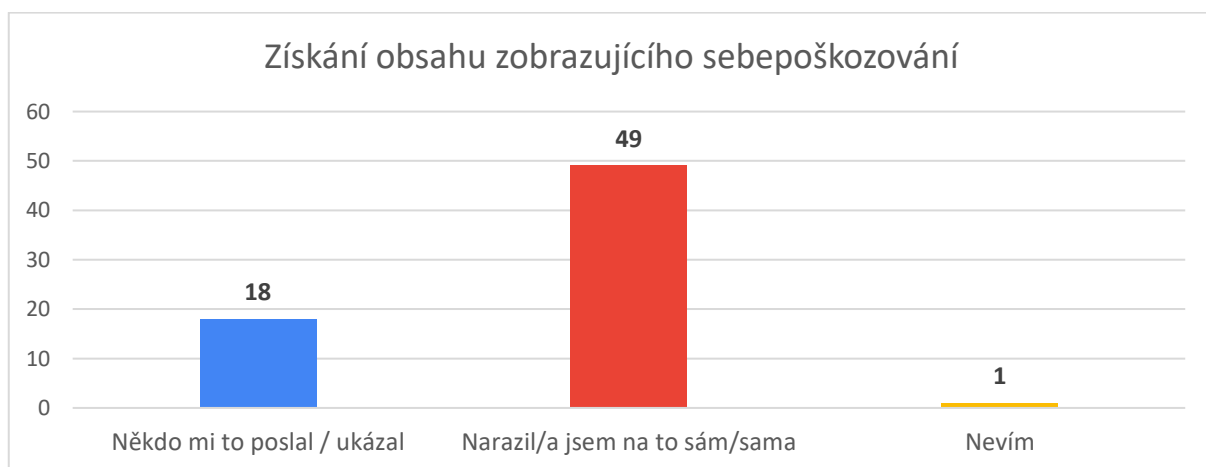

Graf 21 Sociální síť jako zdroj obsahu zobrazujícího sebeпоškozování

Zdroj: vlastní zpracování

Nejčastěji děti uváděly jako zdroj obsahu zobrazujícího sebeпоškozování sociální síť TikTok (16 odpovědí), YouTube (14 odpovědí) a Instagram (11 odpovědí). Dalšími uváděnými sociálními sítěmi byl WhatsApp (3 odpovědi) a poté Discord, Omegle, X a možnost “všechny sociální sítě“ (vždy 2 odpovědi). 8 respondentů uvedlo odpověď „nevím“. Do kategorie „jiné“ patří sociální sítě, které uvedl vždy 1 respondent – Google, Pinterest, Telegram, Reddit (4 odpovědi).

Položka č. 23 – Jak jsi na tento obsah narazil/a?

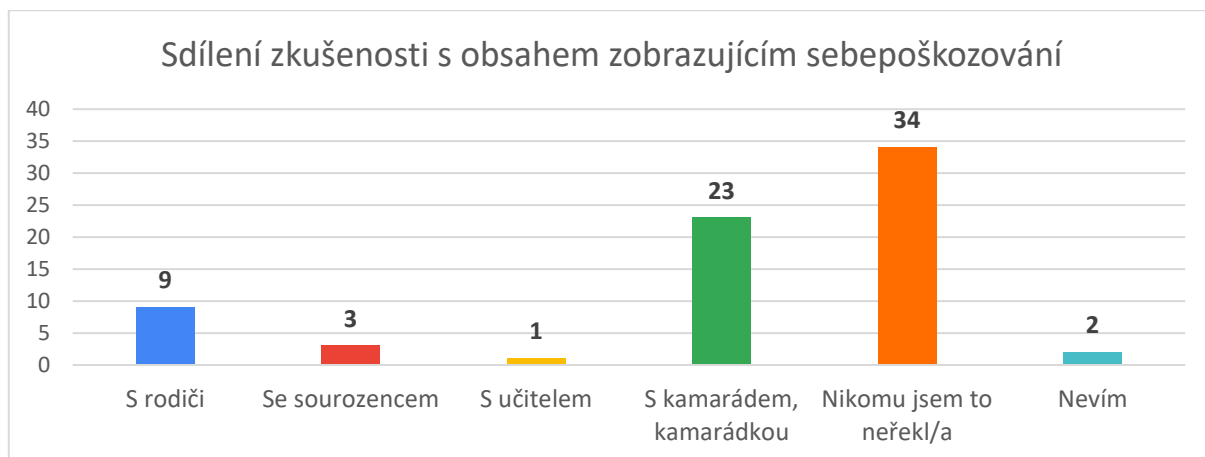

Graf 22 Získání obsahu zobrazujícího sebeпоškozování

Zdroj: vlastní zpracování

Z celkového počtu respondentů, kteří uvedli zkušenost s obsahem zachycujícím sebepoškozování, 49 dětí na tento obsah narazilo samo, 18 dětem ho poslal někdo jiný. 1 respondent uvedl odpověď „nevím“.

Položka č. 24 – Komu jsi řekl/a o tom, co jsi na sociální síti viděl/a?

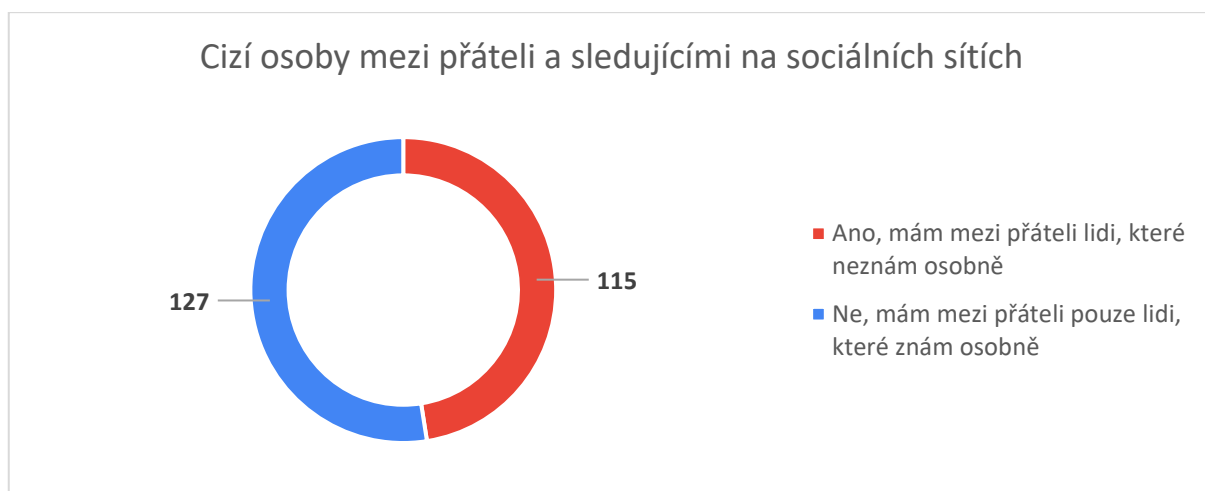

Graf 23 Sdílení zkušenosti s obsahem zobrazujícím sebepoškozování

Zdroj: vlastní zpracování

Se zhlédnutím obsahu zobrazujícím sebepoškozování se děti nejčastěji nikomu nesvěřily (34 odpovědi). V případě, že se někomu svěřily, byli to jejich kamarádi (23 odpovědi), rodiče (9 odpovědi), sourozenci (3 odpovědi) nebo učitel (1 odpověď). 2 respondenti uvedli odpověď „nevím“.

Položka č. 25 – Máš na sociálních sítích mezi přáteli nebo sledujícími lidi, které neznáš osobně (znáš je jen online)?

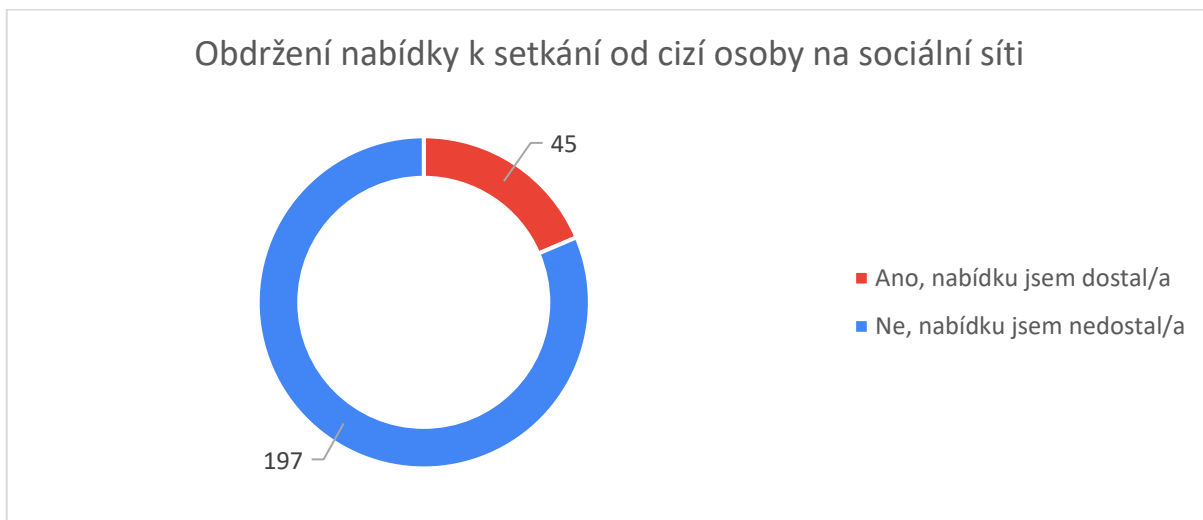

Graf 24 Cizí osoby mezi přáteli a sledujícími na sociálních sítích

Zdroj: vlastní zpracování

Celkem 115 dětí uvedlo, že má na sociálních sítích mezi svými přáteli nebo sledujícími osoby, které znají pouze ze sociálních sítí. 127 dětí potom mezi sledujícími neznámé osoby nemá.

Položka č. 26 – Dostal/a jsi na sociálních sítích od někoho nabídku k osobnímu setkání, i když jsi ho osobně nikdy neviděl/a?

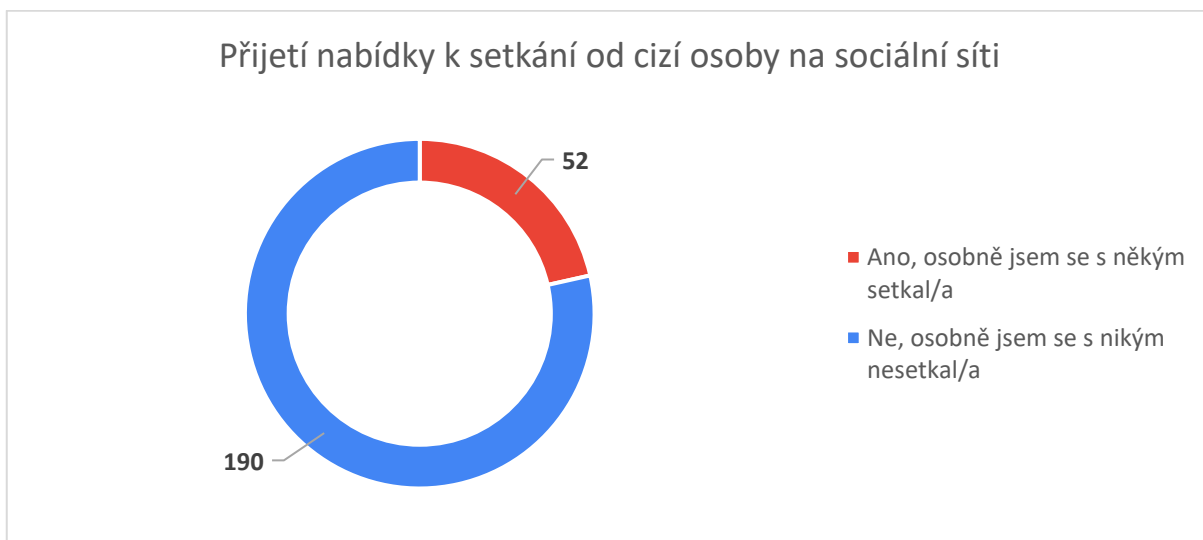

Graf 25 Obdržení nabídky k setkání od cizí osoby na sociální síti

Zdroj: vlastní zpracování

Nabídku k osobnímu setkání od člověka, kterého znaly pouze z online prostředí, dostalo 45 dětí. 197 dětí takový návrh na sociálních sítích nedostalo.

Položka č. 27 – Setkal/a ses někdy osobně s někým, koho jsi znal/a jen ze sociálních sítí?

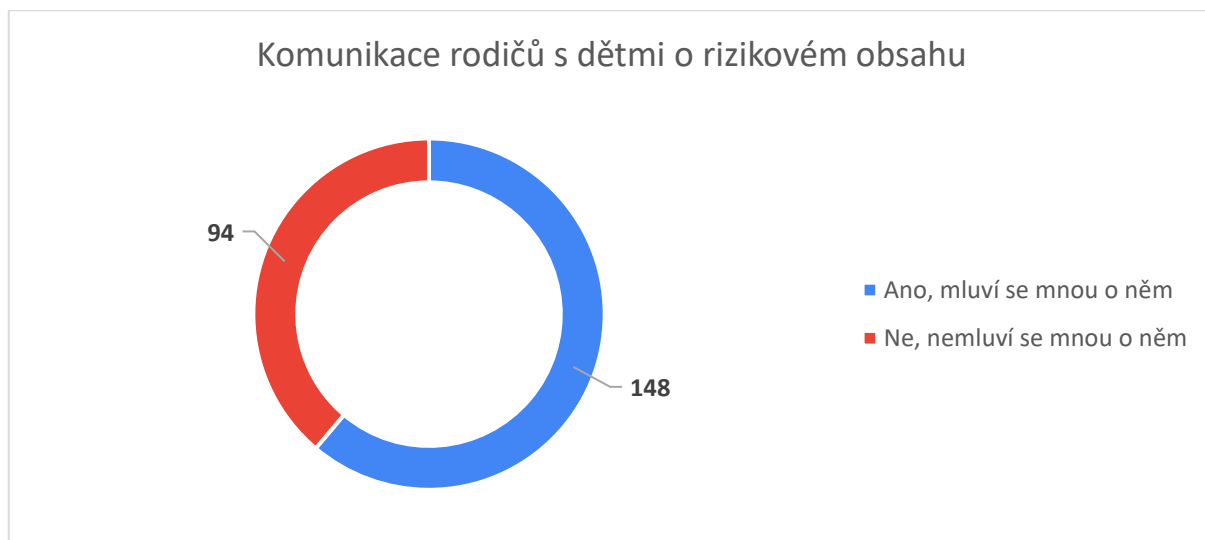

Graf 26 Přijetí nabídky k setkání od cizí osoby na sociální síti

Zdroj: vlastní zpracování

52 dětí uvedlo, že se osobně setkalo s osobou, kterou znaly pouze z prostředí internetu. 190 dětí se s nikým takovým neseťkalo.

Položka č. 28 – Mluví s tebou doma rodiče o tom, že na sociálních sítích existuje i nevhodný obsah (např. videa s násilím, nahota, nevhodné zprávy...)?

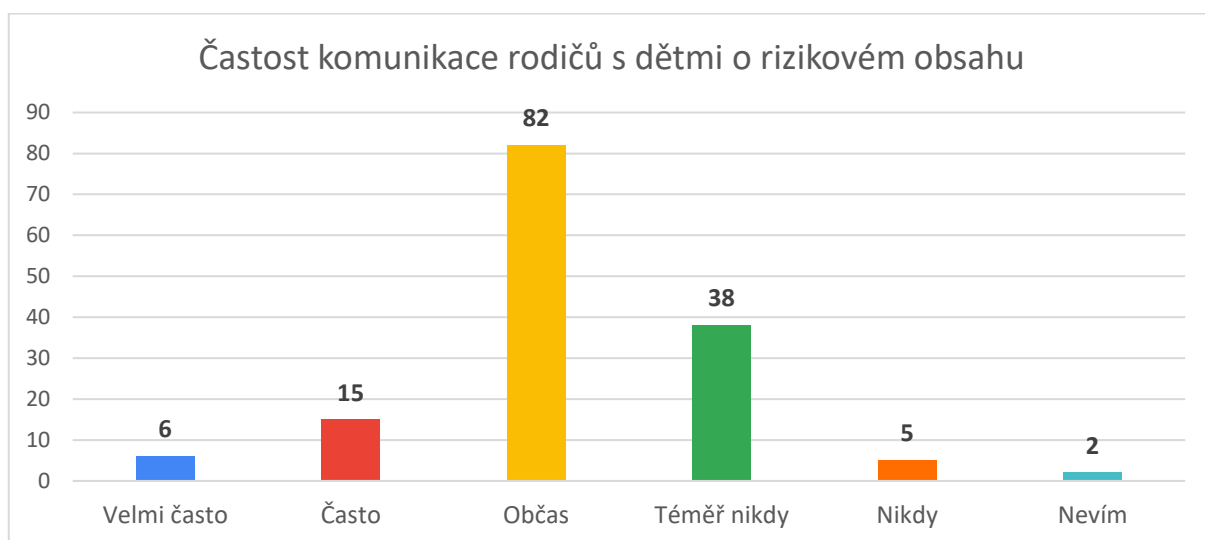

Graf 27 Komunikace rodičů s dětmi o rizikovém obsahu

Zdroj: vlastní zpracování

Celkem 94 dětí odpovědělo, že s nimi doma rodiče o možném nevhodném obsahu na sociálních sítích nemluví. Naopak se 148 dětmi rodiče toto téma v rodině probírají.

Položka č. 29 – Jak často o tom s rodiči mluvíte?

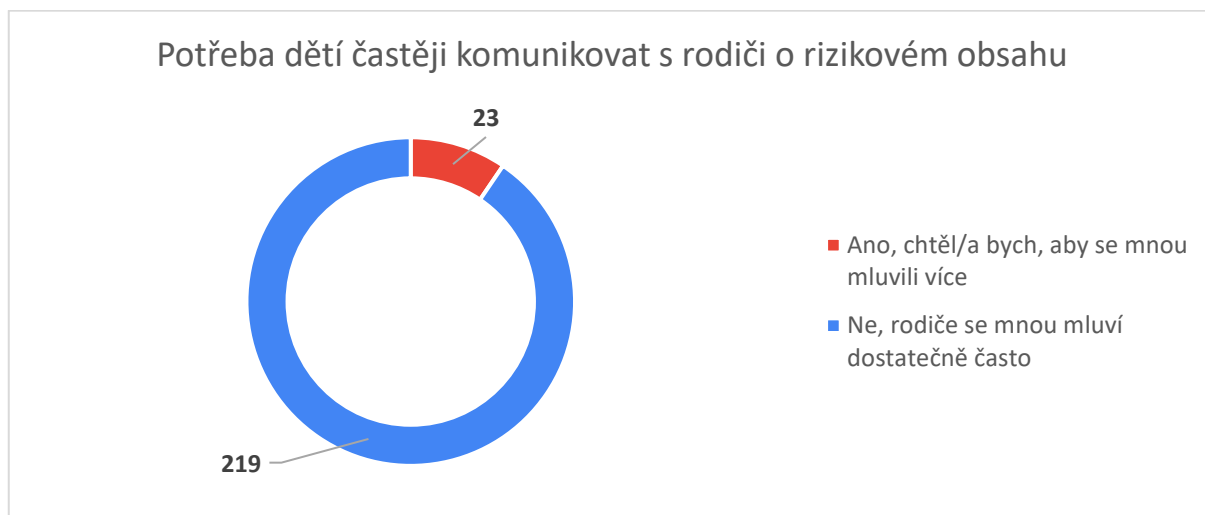

Graf 28 Častost komunikace rodičů s dětmi o rizikovém obsahu

Zdroj: vlastní zpracování

Děti, se kterými rodiče o rizicích sociálních sítí mluví, odpovídaly, jak často s nimi rodiče o tomto hovoří. Nejčastěji děti uváděly, že s nimi rodiče o nevhodném obsahu mluví „občas“ (82 odpovědí), dále pak „téměř nikdy“ (38 odpovědí), „často“ (15 odpovědí), „velmi často“ (6 odpovědí) a „nikdy“ (5 odpovědí). 2 respondenti uvedli možnost „nevím“.

Položka č. 30 – Chtěl/a bys, aby s tebou rodiče více mluvili o nevhodném obsahu na internetu?

Graf 29 *Potřeba dětí častěji komunikovat s rodiči o rizikovém obsahu*

Zdroj: vlastní zpracování

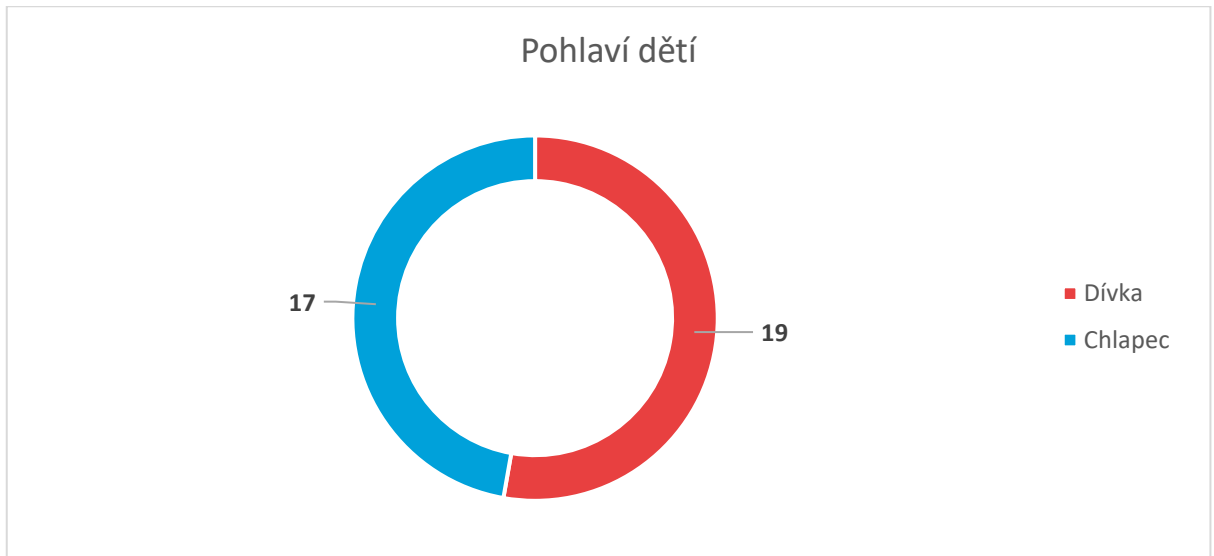
Poslední povinná otázka směřovala na to, zda mají děti pocit, že s nimi rodiče mluví dostatečně často o rizikovém obsahu na internetu a sociálních sítích. 23 dětí odpovědělo, že by chtělo o tomto tématu s rodiči mluvit více, s 219 dětmi potom rodiče doma o rizicích sociálních sítí hovoří dostatečně.

Položka č. 31 – Je tu něco, co bys chtěl/a na závěr doplnit, na co jsem se nezeptala, nebo co tě během dotazníku napadlo? – nepovinná otázka

Tato položka byla v dotazníku uvedena z toho důvodu, aby mohli respondenti vyjádřit svůj názor na položené otázky nebo na témata sociálních sítí či rizikového obsahu jako takových. Zde děti nejčastěji nic neuvěděly, některé krátce popisovaly své zkušenosti z internetu nebo s internetem spojené. V jistých případech sdílely velmi negativní vlastní zážitky či informace o někom jim blízkém týkající se šikany či kyberšikany, sebepoškozování nebo sebevražedných myšlenek. Kvůli dvěma případům byla později kontaktována školní poradenská pracoviště škol, ze kterých tyto odpovědi vzešly. Z důvodu ochrany respondentů a jejich osobních informací zde větší podrobnosti neuvědomíme.

3.8.2. Dotazník pro rodiče

Položka č. 1 - Pohlaví Vašeho dítěte

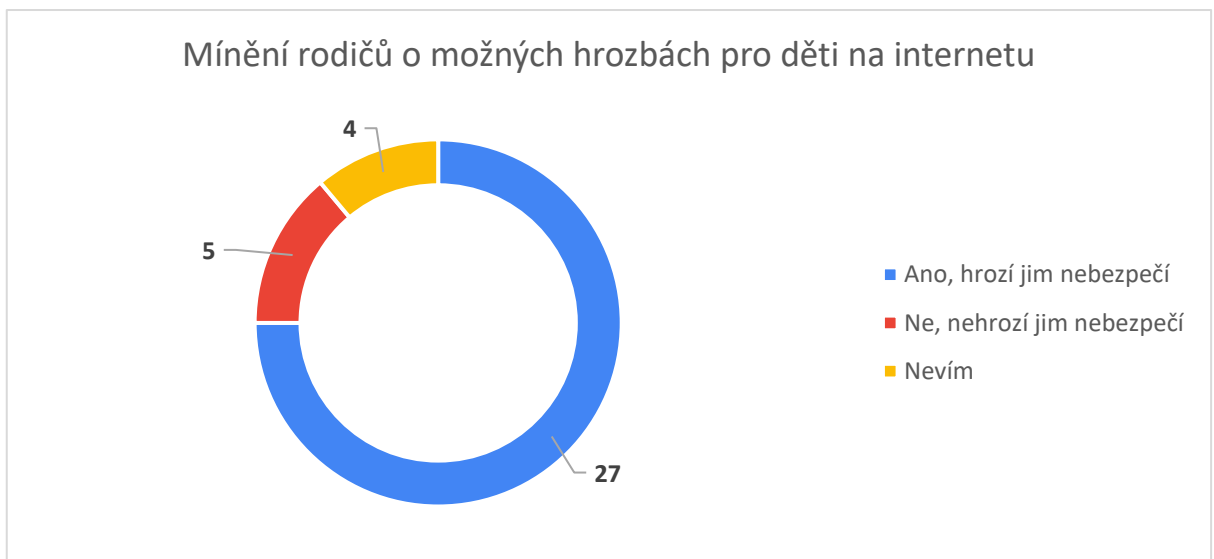

Graf 30 Pohlaví dětí

Zdroj: vlastní zpracování

Velikost druhého výzkumného souboru – rodičů dětí šestých tříd základních škol v Pardubicích – tvořilo 36 respondentů. První otázka zjišťovala pohlaví jejich dítěte. 19 respondentů uvedlo možnost dívka a 17 možnost chlapec.

Položka č. 2 – Domníváte se, že Vašemu dítěti hrozí na internetu a sociálních sítích nějaké nebezpečí?

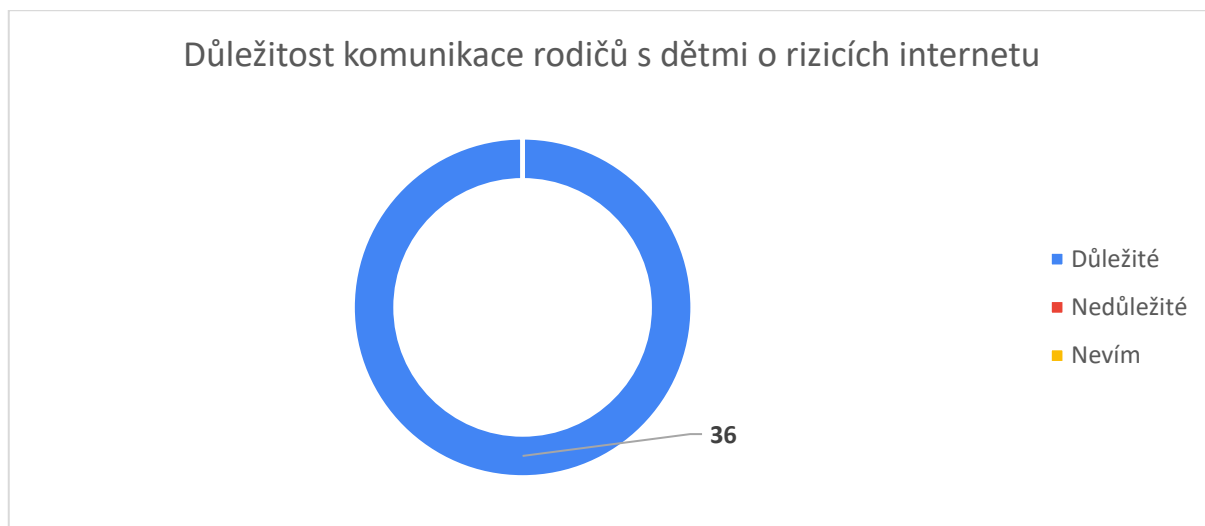

Graf 31 Mínění rodičů o možných hrozbách pro děti na internetu

Zdroj: vlastní zpracování

Položka zjišťovala, zda si rodiče myslí, že jejich dítěti hrozí na sociálních sítích nějaké nebezpečí. 27 respondentů se domnívá, že dítěti nebezpečí hrozí, 5 respondentů si naopak myslí, že zde možnost nebezpečí není. 4 respondenti uvedli možnost „nevím“.

Položka č. 3 – Myslíte si, že je důležité si s dětmi povídat o internetu a jeho nástrahách?

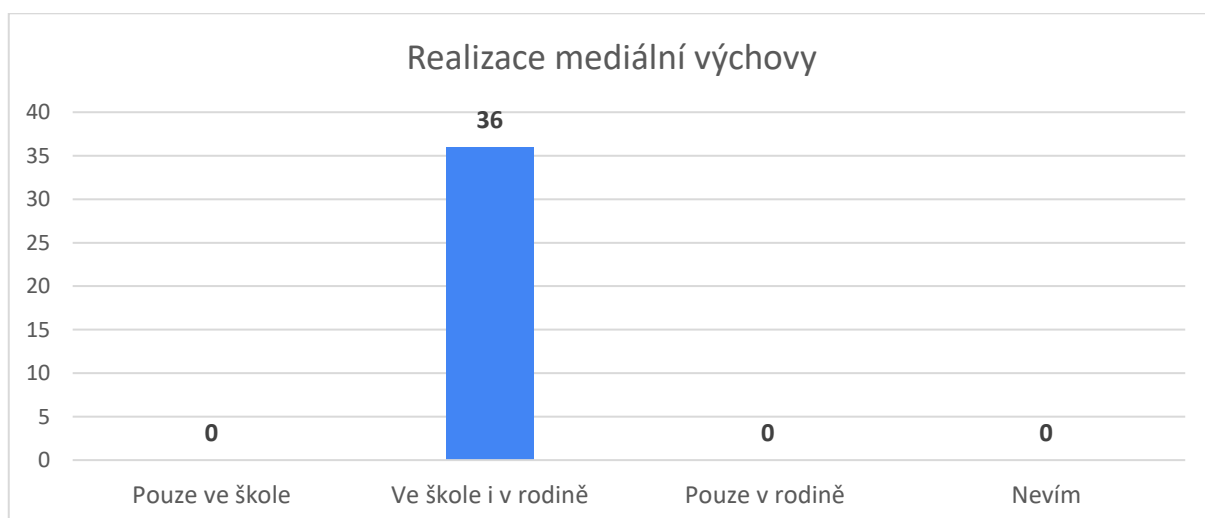

Graf 32 Důležitost komunikace rodičů s dětmi o rizicích internetu

Zdroj: vlastní zpracování

Na otázku, zda si rodiče myslí, že je důležité mluvit s dětmi o rizicích internetu, odpověděli všichni shodně, a to tak, že mediální výchova v rodině je důležitá (36 odpovědí).

Položka č. 4 - Kde by měla podle Vás taková „mediální“ výchova probíhat (např. jak bezpečně používat internet, na co zde můžeme narazit)?

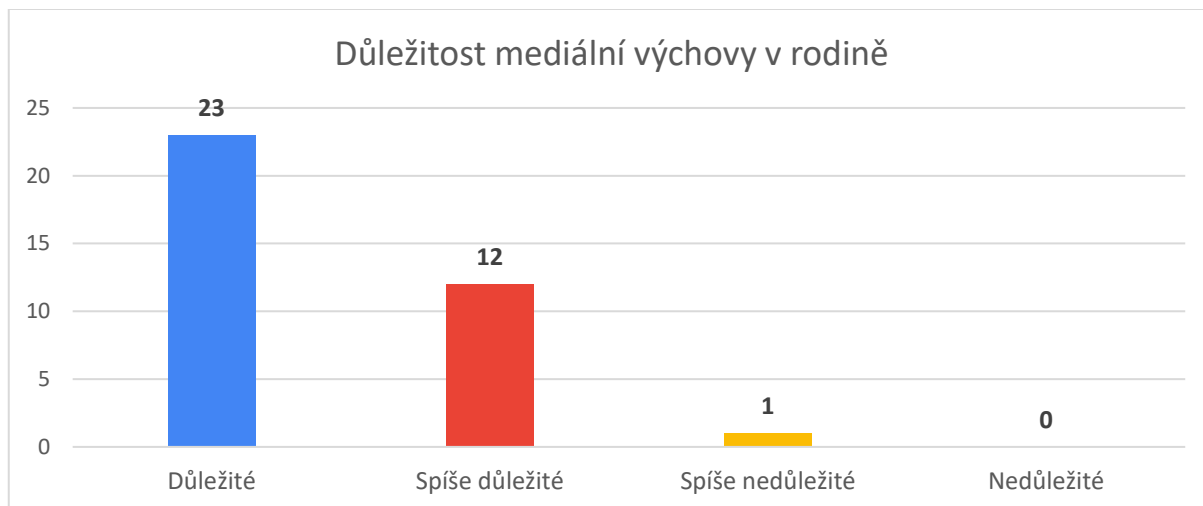

Graf 33 Realizace mediální výchovy

Zdroj: vlastní zpracování

I na tuto otázku se všichni respondenti shodli na stejné odpovědi. Podle rodičů by měla mediální výchova probíhá jak v rodině, tak ve škole.

Položka č. 5 – Jak je podle Vás důležité věnovat se v rodině mediální výchově?

Graf 34 Důležitost mediální výchovy v rodině

Zdroj: vlastní zpracování

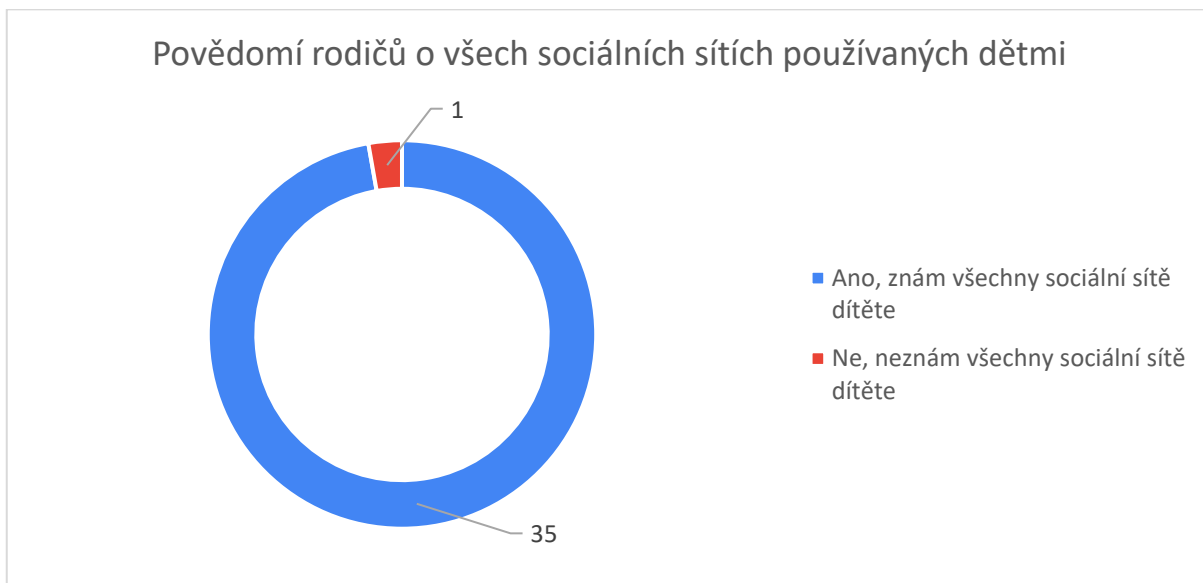
Velká část respondentů spatřuje mediální výchovu v rodině jako důležitou (23 odpovědí). Pro 12 rodičů je mediální výchova spíše důležitá, 1 respondent ji vidí jako spíše nedůležitou.

Položka č. 6. V čem může mít podle Vás mediální výchova v rodině přínos?

Otevřená otázka zjišťovala pohled rodičů na mediální výchovu realizovanou v rodině. Oblasti, ve kterých respondenti viděli přínos, byly variabilní, proto byly shrnuty do následujících bodů:

- komunikace s dítětem, získání a předání informací o rizicích;
- identifikace a předcházení rizikům;
- rodina jako bezpečné prostředí pro dítě, osobní přístup k dítěti;
- posílení sociální vazeb a jistoty;
- bezpečí a opatrnost všech;
- obohacení i pro rodiče.

Položka č. 7 – Víte, jakou/jaké sociální síť Vaše dítě používá?

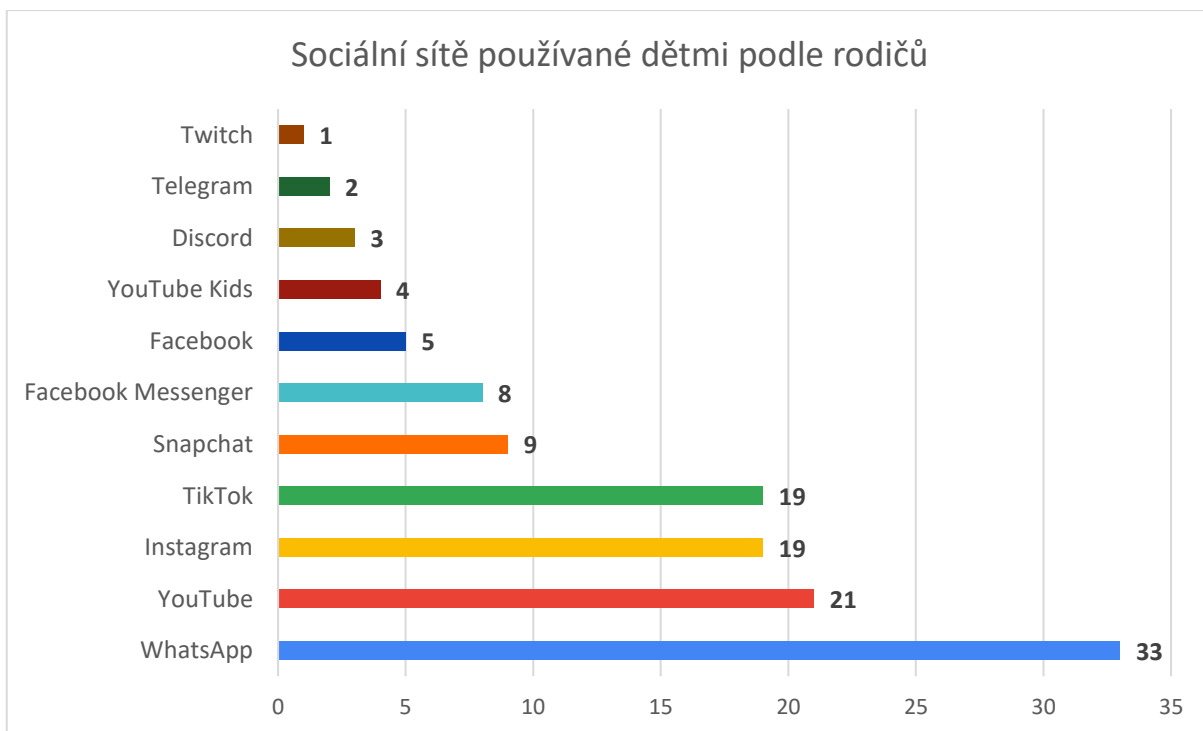

Graf 35 Povědomí rodičů o všech sociálních sítích používaných dětmi

Zdroj: vlastní zpracování

Celkem 35 rodičů uvedlo, že zná všechny sociální síť, které jeho dítě navštěvuje. 1 respondent uvedl, že o všech sociálních sítích dítěte neví.

Položka č. 8 – Jaké sociální síť Vaše dítě používá?

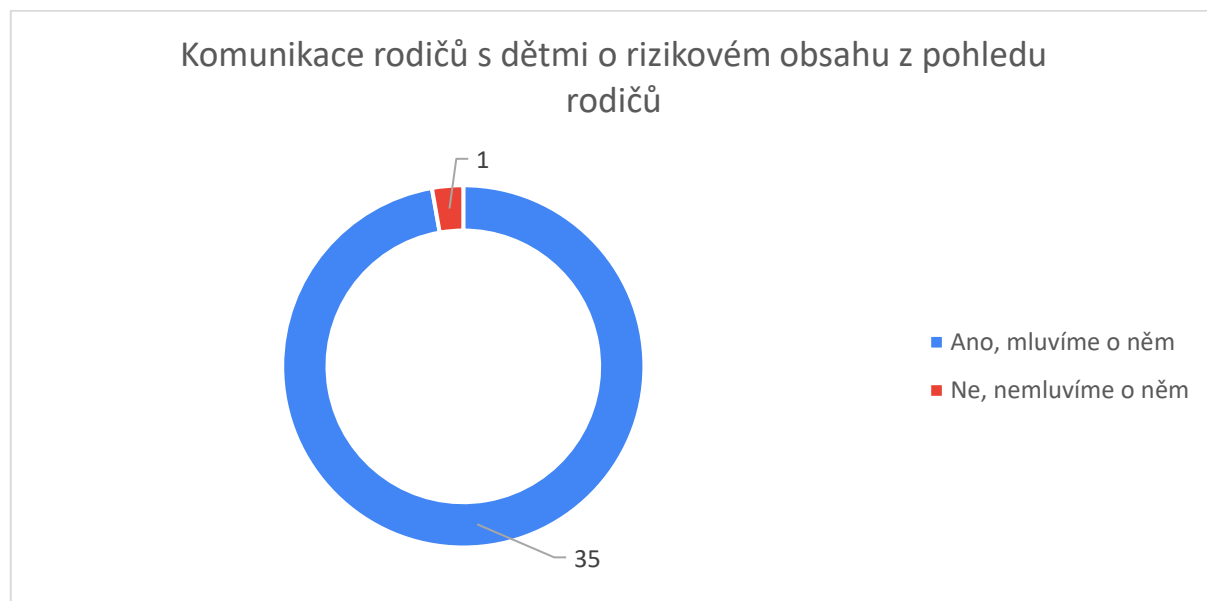

Graf 36 Sociální síť používané dětmi podle rodičů

Zdroj: vlastní zpracování

Dětmi nejčastěji používané sociální sítě podle rodičů jsou WhatsApp (33 odpovědí), YouTube (21 odpovědí), Instagram a TikTok (19 odpovědí), dále Snapchat (9 odpovědí), Facebook Messenger (8 odpovědí), Facebook (5 odpovědí), YouTube Kids (4 odpovědí), Discord (3 odpovědi), Telegram (2 odpovědi) a Twitch (1 odpověď).

Položka č. 9 – Mluvíte doma s dítětem o tom, že na sociálních sítích existuje i obsah nevhodný pro děti (např. videa s násilím, nahota, nevhodné zprávy)?

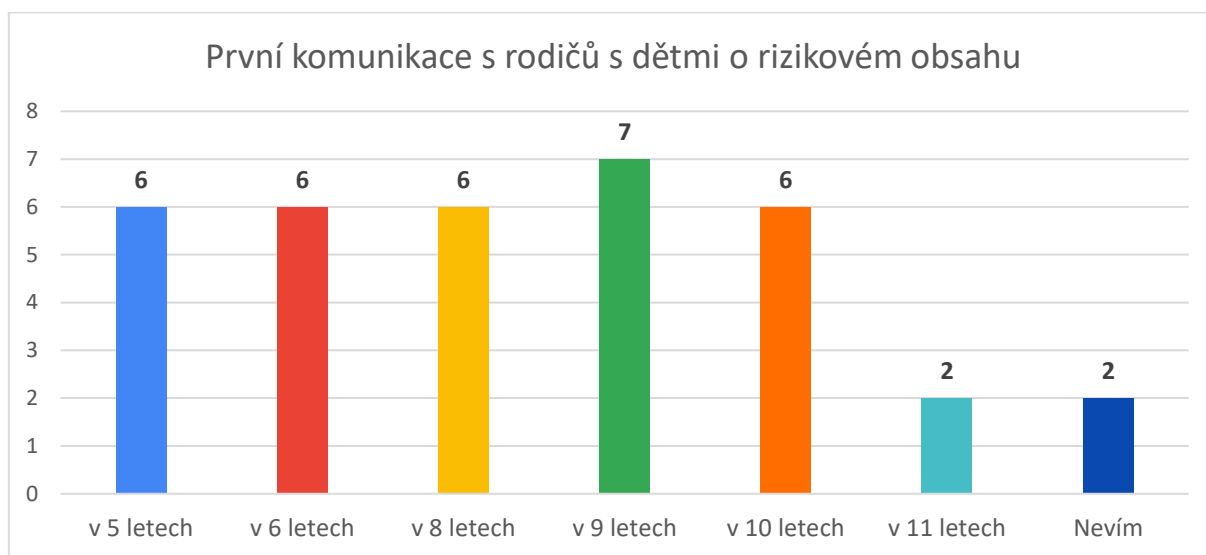

Graf 37 Komunikace rodičů s dětmi o rizikovém obsahu podle rodičů

Zdroj: vlastní zpracování

Téměř všichni respondenti uvedli, že s dítětem doma mluví o možném obsahu na sociálních sítích, který je pro děti rizikový (35 odpovědí). 1 respondent odpověděl, že o tomto tématu s dítětem doma nehovoří.

Položka č. 10 – V kolika letech dítěte jste doma začal/a o tomto tématu s dítětem mluvit?

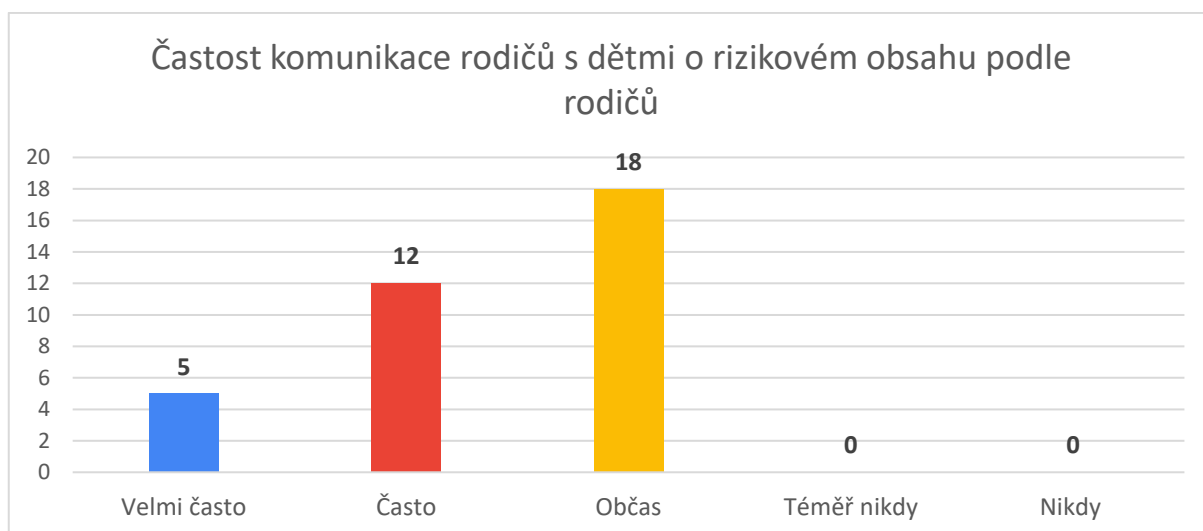

Graf 38 První komunikace rodičů s dětmi o rizikovém obsahu

Zdroj: vlastní zpracování

Rodiče začali s dětmi o rizikovém obsahu na sociálních sítích mluvit ve věku 9 let dítěte (7 odpovědí), dále v 5, 6, 8 a 10 letech věku dítěte (vždy 6 odpovědí) a v 11 letech věku dítěte (2 odpovědi). 2 respondenti uvedli odpověď „nevím“.

Položka č. 11 – Jak často o tomto tématu s dítětem doma mluvíte?

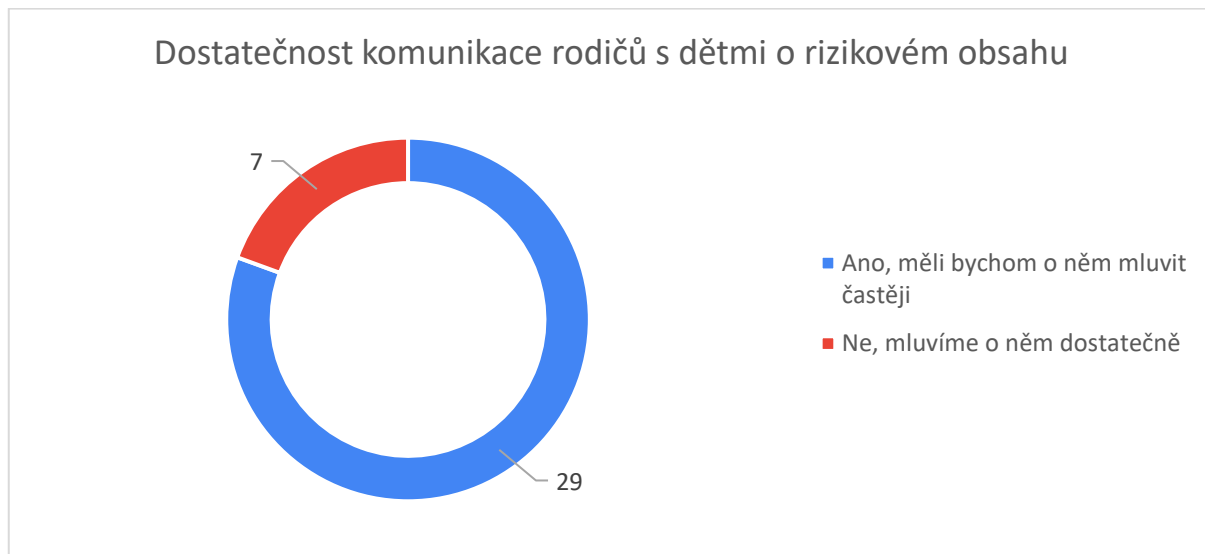

Graf 39 Častost komunikace rodičů s dětmi o rizikovém obsahu podle rodičů

Zdroj: vlastní zpracování

Nejvíce rodiče na otázku, jak často s dítětem o rizicích sociálních sítí hovoří, uváděli možnost „občas“ (18 odpovědí), dále pak možnost „často“ (12 odpovědí) a „velmi často“ (5 odpovědí).

Položka č. 12 – Myslíte si, že byste měl/a s Vaším dítětem více mluvit o nevhodném obsahu na internetu?

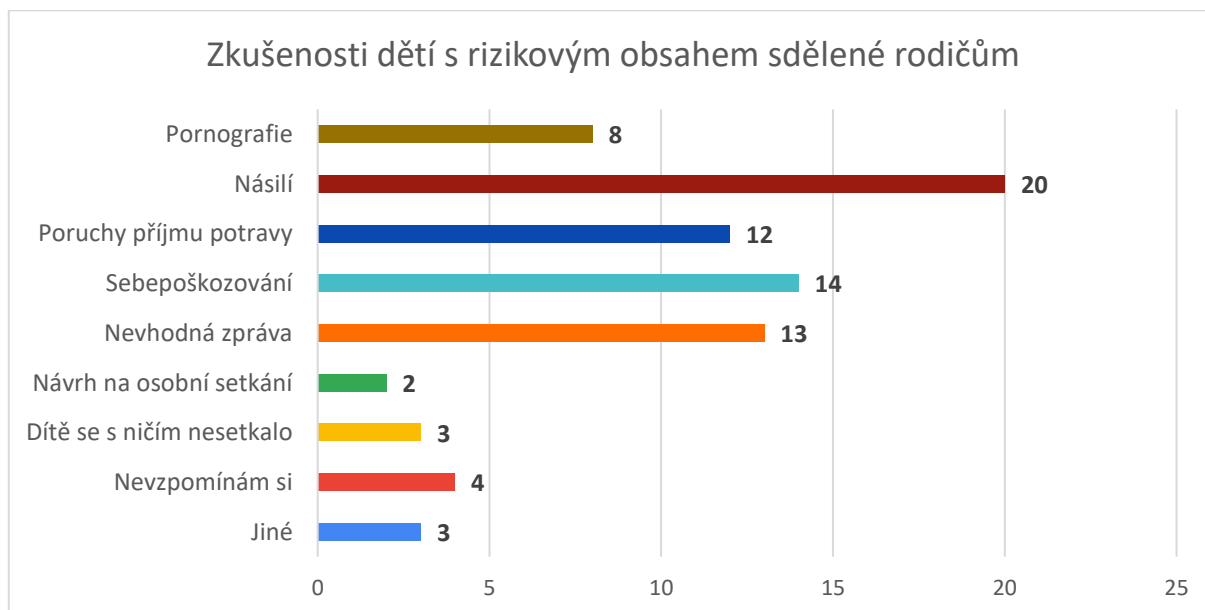

Graf 40 Dostatečnost komunikace rodičů s dětmi o rizikovém obsahu

Zdroj: vlastní zpracování

Z celkového počtu respondentů 29 rodičů uvedlo, že by s dítětem doma měli více mluvit o rizikovém obsahu na internetu. 7 rodičů odpovědělo, že s dítětem o tomto tématu mluví dostatečně často.

Položka č. 13 – Svěřilo se Vám Vaše dítě někdy s tím, že na sociálních sítích narazilo na některý z těchto závadných obsahů?

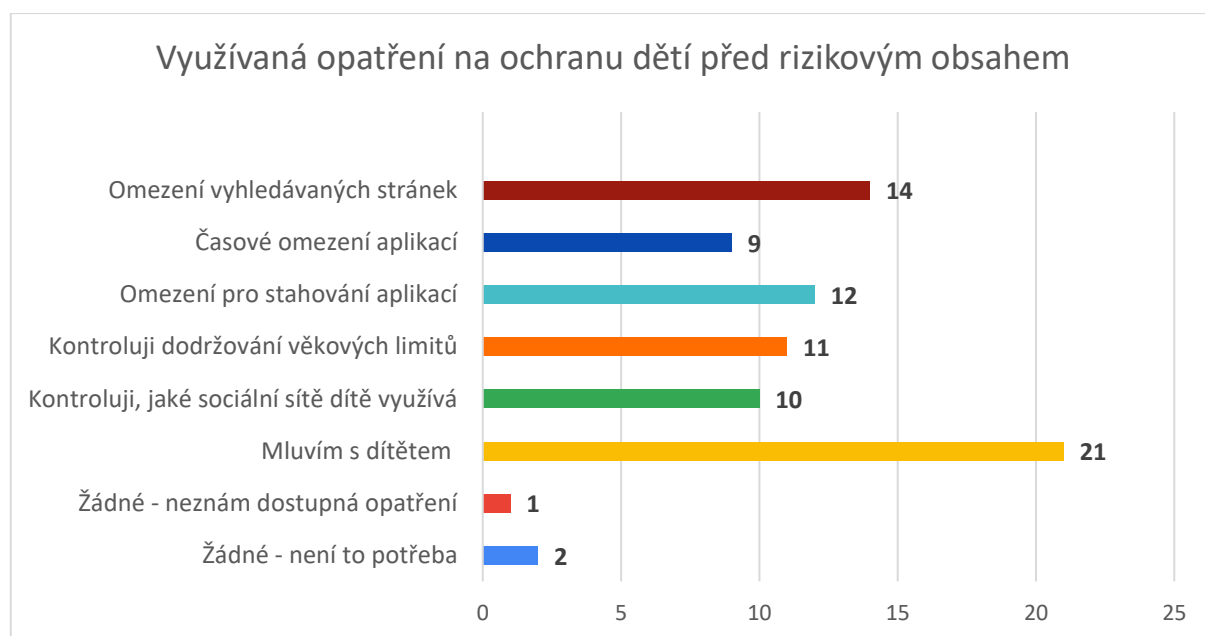

Graf 41 Zkušenosti dětí s rizikovým obsahem sdělené rodičům

Zdroj: vlastní zpracování

Rodiče nejčastěji uvedli, že se jim dítě svěřilo se zhlédnutím obsahu zobrazujícím násilí (20 odpovědí), sebepoškození (14 odpovědí), nevhodné zprávy (13 odpovědí), obsahem zobrazujícím poruchy příjmu potravy (12 odpovědí), pornografii (8 odpovědí) a dále zkušenost dětí s návrhem na osobní setkání (2 odpovědi). 3 respondenti odpověděli, že se jejich dítě rizikovým obsahem nesetkalo, 4 uvedli možnost „nevzpomínám si“ a 3 respondenti odpověď „jiné“.

Položka č. 14 – Jaká opatření na ochranu dětí před nevhodným obsahem na sociálních sítích využíváte?

Graf 42 Využívaná opatření na ochranu dětí před rizikovým obsahem

Zdroj: vlastní zpracování

Respondenti mohli v otázce zvolit jednu nebo více odpovědí. Z různých typů opatření, která mohou rodiče na ochranu dětí před rizikovým obsahem na internetu a sociálních sítích využívat, uváděli respondenti nejčastěji komunikaci s dítětem o tématu (21 odpovědí), dále omezení vyhledávání určitých webových stránek (14 odpovědí), omezení pro stahování aplikací (12 odpovědí), kontrolu dodržování věkových limitů (11 odpovědí), kontrolu dítětem navštěvovaných sociálních sítí (10 odpovědí) a časové omezení aplikací (9 odpovědí). 1 respondent uvedl, že žádné opatření nevyužívá, protože si není jistý, jaké možnosti má k dispozici, a 2 respondenti uvedli, že žádné opatření nevyužívají, jelikož to není třeba.

Položka č. 15. – Je tu něco, co byste chtěl/a na závěr doplnit, na co jsem se nezeptala, nebo co Vás během dotazníku napadlo? – nepovinná otázka

V poslední nepovinné dotazníkové položce se respondenti mohli vyjádřit k dotazníku či jeho tématice. Zde svou odpověď uvedlo pouze malá část rodičů, proto zde odpovědi zobecníme. Nejvíce poukazovali na:

- důležitost komunikace mezi rodiči a dětmi nejen o tématech spojených s internetem;
- vzájemnou důvěru, aby se děti nebály rodičům s čímkoli svěřit;
- obavy z toho, s čím se dítě může setkat mimo prostředí rodiny.

3.9 Interpretace získaných dat

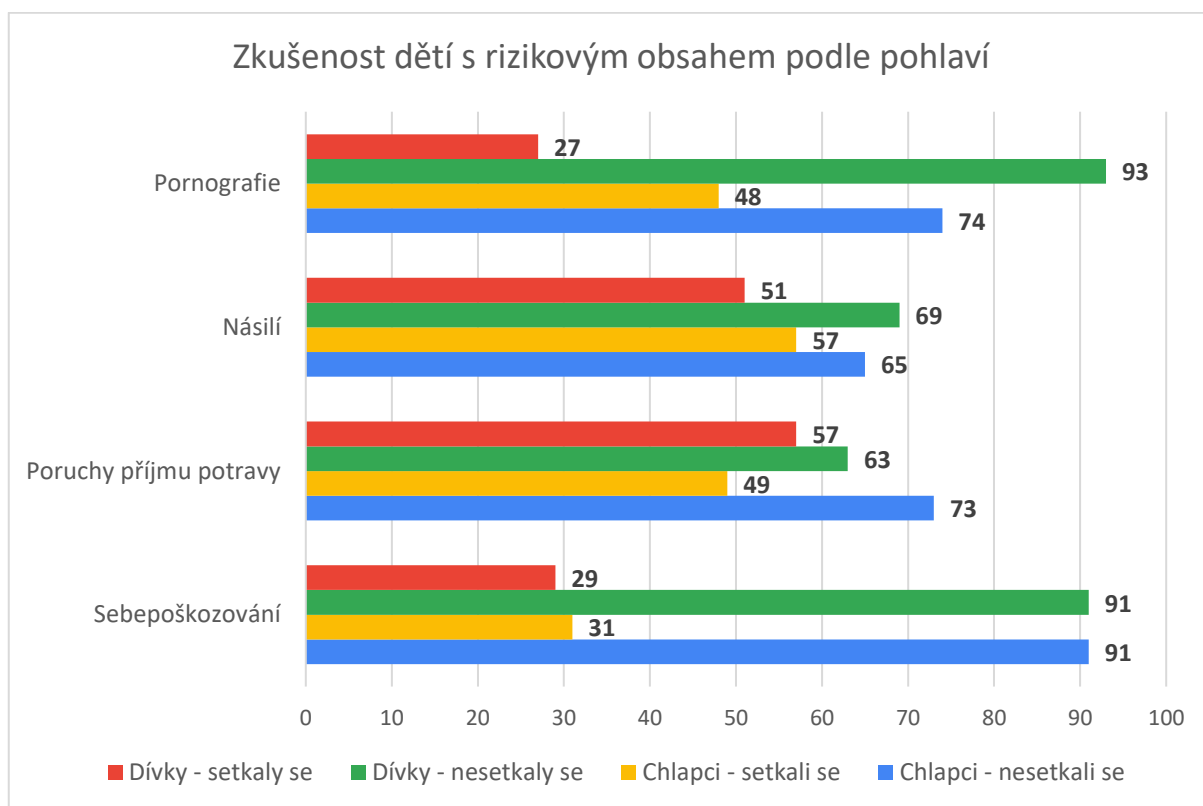
Respondenty prvního z dotazníků byli žáci šestých tříd základních škol v Pardubicích. Dotazník vyplnilo dohromady 242 dětí, z toho 120 dívek a 122 chlapců. Z rodičů, kteří se podíleli na šetření, uvedlo 19 jako pohlaví jejich dítěte dívku a 17 chlapce. Tím se nám podařilo z obou výzkumných souborů získat data podle pohlaví dětí v poměru téměř „půl na půl“.

Z celkového počtu dětí 75 uvedlo vlastní zkušenost s pornografickým obsahem, 108 s násilným obsahem, 106 s obsahem týkajícím se poruch příjmu potravy a 60 s obsahem prezentujícím sebepoškození na sociálních sítích. Podle získaných informací se děti obecně na sociálních sítích více neseťkávají než setkávají s těmito nevhodnými materiály, což je pozitivní zjištění vzhledem k tomu, jaký snadné je podobný obsah shlédnout.

Ze vztahu mezi zkušenostmi dětí s rizikovým obsahem a jejich pohlavím (viz Graf 43) lze vyčíst, že více chlapců než dívek se setkalo na sociálních sítích s pornografií (chlapci 48 odpovědí, dívky 27 odpovědí), násilím (chlapci 57 odpovědí, dívky 51 odpovědí) a sebepoškozením (chlapci 31 odpovědí, dívky 29 odpovědí). Naopak více dívek než chlapců (dívky 57 odpovědí, chlapci 49 odpovědí) pak uvedlo zkušenost s materiály týkajícími se poruch příjmu potravy.

Tyto skutečnosti by mohly souviset s fungováním algoritmu sociálních sítích. Pokud chlapec hraje počítačové hry a podobný obsah pak vyhledává např. na TikToku, je mu zde následně na základě algoritmu doporučován další podobný obsah. V případě bojových, střilecích a jiných her s takovou tematikou by to pak mohl být právě násilný obsah, který se mu bude nabízet. To samé platí u dívek. Pokud by vyhledávaly videa týkající se cvičení,

postavy apod., mohly by se postupně dostat až k obsahu souvisejícímu s hubnutím či dokonce s poruchami příjmu potravy.

Graf 43 Zkušenost dětí s rizikovým obsahem podle pohlaví

Zdroj: vlastní zpracování

Ke všem zmíněným typům nevhodného obsahu se děti nejčastěji dostaly tak, že na něho narazily samy. Dětem se může takový obsah zobrazit sám od sebe a ony ho tak zhlédnou neúmyslně, nebo ho vyhledají samy cíleně např. ze zvědavosti či pro zábavu. Podobný obsah není žádný problém vyhledat, často největší překážkou je pouhé vyskakovací okno, které se návštěvníka webové stránky ptá, zda mu již bylo či nebylo 18 let. V případě sociálních sítí žádné potvrzení věku před zhlédnutím nevhodných materiálů ani nebývá.

Několik respondentů konkrétně uvedlo webovou stránku Best Gore, která rizikovým obsahem přetéká a před její návštěvou taktéž potvrzení věku nevyžaduje, nebo Pornhub zaměřený na pornografii, kde před vstupem návštěvník „potvrzuje“ věk (Je mi 18 let / Jsem mladší 18 let).

Dále mohl dětem rizikový obsah někdo poslat nebo ukázat, často to byli jejich kamarádi nebo sourozenci. U dětí je zvědavost nejen v období puberty přirozená, a tak díky všudypřítomnosti internetu není žádný problém si k těmto tématům vše potřebné

„vygooglit“. Záleží pak ale na tom, jak dítě se získanými informacemi dále pracuje, jinak by mohl být jejich dopad na něho velmi negativní.

V dnešní době dostávají děti mobily už na prvním stupni základní školy, ne-li dříve. V dotazníku 234 z 242 dětí uvedlo, že sociální sítě navštěvují z jejich vlastního mobilu, 67 dětí pak na vlastním tabletu a 81 na vlastním počítači. I tento fakt může přispět k tomu, že se děti mohou setkávat s rizikovým obsahem ve vyšší míře. Pokud dítě používá vlastní mobil či jiné zařízení mimo domov, rodiče nemusí mít o dítětem konzumovaném obsahu ani ponětí.

Tím, komu se děti se zhlédnutí takovýchto materiálů svěřují, jsou především jejich kamarádi. Na druhé příčce děti nejčastěji uváděly, že si své zážitky nechávají pro sebe, a až na třetím místě udávaly svěřování se svým rodičům. Mohlo by to být z toho důvodu, že se děti stydí mluvit o těchto tématech s rodiči. Možná mají i obavy z toho, že by jejich rodiče nesouhlasili s tím, že si daný obsah vyhledaly nebo jaké webové stránky navštívily.

Ze sociálních sítí, na kterých rizikový obsah děti nejčastěji zhlédly, vedlo nejvíce YouTube, poté TikTok a Instagram, tyto tři služby se zaměřují převážně na foto a videoobsah. Kupříkladu TikTok je známý různými kauzami týkajícími se obsahu, který na něj ani na jinou sociální síť přístupnou dětem nepatří. Takové příspěvky ale můžeme nalézt prakticky na jakékoli sociální síti, rizikový obsah se může objevit i na platformách určených primárně dětem, jako je např. YouTube Kids, přestože podléhá kontrole o jeho vhodnosti.

Z celkového počtu 242 respondentů 115 dětí (51 dívek a 64 chlapců) uvedlo, že mají na sociálních sítích mezi svými přáteli či sledujícími osoby, které znají jen z internetu. Na tom v podstatě není nic zarážejícího. Většina z nás je dnes nejspíše v určitém online kontaktu s lidmi, které nemusí znát osobně. Tito lidé mohou být kupříkladu známí našich přátel apod.

Následně 45 dětí (22 dívek a 23 chlapců) uvedlo zkušenost s nabídkou osobního setkání o člověka, se kterým se znaly pouze z prostředí sociálních sítí, a 52 dětí (23 dívek a 29 chlapců) se s takovou osobou setkalo. Zde ale jistě nevíme, o jaké osoby se jednalo, zda to byl někdo z jejich školy, někdo, o kom věděly od svých kamarádů apod. I tak zde ale určité riziko může hrozit.

Co se týče věku zakládání prvních účtů dětí, odpovědi ležely na škále mezi 3 a 13 lety věku. Protože je ale smluvními podmínkami většiny sociálních sítí dána spodní hranice jejich používání 13 let, většina dětí tento věkový limit nedodržela. Mohli to ale být i rodiče dětí – především v jejich nízkém věku – kteří dítěti účet založili nebo mu danou sociální síť ukázali. Někteří rodiče svým dětem např. na YouTube nebo YouTube Kids pouští nejrůznější písňe nebo pohádky. To ostatně koresponduje se získanými daty od mnoha dětí, podle kterých bylo jejich první sociální sítí právě YouTube.

V dotazníku určeném pro rodiče dětí se všichni respondenti shodli na tom, že by mediální výchova dětí měla probíhat doma i ve škole. Toto jsou dvě hlavní prostředí, ve kterých dítě tráví prakticky veškerý svůj čas, a proto by se v nich obou měla mediální výchova realizovat.

23 rodičů pak mediální výchovu v rodině považují za důležitou, 12 za spíše důležitou a 1 za spíše nedůležitou. Dotazník nezjišťoval názor rodičů na mediální výchovu realizovanou ve škole, tyto informace by nepochybně byly velmi zajímavé, ale z důvodu délky dotazníku a také orientace výzkumu na téma rizikového obsahu a rodinné mediální výchovy nebyly podobné otázky do šetření zařazeny.

Podle 27 rodičů dětem na sociálních sítích hrozí nějaké nebezpečí, 5 rodičů si myslí, že zde žádné nebezpečí nehrozí a 4 označili odpověď „nevím“. Tato potenciální nebezpečí se netýkají pouze nevhodného obsahu na internetu, na které se náš výzkum zaměřil. Je zde celá škála rizik od dezinformací, kyberšikany či jiné rizikové komunikace mezi samotnými dětmi až po takové chování dětí na internetu, kdy samy rizikový obsah vytvářejí a publikují.

O nebezpečném obsahu začali rodiče s jejich dětmi mluvit v rozmezí od 5 do 11 let věku dítěte. Tato otázka byla spíše orientační. Jistě by zde byly rozdíly v informovanosti dítěte např. podle toho, kolik sourozenců má a zda je z nich starší či mladší. Mladší děti jsou často přítomny tomu, o čem rodiče hovoří s jejich staršími sourozenci. Proto u nich mediální výchova může probíhat v mnohem nižším věku. Pokud ale děti používají sociální sítě už od 3 let, bylo by žádoucí, aby s nimi rodiče o rizicích mluvili už od tohoto věku.

Při porovnání odpovědi dětí a rodičů na otázku, jaké sociální sítě děti používají, se naskytne několik podobností. Děti i rodiče uvedli jako 5 nejpoužívanějších sítí YouTube, WhatsApp, Instagram, Snapchat a TikTok. Děti uvedly i několik sociálních sítí, které se v datech od rodičů neobjevily, patřilo sem BeReal, X, Omegle nebo Reddit. Některé z nich se pak vyskytovaly i v odpovědích od dětí jako sociální sítě, o kterých jejich rodiče nevědí, že je navštěvují. Protože dnes téměř každé dítě disponuje vlastním mobilním telefonem, je pro ně navštěvování sociálních sítí mnohem snadnější a pro rodiče naopak obtížněji kontrolovatelné. Děti navíc mohou mít na jedné sociální síti více profilů, přičemž o všech svým rodičům neřeknou.

V oblasti zhlédnutého rizikového obsahu dětmi se odpovědi rodičů z části shodovaly s odpověďmi dětí. Děti nejčastěji uváděly zhlédnutí násilného obsahu, následně obsahu týkajícího se poruch příjmu potravy, pornografie a sebepoškozování. Podle rodičů se jim děti nejvíce svěřují právě se zhlédnutím obsahu zobrazujícím násilí, dále pak sebepoškozování, poruchy příjmu potravy a nakonec pornografii. Děti ale na druhou stranu nejčastěji uváděly,

že se se zkušenostmi s rizikovým obsahem svěřují nejvíce svým kamarádům, nebo se nesvěřují nikomu. Tudiž je jisté, že rodiče o všem rizikovém, co jejich děti na sociálních sítích zhlédly, povědomí nemají.

3.10 Statistická verifikace hypotéz

Před samotným kvantitativním výzkumem bylo stanoveno pět hypotéz, ke kterým byly následně přiřazeny hypotézy nulové. Pro statickou verifikaci všech hypotéz byla určena hladina významnosti α 0,05. Čtyři hypotézy byly ověřeny prostřednictvím metody chí-kvadrát test a jedna hypotézy pomocí metody dvouvýběrový t-test.

H1_A: S dětmi, které se setkávají na sociálních sítích s rizikovým obsahem, mluví rodiče o rizicích sociálních sítí více než s dětmi, které se s rizikovým obsahem nesetkávají.

H1₀: S dětmi, které se setkávají na sociálních sítích s rizikovým obsahem, a s dětmi, které se s rizikovým obsahem nesetkávají, mluví rodiče o rizicích sociálních sítí stejně často.

Hypotéza byla ověřena pomocí metody chí-kvadrát test. Data, se kterými se pracovalo, byla získána pomocí dotazníkových položek č. 9, 13, 17, 21 a 28 v dotazníku určeném žákům šestých tříd.

Tabulka 1 Empirické četnosti pro H1

	Setkali se alespoň s 1 rizikovým obsahem	Nesetkali se s žádným rizikovým obsahem	Suma
Rodiče s nimi mluví	110	38	148
Rodiče s nimi nemluví	58	36	94
Suma	168	74	242

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 2 Teoretické četnosti pro H1

	Setkali se alespoň s 1 rizikovým obsahem	Nesetkali se s žádným rizikovým obsahem	Suma
Rodiče s nimi mluví	102,743802	45,256198	148
Rodiče s nimi nemluví	65,2561983	28,743802	94
Suma	168	74	242

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 3 Testové kritérium pro H1

	Setkali se alespoň s 1 rizikovým obsahem	Nesetkali se s žádným rizikovým obsahem	Suma
Rodiče s nimi mluví	0,51246317	1,1634299	1,6758931
Rodiče s nimi nemluví	0,80685691	1,8317833	2,6386402
Suma	1,31932008	2,9952132	4,3145332

Zdroj: vlastní zpracování

TK = testové kritérium

KH = kritická hodnota

r = počet řádků

s = počet sloupců

$$\mathbf{TK = 4,314533}$$

$$\alpha = 0,05$$

$$KH = \chi^2_{1-\alpha}[(r-1)(s-1)] = \chi^2_{0,95}(1) = \mathbf{3,84146}$$

Hodnota testového kritéria je větší než kritická hodnota. Proto byla **H1₀ zamítnuta a přijata H1_A**: S dětmi, které se setkávají na sociálních sítích s rizikovým obsahem, mluví rodiče o rizicích sociálních sítí více než s dětmi, které se s rizikovým obsahem nesetkávají.

H2_A: Nabídku k osobnímu setkání od cizích osob dostává na sociálních sítích více dívek než chlapců.

H2₀: Dívky i chlapci dostávají na sociálních sítích stejně často nabídky k osobnímu setkání od cizích osob.

Hypotéza byla ověřena pomocí metody chí-kvadrát test. Data, se kterými se pracovalo, byla získána pomocí dotazníkových položek č. 1 a 26 v dotazníku určeném žákům šestých tříd.

Tabulka 4 Empirické četnosti pro H2

	Dostávají	Nedostávají	Suma
Dívky	22	98	120
Chlapci	23	99	122
Suma	45	197	242

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 5 Teoretické četnosti pro H2

	Dostávají	Nedostávají	Suma
Dívky	22,31405	97,68595	120
Chlapci	22,68595	99,31405	122
Suma	45	197	242

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 6 Testové kritérium pro H2

	Dostávají	Nedostávají	Suma
Dívky	0,00442	0,00101	0,00543
Chlapci	0,004347	0,000993	0,005341
Suma	0,008767	0,002003	0,01077

Zdroj: vlastní zpracování

$$TK = 0,01077$$

$$\alpha = 0,05$$

$$KH = \chi^2_{1-\alpha}[(r-1)(s-1)] = \chi^2_{0,95}(1) = 3,84146$$

Hodnota testového kritéria je menší než kritická hodnota. Proto byla **H2_A zamítnuta a přijata H2₀**: Dívky i chlapci dostávají na sociálních sítích stejně často nabídky k osobnímu setkání od cizích osob.

H3_A: Děti, které nemají vlastní zařízení, častěji informují rodiče o zhlédnutí rizikového obsahu než děti, které vlastní zařízení mají.

H3₀: Děti s vlastním zařízením i děti se sdíleným zařízením stejně často informují rodiče o zhlédnutí rizikového obsahu.

Hypotéza byla ověřena pomocí metody chí-kvadrát test. Data, se kterými se pracovalo, byla získána pomocí dotazníkových položek č. 6, 9, 12, 13, 16, 17, 20, 21 a 24 v dotazníku určeném žákům šestých tříd.

Tabulka 7 Empirické četnosti pro H3

	Informují rodiče	Neinformují rodiče	Suma
Vlastní zařízení	44	122	166
Sdílené zařízení	13	23	36
Suma	57	145	202

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 8 Teoretické četnosti pro H3

	Informují rodiče	Neinformují rodiče	Suma
Vlastní zařízení	46,8415842	119,15842	166
Sdílené zařízení	10,1584158	25,841584	36
Suma	57	145	202

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 9 Testové kritérium pro H3

	Informují rodiče	Neinformují rodiče	Suma
Vlastní zařízení	0,17238103	0,0677636	0,24014461
Sdílené zařízení	0,79486808	0,3124654	1,10733347
Suma	0,96724911	0,380229	1,34747808

Zdroj: vlastní zpracování

$$TK = 1,34747808$$

$$\alpha = 0,05$$

$$KH = \chi^2_{1-\alpha}[(r-1)(s-1)] = \chi^2_{\alpha}(1) = 3,84146$$

Hodnota testového kritéria je menší než kritická hodnota. Proto byla **H3_A zamítnuta a přijata H3₀**: Děti s vlastním zařízením i děti se sdíleným zařízením stejně často informují rodiče o zhlédnutí rizikového obsahu.

H4_A: Děti, které navštěvují více sociálních sítí, se častěji nesvěří rodičům o zhlédnutí rizikového obsahu na sociálních sítích než děti, které navštěvují méně sociálních sítí.

H4₀: Děti, které navštěvují více sociálních sítí a které navštěvují méně sociálních sítí se stejně často svěří rodičům se zhlédnutím rizikového obsahu na sociálních sítích.

Hypotéza byla ověřena pomocí metody dvouvýběrový t-test. Data, se kterými se pracovalo, byla získána pomocí dotazníkových položek č. 3, 9, 12, 13, 16, 17, 20, 21 a 24 v dotazníku určeném žákům šestých tříd.

Tabulka 10 Empirické četnosti pro H4

	Alespoň jednou se svěřili rodičům	Ani jednou se nesvěřili rodičům	Suma
1 sociální síť	1	0	1
2 sociální sítě	5	13	18
3 sociální sítě	5	14	19
4 sociální sítě	10	20	30
5 sociálních sítí	6	17	23
6 sociálních sítí	2	17	19
7 sociálních sítí	3	18	21
8 sociálních sítí	4	9	13
9 sociálních sítí	2	9	11
10 sociálních sítí	1	2	3
11 sociálních sítí	2	0	2
12 sociálních sítí	2	3	5
13 sociálních sítí	1	1	2
14 sociálních sítí	2	0	2
Suma	46	123	169

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 11 Dvouvýběrový F-test pro rozptyl pro H_4

	Alespoň jednou se svěřili rodičům	Ani jednou se nesvěřili rodičům
Stř. hodnota	3,461538	9,461538
Rozptyl	6,435897	56,60256
Pozorování	13	13
Rozdíl	12	12
F = TK	0,113703	
P(F<=f) (1)	0,000332	
F krit (1) = KH	0,372213	

Zdroj: vlastní zpracování

Hodnota testového kritéria (TK) je menší než dolní kritická hodnota (KH_d). Proto byla **H_{40} zamítnuta**, mezi rozptyly je signifikantní rozdíl. Proto mohl být proveden dvouvýběrový t-test s nerovností rozptylů.

Tabulka 12 Dvouvýběrový t-test s nerovností rozptylů pro H4

	Alespoň jednou se svěřili rodičům	Ani jednou se nesvěřili rodičům
Stř. hodnota	3,461538	9,461538
Rozptyl	6,435897	56,60256
Pozorování	13	13
Hyp. rozdíl stř. hodnot	0	
Rozdíl	15	
t Stat	-2,72471	
P(T<=t) (1)	0,007831	
t krit (1)	1,75305	
P(T<=t) (2) = p-hodnota	0,015663	
t krit (2)	2,13145	

Zdroj: vlastní zpracování

P-hodnota je menší než hladina významnosti α . Proto byla **H₄₀ zamítnuta a přijata H_{4A}**: Děti, které navštěvují více sociálních sítí, se častěji nesvěří rodičům o zhlédnutí rizikového obsahu na sociálních sítích než děti, které navštěvují méně sociálních sítí.

H_{5A}: Rodiče dívek častěji kontrolují jejich chování na internetu než rodiče chlapců.

H₅₀: Rodiče dívek i chlapců kontrolují jejich chování na internetu stejně často.

Hypotéza byla ověřena pomocí metody chí-kvadrát test. Data, se kterými se pracovalo, byla získána pomocí dotazníkových položek č. 1 a 14 v dotazníku určeném rodičům žáků šestých tříd.

Tabulka 13 Empirické četnosti pro H5

	Využívají technická omezení	Kontrolují chování dítěte, mluví s dítětem	Žádné opatření nevyužívají	Suma
Dívky	13	23	1	37
Chlapci	22	19	2	43
Suma	35	42	3	80

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 14 Teoretické četnosti pro H5

	Využívají technická omezení	Kontrolují chování dítěte, mluví s dítětem	Žádné opatření nevyužívají	Suma
Dívky	16,1875	19,425	1,3875	37
Chlapci	18,8125	22,575	1,6125	43
Suma	35	42	3	80

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 15 Yatesova korekce pro H5

	Využívají technická omezení	Kontrolují chování dítěte, mluví s dítětem	Žádné opatření nevyužívají	Suma
Dívky	0,4461873	0,48677606	0,009121622	0,942085
Chlapci	0,3839286	0,41885382	0,007848837	0,810631
Suma	0,8301158	0,90562988	0,016970459	1,752716

Zdroj: vlastní zpracování

$$TK = 1,752716$$

$$KH = \chi^2_{1-\alpha}[(r-1)(s-1)] = \chi^2_{\alpha}(2) = 5,99147$$

Hodnota testového kritéria je menší než kritická hodnota. Proto byla **H_{5A} zamítnuta a přijata H₅₀**: Rodiče dívek i chlapců kontrolují jejich chování na internetu stejně často.

3.11 Závěr výzkumu a diskuse

K tématu sociálních sítí a rizikového obsahu na nich bylo již provedeno množství výzkumů. Zmíněny byly např. výzkumy v rámci projektu EU Kids Online. Je zde také spousta výzkumů realizovaných s výzkumnými soubory českých dětí či jejich rodičů. Za zmínku stojí výzkumy prováděné Kamilem Kopeckým při Univerzitě Palackého v Olomouci. Ten v jednom z výzkumů (Kopecký, Szotkowski, 2017) zjišťoval, zda děti pozval jejich online kamarád na osobní schůzku, z celkového počtu 4878 dětí necelých 32 % dětí takovou nabídku dostalo. V našem výzkumu dostalo návrh na setkání z 242 dětí 19 % respondentů.

Jiný výzkum (Kopecký, Szotkowski, 2019) se orientoval i na rizikový obsah na sociálních sítích. Podle tohoto výzkumu se děti nejvíce setkávaly s pornografií, násilím, poruchami příjmu potravy a sebepoškozováním na sociální síti Youtube, což částečně odpovídá i naším zjištěním. V našem šetření děti odpovídaly, že se s pornografií a násilím setkávají nejvíce právě na YouTube, poruchy příjmu potravy a sebepoškozování nejvíce vidají na TikToku.

Zmíníme ještě jeden výzkum stejných autorů (Kopecký, Szotkowski, 2018). V něm se tázali rodičů, zda vědí o tom, co jejich dítě v online prostředí dělá. 82 % rodičů toto povědomí mělo. Výzkum naší práce se soustředil spíše na informovanost rodičů o sociálních sítích, které děti navštěvují. 35 (97 %) rodičů uvedlo, že všechny sociální sítě dítěte zná. Podle dat získaných od žáků šestých tříd ale pouze 84 % z nich své rodiče informuje o všech sociálních sítích, které využívá. Kopecký a Szotkowski zjišťovali i různé prostředky, kterými rodiče dětem omezují závadný obsah. Nejčastěji se, stejně jako v našem výzkumu, jednalo o ústní domluvu s dítětem (u nás komunikace s dítětem), dále pak nastavení bezpečného vyhledávání, aplikace rodičovské kontroly apod.

V rámci této práce byl proveden kvantitativní výzkum, jehož cílem bylo poznat, zda se děti setkávají na sociálních sítích s rizikovým obsahem a jak k těmto tématům přistupují jejich rodiče. Výzkum byl proveden prostřednictvím dotazníkového šetření. Pro jeho potřeby byly vytvořeny dva dotazníky pro dva výzkumné soubory – žáky šestých tříd základních škol v Pardubicích a rodiče těchto žáků. Výzkumu se zúčastnilo celkem 242 žáků z osmi pardubických základních škol a 36 rodičů. Ideálním stavem by samozřejmě bylo, kdyby dotazník vyplnili všichni žáci šestých tříd pardubických základních škol a jejich rodiče, nebo alespoň větší počet respondentů z výzkumného souboru rodičů žáků šestých tříd, aby byla míra objektivnosti a zobecnitelnosti dat vyšší. Také by pak mohlo být provedeno přesnější porovnání dat od těchto dvou výzkumných souborů.

Podle cíle výzkumu byly nejprve stanoveny výzkumné problémy a na jejich základě také hypotézy. Ty byly následně statisticky verifikovány prostřednictvím metod chí-kvadrát nebo dvouvýběrový t-test. Ve dvou případech byly přijaty hypotézy alternativní a ve třech případech byly přijaty hypotézy nulové.

Dotazníky se zaměřovaly na čtyři oblasti rizikového obsahu – materiály zachycující pornografii, násilí, poruchy příjmu potravy a sebepoškozování. Z dat získaných od dětí vyplynulo, že se na sociálních sítích nejčastěji setkávají s násilím (105 odpovědí) a poruchami příjmu potravy (106 odpovědí), celkem se s alespoň s jedním z těchto typů rizik setkala 168 z 242 dětí, tj. téměř 70 % dotázaných dětí. Nejčastěji se s rizikovými materiály setkávají na sociální síti YouTube, TikTok a Instagram tak, že si ho samy vyhledají, nebo ho zhlédnou neúmyslně. Tyto zkušenosti poté děti nejčastěji sdílí se svými kamarády, nebo si je nechávají pro sebe. Dále téměř polovina dětí uvedla, že má mezi přáteli a sledujícími lidi, které osobně nezná, 45 dětí dostalo nabídku k osobnímu setkání od člověka, kterého znaly jen ze sociálních sítí a 52 dětí se s takovou osobou setkala.

Podle informací z dotazníku určeného rodičům žáků se ukázalo, že většina rodičů vidí mediální výchovu v rodině jako důležitou součást výchovy dítěte a téměř všichni dotázaní rodiče se svými dětmi doma probírají témata týkající se rizikového obsahu na internetu a sociálních sítích v časovém horizontu „občas“ až „velmi často“. Na ochranu svých dětí před riziky používají také rozličné prostředky, mezi které patří nejčastěji samotná komunikace s dítětem, omezení, co může dítě na internetu vyhledávat nebo jaké aplikace může do zařízení stahovat.

Závěr

Diplomová práce s názvem Mediální výchova v rodině se zaměřením na rizikový obsah na sociálních sítích se orientovala především na témata mediální výchovy, sociálních sítí a rizikového obsahu na nich. Protože neustále dochází ke změnám a pokrokům v oblasti digitálních médií, komunikace apod., jedná se o témata velmi aktuální.

Práce byla rozčleněna do dvou částí, teoretické a praktické. Nejprve byly v teoretické části vytyčeny stěžejní pojmy a témata práce – mediální výchova v rodině, vliv médií, sociální sítě a možné formy pro děti nevhodného obsahu. V kapitolách byly uvedena také pozitiva a negativa médií nebo možná opatření na ochranu dětí před rizikovým obsahem na internetu.

Následovala část praktická, jejíž podstatou byl samostatný kvantitativní výzkum realizovaný prostřednictvím dotazníkového šetření. Pro účely výzkumu byly vytvořeny dva dotazníky pro dva výzkumné soubory, kterými byli žáci šestých tříd základních škol v Pardubicích a jejich rodiče. Oba soubory byly vybrány záměrně, žáci z toho důvodu, že děti dnes začínají navštěvovat internet již v nízkém věku, a tudíž zde v podstatě kdykoli mohou na rizikový obsah narazit, jejich rodiče potom dodatečně proto, abychom doplnili informace získané od dětí.

Cílem provedeného výzkumu bylo identifikovat, zda a případně s jakým rizikovým obsahem se děti na sociálních sítích setkávají, a jakým způsobem na toto téma rodiče s dětmi hovoří. V rámci naší práce jsme se orientovali na čtyři typy rizikového obsahu – pornografický, násilný, zobrazující poruchy příjmu potravy a sebepoškozování. Pro výzkum bylo stanoveno pět vědeckých hypotéz, z nichž byly u tří po statistické verifikaci přijaty hypotézy nulové a u dvou přijaty hypotézy alternativní.

Po dokončení výzkumu se ukázalo, že z celkového počtu respondentů – žáků šestých tříd – se více než sedmdesát procent dětí setkala alespoň s jedním ze zmíněných rizikových obsahů. Nejvíce děti uváděly osobní zkušenost s obsahem zachycujícím násilí a poruchy příjmu potravy. Na podobný obsah děti nejčastěji narazí samy a následně se s touto zkušeností svěřují nejvíce svým kamarádům, nebo si ji nechají pro sebe. Rodiče dětí potom ve většině případů o takovýchto rizicích se svými dětmi mluví a jako prevenci a ochranu dětí využívají různá opatření od omezení vyhledávaných stránek po kontrolu dítěte a komunikaci s ním o tématech rizikového obsahu na internetu a sociálních sítích.

Zjištěné výsledky by mohly být přínosné např. pro školy a učitele nejen mediální výchovy. Ti by se tako mohli více zaměřovat na témata popsaná v naší práci – tedy na rizikový obsah a nevhodné chování na internetu. Rizikový obsah se týká všech dětí bez

ohledu na jejich pohlaví či věk. Dívky i chlapci se s nevhodnými materiály setkávají, také mají mezi svými přáteli či sledujícími osoby, které znají jen z online prostředí, dostávají návrhy na setkání od těchto osob nebo se s nimi osobně setkávají. Z těchto důvodů by možná měla být mediální výchova zařazována do vzdělávacích programů už v dřívějším věku dětí, např. na prvním stupni základní školy.

Tento realizovaný výzkum nabýval pouze malého rozsahu. Pro naše účely jsme chtěli obecně zmapovat situaci týkající se především rizikového obsahu, který děti na sociálních sítích konzumují, a jak na toto téma děti s rodiči hovoří. Samozřejmě by se dalo postupovat dále do detailu a zaměřit se více na setkávání dětí s cizími osobami, komunikaci mezi samotnými dětmi nebo na to, jakým způsobem vůbec děti rizikový obsah vnímají atp. Takový dotazník by ale byl značně obsáhlý a respondenty by nejspíše předem jeho délka odradila od samotného vyplňování.

Zde se ale otevírají možnosti dalšího výzkumu. Ideálně by se do něho měl zapojit mnohem větší počet žáků a jejich rodičů z cílové skupiny, aby výsledky byly co nejpřesnější. Další bádání v oblasti těchto témat se stává nutností. Děti se s rizikovým obsahem totiž setkávají dnes a denně a setkávat se s tím budou i nadále, ať už se tomu budou jejich rodiče sebevíce snažit zamezit. Navíc rizika internetu nečíhají pouze na děti, ale na nás všechny.

V rodinné mediální výchově je důležité především povědomí rodičů o hrozbách kyberprostoru, možnostech jejich předcházení a potenciálních řešeních v případech, kdy se děti s riziky setkají. Jádrem všeho je pak otevřená komunikace mezi dětmi a rodiči a vzájemná důvěra, bez níž se zkrátka nelze obejít. Podstatné v tomto ohledu také je, jak se na internetu chovají samotní rodiče dětí a jak k němu z bezpečnostního hlediska přistupují. Děti totiž vidí, jak se jejich rodiče chovají, a leccos se od nich pouhým pozorováním naučí.

Sociální sítě a potažmo i celý internet jsou dobrý sluha, ale mohou být i zlý pán. Proto je třeba už malé děti učit (v rozumné míře a přiměřeně jejich věku) s nimi bezpečně pracovat, aby se jejich negativní vliv na ně snížil na minimum.

Použité zdroje

Literatura

ČERNÁ, Alena et al. Kyberšikana: průvodce novým fenoménem. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013. 150 s. Psyché. ISBN 978-80-210-6374-7.

DOČEKAL, Daniel a kol. Dítě v síti: manuál pro rodiče a učitele, kteří chtějí rozumět digitálnímu světu mladé generace. První vydání. Praha: Mladá fronta, 2019. 207 stran. Flowee. ISBN 978-80-204-5145-3.

ECKERTOVÁ, Lenka, DOČEKAL, Daniel. Bezpečnost dětí na Internetu: rádce zodpovědného rodiče. Brno: Computer Press, 2013. ISBN 978-80-251-3804-5.

GAVORA, Peter. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.

HALADA, Jan, OSVALDOVÁ, Barbora (ed.). Slovník žurnalistiky: výklad pojmů a teorie oboru. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3752-5.

HARTL, Pavel, HARTLOVÁ, Helena. Velký psychologický slovník. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-686-5.

HENDL, Jan. Přehled statistických metod: analýza a metaanalýza dat. 3., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-482-3.

JANDOUREK, Jan. Sociologický slovník. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-269-0.

JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. Masová média. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-466-3.

JIRÁSEK, Petr, NOVÁK, Luděk a POŽÁR, Josef. Výkladový slovník kybernetické bezpečnosti = Cyber security glossary. Překlad Karel Vavruška. Páté doplněné a upravené vydání. Praha: Česká pobočka AFCEA, 2022. 352 stran. ISBN 978-80-908388-4-0.

KOLÁŘ, Michal. Nová cesta k léčbě šikany. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. 332 s. ISBN 978-80-7367-871-5.

KOLÁŘ, Zdeněk. Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3710-2.

KOPECKÝ, Kamil. Moderní trendy v e-komunikaci. Olomouc: Hanex, 2007. ISBN 9788085783780.

KOŽÍŠEK, Martin a PÍSECKÝ, Václav. Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online. První vydání. Praha: Grada Publishing, 2016. 175 stran. ISBN 978-80-247-5595-3.

KRAUS, Jiří. Nový akademický slovník cizích slov. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1351-2.

MAIELLO, Giuseppe, ROUBAL, Ondřej. Média a kultura: od primární orální kultury ke konstrukci kyber-prostorových identit v éře digitální komunikace. EUpress. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2020. ISBN 978-80-7408-179-8.

MARTÍNEK, Zdeněk. Agresivita a kriminalita školní mládeže. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. 190 stran. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5309-6.

NAKONEČNÝ, Milan. Sociální psychologie. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9.

PAVLÍČEK, Antonín. Nová média a sociální síť. V Praze: Oeconomica, 2010. ISBN 978-80-245-1742-1.

PIKE, Deidre. Media literacy: seeking honesty, independence, and productivity in today's mass messages. New York: International debate education association. 2014. ISBN 978-1-61770-085-9.

PRŮCHA, Jan (ed.). Pedagogická encyklopedie. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-546-2.

PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. Pedagogický slovník. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. 395 s. ISBN 978-80-262-0403-9.

REIFOVÁ, Irena. Slovník mediální komunikace. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-926-7.

SLOBODA, Zdeněk. Mediální výchova v rodině: postoje, nástroje, výzvy. Kultura, média, komunikace. Paedagogia mediorum. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-4496-3.

SLUSSAREFF, Michaela. Hry, síť, porno: rodičovský průvodce džunglí digitálního dětství a puberty. Žádná velká věda. V Brně: Jan Melvil Publishing, 2022. ISBN 978-80-7555-156-6.

SOCHOROVÁ, Dagmar. Mediální výchova: reflexe učitelů českého jazyka a literatury. Brno: Masarykova univerzita, 2016. ISBN 978-80-210-8523-7.

ŠEĐOVÁ, Klára. Děti a rodiče před televizí: rodinná socializace dětského televizního diváctví. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-149-2.

ŠEVČÍKOVÁ, Anna. Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu : závislost na internetu, navazování kontaktů online, soukromí na sociálních sítích, online komunity. Psyché. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-210-7527-6.

VÝROST, Jozef; SLAMĚNÍK, Ivan a SOLLÁROVÁ, Eva (ed.). Sociální psychologie: teorie, metody, aplikace. Psyché. Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-247-5775-9.

Zdravé dětství ve světě digitálních médií: informace a inspirace pro rodiče a všechny, kdo pracují s dětmi a mládeží. Přeložil HRADIL Radomil. Lelekovice: Franesa, 2020. ISBN 978-80-88337-16-4.

Internetové zdroje

DROUIN, Michelle. Sexting. *Encyclopædia Britannica* [online]. Oct 16, 2017 [cit. 2023-12-01]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/sexting>

ECKERTO VÁ, Lenka. Rizika internetu a jejich prevence (nejen) v knihovnách. *Čtenář : měsíčník pro knihovny*. Roč. 67, č. 2 (2015), s. 43-48. ISSN 0011-2321. Dostupné také z: <https://www.svkkk.cz/en/ctenar/clanek/658>

KOPECKÝ, Kamil a kol. Rizikové formy chování dětí v prostředí internetu. Olomouc, 2015. ISBN 978-80-244-4868-8. Dostupné také z: <https://e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/odborne-studie/75-rizikove-chovani-ceskych-a-slovenskych-deti-v-prostredii-internetu-2015-monografie/file>

KOPECKÝ, Kamil a kol. Sharenting u českých rodičů (výzkumná zpráva) [online]. Olomouc, 2022 [cit. 2024-03-02]. Dostupné z: <https://e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/158-sharenting-u-ceskych-rodicu-2022/file>

KOPECKÝ, Kamil. Děti a závadný obsah na internetu [online]. *E-Bezpečí*. 2015 [cit. 2024-04-18]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/dali-rizika/1037-deti-a-zavadny-obsah-na-internetu>

KOPECKÝ, Kamil, KREJČÍ, Veronika. Sociální sítě (úvod do problematiky). Olomouc, 2023. ISBN 978-80-244-6369-8. Dostupné také z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/odborne-studie/166-socialni-site-uvod-do-problematiky-2023-kopeccky-krejci/file>

KOPECKÝ, Kamil, SZOTKOWSKI, René. České děti v kybersvětě (výzkumná zpráva) [online]. Olomouc, 2019 [cit. 2024-05-30]. Dostupné z: <https://vyuka.o2chytraskola.cz/data/files/ceske-deti-v-kybersvete-vyzkumna-zprava-2-1-5ykpwxkxges.pdf>

KOPECKÝ, Kamil, SZOTKOWSKI, René, DOBEŠOVÁ, Pavla. Riziková komunikace a seznamování českých dětí v kyberprostoru. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2021. ISBN 978-80-244-5914-1. Dostupné také z: <https://doivup.upol.cz/pdfs/doi/9900/04/3400.pdf>

KOPECKÝ, Kamil, SZOTKOWSKI, René. Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru (výzkumná zpráva). [online]. 2017 [cit. 2024-05-20]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/96-sexting-a-rizikove-seznamovani-2017/file>

KOPECKÝ, Kamil, SZOTKOWSKI. Rodič a rodičovství v digitální éře (výzkumná zpráva). [online]. 2018 [cit. 2024-05-20]. Dostupné z: <https://vyuka.o2chytraskola.cz/data/files/prozkum-rodiovstv-v-digitalni-ere-16m2s96idt.pdf>

KOPECKÝ, Kamil. Umělou inteligencí generovaná pornografie způsobí řadu problémů, zneužívána bude k útokům na děti i dospělé. *E-Bezpečí*, roč. 8, č. 2, s. 39-42. Olomouc: 2023. ISSN 2571-1679. Dostupné také z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php?view=article&id=3636>

LIVINGSTONE, Sonia, HADDON, Leslie. EU Kids Online: final report 2009. EU Kids Online, London, UK. ISBN 9780853283553 (1) (PDF) EU Kids Online: final report 2009. Dostupné také z: https://www.researchgate.net/publication/313012759_EU_Kids_Online_final_report_2009

LIVINGSTONE, Sonia, HADDON, Leslie. Risky experiences for children online: charting European research on children and the Internet. *Children & society*, 22 (4). 314-323. ISSN 0951-0605. 2008. DOI: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1099-0860.2008.00157.x>. Dostupné také z: [https://eprints.lse.ac.uk/27076/1/Risky_experiences_for_children_online_\(LSERO\).pdf](https://eprints.lse.ac.uk/27076/1/Risky_experiences_for_children_online_(LSERO).pdf)

LUKÁŠOVÁ, Kateřina. Škodlivý obsah na internetu. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 2013, 2012(4), s. 7-22. ISSN 0323-0619. Dostupné také z: <https://karolinum.cz/casopis/auc-iuridica/rocnik-58/cislo-4/clanek-660>

MENTO Carmela a kol. Psychological Impact of Pro-Anorexia and Pro-Eating Disorder Websites on Adolescent Females: A Systematic Review. *Int J Environ Res Public Health*. 2021 Feb 23;18(4):2186. doi: 10.3390/ijerph18042186. PMID: 33672305; PMCID: PMC7926357. Dostupné také z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7926357/>

Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních [online]. 2016 [cit. 2023-11-22]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/38988>

MIKULCOVÁ, Klára, KOPECKÝ, Kamil. Aktuální problémy mediální výchovy a mediální gramotnost žáků 2. stupně ZŠ. Olomouc, 2020. ISBN 978-80-244-5900-4. Dostupné také z: <https://doivup.upol.cz/pdfs/doi/9900/04/4300.pdf>

PRENSKY, M. Digital Natives, Digital Immigrants. On the Horizon [online]. 2001, roč. 9, č. 5 [cit. 2023-12-15]. ISSN: 1074-8121. Dostupné z: <http://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf>

RAINIE, Lee, ANDERSON, Janna. Code-Dependent: Pros and Cons of the Algorithm Age [online]. 2017 [cit. 19-1-2022]. Dostupné z: https://www.pewresearch.org/internet/wp-content/uploads/sites/9/2017/02/PI_2017.02.08_Algorithms_FINAL.pdf

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha: MŠMT, 2023 [cit. 2023-11-30]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>

ÚZIS ČR. Mezinárodní klasifikace nemocí, 11. revize - MKN-11 pro statistiky úmrtnosti a nemocnosti [online]. ÚZIS ČR [cit. 2023-12-08]. Dostupné z: <https://www.uzis.cz/ext/mkn-11-nahled/>

VORÁČ, Dominik, KOPECKÝ, Kamil. Nová média ve výuce mediální výchovy. Olomouc, 2023. ISBN 978-80-244-6299-8. Dostupné také z: <https://doivup.upol.cz/pdfs/doi/9900/06/1900.pdf>

Přílohy

Příloha A – Dotazník pro žáky 6. tříd ZŠ

Rizikový obsah na sociálních sítích - žáci 6. tříd ZŠ

Ahoj!

Jmenuji se Stáňa Kalousová, studuji pátý ročník na Univerzitě Pardubice a provádím výzkum na téma Rizikový obsah na sociálních sítích, ke kterému tento dotazník patří. Udělej si, prosím, několik minut čas na vyplnění dotazníku.

Otázky se týkají úzkých nebezpečí, na která můžeme na sociálních sítích narazit. Odpovědi jsou naprosto anonymní, budu s nimi pracovat pouze já a výsledky použiji jen pro účely mé závěrečné práce a výzkumu.

Pře dem s díky, moc mi svou odpověď pomůžeš.

** Označte políčkem otázku **

Vypnění ti zabere necelých 10 minut. Zkus odpovědět co nejvíce podle pravdy. U některých otázek můžeš označit i víc než 1 odpověď. Někteří je i možnost "Jiné" - tam můžeš napsat vlastní odpověď.

Jdeme na to!

1. Uveď své pohlaví *

Označte jen jednu elipsu.

Dívka

Chlapec

2. Do jaké školy chodíš - napiš název *

3. Jaké sociální sítě používáš? - označ 1 nebo více odpovědí *

Zaškrtni vše, všechny platné možnosti.

Facebook

Facebook Messenger

Instagram

WhatsApp

Snapchat

YouTube

YouTube Kids

TikTok

Twitch

Reddit

Discord

BeReal

Omigle

X (dříve Twitter)

Telegram

Jiné: _____

4. V kolika letech sis založil/a svůj první účet na sociální síti? - napiš číslo *

5. Jaká sociální síť to byla? - napiš název nebo zkratku *

6. Na jakém zařízení sociální sítě navštěvuješ?
Či tohle zařízení je? - označ 1 nebo více odpovědí *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Mobil - je můj vlastní
 Mobil - sdílím ho s rodiči / sourozenci
 Mobil - půjčuju si ho jinde (např. od kamaráda)
 Tablet - je můj vlastní
 Tablet - sdílím ho s rodiči / sourozenci
 Tablet - půjčuju si ho jinde (např. od kamaráda)
 Počítač - je můj vlastní
 Počítač - sdílím ho s rodiči / sourozenci
 Počítač - půjčuju si ho jinde (např. od kamaráda)
 Jiné: _____

7. Vědí tvoji rodiče o všech účtech na sociálních sítích, které používáš? *

Označte jen jednu elipsu.

- Ano Přeškrtněte na otázku 9
 Ne Přeškrtněte na otázku 8

8. O jaké sociální síti rodiče nevědí, že ji používáš? - napiš název nebo zkratku *

9. Viděl/a jsi někdy na sociálních sítích fotku nebo video zobrazující lidskou zbraň? (= kde jsou úplně nebo částečně nazi lidé)? *

Označte jen jednu elipsu.

- Ano Přeškrtněte na otázku 10
 Ne Přeškrtněte na otázku 13

10. Na jaké sociální síti ses s lidskou nahotou setkal/a? - napiš název nebo zkratku *

11. Jak jsi na tento obráb narazil/a? - označ 1 nebo více odpovědí *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Někdo mi to poslal
 Narazil/a jsem na to sám/sama
 Jiné: _____

12. Komu jsi řekl/a o tom, co jsi na sociální síti viděl/a? - označ 1 nebo více odpovědí *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Rodičům
 Sourozenci
 Účeláři
 Kamarádovi, kamarádce
 Nikomu jsem to neřekl/a
 Jiné: _____

13. Viděl/a jsi někdy na sociálních sítích fotku nebo video zobrazující násilí (= kde někdo ubližuje lidem nebo zvířatům)?

Označte jen jednu elipsu.

- Ano Přeškrtněte na otázku 14
 Ne Přeškrtněte na otázku 17

14. Na jaké sociální síti ses s násilím setkal/a? - napiš název nebo zkratku *

15. Jak jsi na tento obsah narazil/a? - označ 1 nebo více odpovědí *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Někomu mi to poslal
 Narazil/a jsem na to sám/sama
 Jiné: _____

19. Jak jsi na tento obsah narazil/a? - označ 1 nebo více odpovědí *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Někomu mi to poslal
 Narazil/a jsem na to sám/sama
 Jiné: _____

16. Komu jsi řekl/a o tom, co jsi na sociální síti viděl/a? - označ 1 nebo více odpovědí *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Rodičům
 Surozenci
 Učitelé
 Kamarádovi/kamarádce
 Nikomu jsem to neřekl/a
 Jiné: _____

20. Komu jsi řekl/a o tom, co jsi na sociální síti viděl/a? - označ 1 nebo více odpovědí *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Rodičům
 Surozenci
 Učitelé
 Kamarádovi/kamarádce
 Nikomu jsem to neřekl/a
 Jiné: _____

17. Viděl/a jsi někdy na sociálních sítích fotku nebo video zobrazující podobu půlmu podtravy (= lidé hladovějí nebo jídlo zvrací, aby zhubli, nebo se přejíždějí)?

Označte jen jednu elipsu.

- Ano Přeškrtněte na otázku 18
 Ne Přeškrtněte na otázku 21

21. Viděl/a jsi někdy na sociálních sítích fotku nebo video, kde lidé sami ukáží svůj sebepečkování (= lidé se napijí řezou nebo jinak zraňují dorážkou)?

Označte jen jednu elipsu.

- Ano Přeškrtněte na otázku 22
 Ne Přeškrtněte na otázku 25

18. Na jaké sociální síti ses s ponouchami přijmu podtravy setkal/a? - napiš název nebo zkratku

22. Na jaké sociální síti ses se sebepečkováním setkal/a? - napiš název nebo zkratku

23. Jak jsi na tento obsah narazil/a? - označ 1 nebo více odpovědí *
- Zaškrtně všechny platné možnosti.
- Někdo mi to poslal
- Narazil/a jsem na to sám/sama
- Jiné: _____
24. Komu jsi řekl/a o tom, co jsi na sociální síti viděl/a? - označ 1 nebo více odpovědí *
- Zaškrtně všechny platné možnosti.
- Rodičům
- Surozenci
- Učitel
- Kamarádovi/kamarádce
- Nikomu jsem to neřekl/a
- Jiné: _____
25. Máš na sociálních sítích mezi přáteli nebo sledujícími lidi, které neznáš osobně (znáš je jen online)? *
- Označte jen jednu elipsu.
- Ano
- Ne
26. Dostal/a jsi na sociálních sítích od někoho nabídku k osobnímu setkání, i když jsi ho osobně nikdy neviděl/a? *
- Označte jen jednu elipsu.
- Ano
- Ne
27. Setkal/a ses někdy osobně s někým, koho jsi znal/a jen ze sociálních sítí? *
- Označte jen jednu elipsu.
- Ano
- Ne
28. Mluví s tebou doma rodiče o tom, že na sociálních sítích existuje i nevhodný obsah (např. videa s násilím, nahota, nevhodné zprávy...)? *
- Označte jen jednu elipsu.
- Ano Pleskočte na otázku 29
- Ne Pleskočte na otázku 30
29. Jak často o tom s rodiči mluvíte? *
- Označte jen jednu elipsu.
- Velmi často
- Často
- Občas
- Téměř nikdy
- Nikdy
- Jiné: _____
30. Chtěl/a bys, aby s tebou rodiče více mluvili o nevhodném obsahu na internetu? *
- Označte jen jednu elipsu.
- Ano
- Ne

31. Poslední otázka - je tu něco, o čem byste chtěli/s na závěr doplnit, na co jsem se nezeptala, nebo co tě během dotazníku napadlo? - nepovírná otázka

Jsi na konci dotazníku. Ještě jednou ti děkuji za ochotu ho vyplnit. Moc si toho vážím. Měj se krásně.

P.S. - Nezapomeň dole kliknout na „odeslat“ :D

Obsah není vytvořen ani schválen Googlem.

Google Formuláře

Příloha B – Dotazník pro rodiče žáků

Rizikový obsah na sociálních sítích - pro rodiče žáků 6. tříd ZŠ

Dobrý den,

Jmenuji se Stanislava Kalousová, studuji pátý ročník na Univerzitě Pardubice a provádím výzkum na téma mediální výchova a rizikový obsah na sociálních sítích, ke kterému tento dotazník patří. Předem Vám děkuji, že si uděláte několik minut čas na vyplnění dotazníku.

Otázky se týkají různých nebezpečí, na která mohou děti na sociálních sítích narazit. Odpovědi jsou zcela anonymní, se získávanými daty budu pracovat pouze já a výsledky použiji jen pro účely závěrečné práce k tomuto tématu.

Vyplnění dotazníku Vám zabere **přibližně 8 minut**.

Většina otázek vyžaduje pouze výběr odpovědi nebo odpovědi z uvedených možností. Pokud si na požadovanou odpověď nespomenete, můžete do odpovědi napsat např. „nevím“.

Děkuji Vám za ochotu, velmi si Vaši odpovědi vážím.

* Označte políčkem otázku

1. Pohrává Vašeho dítěte *

Označte jen jednu elipsu.

- Dívka
 Chlapec

2. Domníváte se, že Vašemu dítěti hrozí na internetu a sociálních sítích nějaké nebezpečí? *

Označte jen jednu elipsu.

- Ano
 Ne
 Nevím
 Jiné: _____

3. Myslíte si, že je důležité si s dětmi povídat o internetu a jeho nástrahách? *

Označte jen jednu elipsu.

- Ano
 Ne
 Nevím
 Jiné: _____

4. Kde by měla podle Vás taková „mediální“ výchova probíhat (např. jak bezpečně používat internet, na co zde můžeme narazit)? *

Označte jen jednu elipsu.

- Pouze ve škole
 Ve škole i v rodině
 Pouze v rodině
 Nevím
 Jiné: _____

5. Jak je podle Vás důležité věnovat se v rodině mediální výchově? *

Označte jen jednu elipsu.

- Důležité
 Spíše důležité
 Spíše nedůležité
 Nedůležité
 Nevím
 Jiné: _____

6. V čem může mít podle Vás mediální výchova v rodině přínos? *

7. Víte, jakou/jaké sociální síť Vaše dítě používá? *

Označte jen jednu elipsu.

- Ano
 Ne

8. Jaké sociální síť Vaše dítě používá? - označte 1 nebo více odpovědí *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Facebook
 Facebook Messenger
 Instagram
 WhatsApp
 Snapchat
 YouTube
 YouTube Kids
 TikTok
 Twitch
 Reddit
 Discord
 BeReal
 X (dříve Twitter)
 Telegram
 Jiné: _____

9. Mluvíte doma s dítětem o tom, že na sociálních sítích existuje i obsah nevhodný pro děti (např. videa s násilím, náhota, nevhodné zprávy)? *

Označte jen jednu elipsu.

- Ano *Přeskočte na otázku 10*
 Ne *Přeskočte na otázku 12*
 Jiné: _____

10. V kolika letech dítěte jste doma začal/a o tomto tématu s dítětem mluvit? - napište číslo _____

11. Jak často o tomto tématu s dítětem doma mluvíte? *

Označte jen jednu elipsu.

- Velmi často
 Často
 Občas
 Téměř nikdy
 Nikdy
 Jiné: _____

12. Myslíte si, že byste měl/a s Vaším dítětem více mluvit o nevhodném obsahu na internetu? *

Označte jen jednu elipsu.

- Ano
 Ne
 Jiné: _____

13. Svěřilo se Vám Vaše dítě někdy s tím, že na sociálních sítích narazilo na některý z těchto závadných obsahů? - označte 1 nebo více odpovědí *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Pornografie - fotka nebo video
- Násill - fotka nebo video
- Poruchy příjmu potravy (anorexie, bulimie, přejídání) - fotka nebo video
- Sebepoškozování, neštědění k sebepoškození - fotka nebo video
- Nevhodná (erotická, vulgární) zpráva
- Návrtch na osobní setkání od neznámého člověka
- Dítě se s ničím nesetkalo
- Nerzpoznám si
- Jiné: _____

14. Jaká opatření na ochranu dětí před nevhodným obsahem na sociálních sítích využíváte? - označte 1 nebo více odpovědí *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Máme nastavené omezení, jaké stránky může dítě na internetu vyhledávat
- Máme nastavené omezení, jak dlouho může dítě aplikace používat
- Máme nastavené omezení, jaké aplikace může dítě do zařízení stahovat
- Kontroluji, aby dítě dodržovalo věkové limity aplikací
- Kontroluji, jaké sociální síť dítě využívá, co zde sleduje, s kým si píše
- Dítě navštěvuje sociální síť pouze v mé přítomnosti
- Mluvím s dítětem o tom, jaké sociální síť dítě využívá, co zde sleduje, s kým si píše
- Žádné opatření nepoužívám - nejsem si jistý/á, jaká všechna možná opatření mám k dispozici
- Žádné opatření nepoužívám - nejsem si jistý/á, jak se opatření v zařízeních nastavují
- Žádné opatření nepoužívám - není to potřeba
- Jiné: _____

15. Je tu něco, co byste chtěl/a na závěr doplnit, na co jsem se nezeptala, nebo co Vás během dotazníku napadlo? - nepovimám otázka

Ještě jednou bych Vám chtěla poděkovat za vyplnění tohoto dotazníku. Přeji Vám krásný den.

Obsah není vytvořen ani schválen Googlem.

Google Formuláře

Příloha C – Informovaný souhlas

Informovaný souhlas s vyplněním dotazníku

Vážení zákonní zástupci,

jmenuji se Stanislava Kalousová a studuji pátý ročník na Univerzitě Pardubice. V rámci mé diplomové práce provádím výzkum na velmi **aktuální téma Mediální výchova a rizikový obsah na sociálních sítích**. Cílem výzkumu je zjistit, do jaké míry je toto ohrožení u dětí závažné. Součástí výzkumu je online dotazník určený žákům 6. tříd všech základních škol v Pardubicích. **Dotazník je zcela anonymní, vyplnění zabere do 10 minut a získané odpovědi budou použity pouze pro účely závěrečné práce k tomuto výzkumu**. Předem děkuji za Váš a čas a ochotu.

Souhlasím – nesouhlasím s účastí mého syna/dcery v dotazníkovém šetření na téma Mediální výchova a rizikový obsah na sociálních sítích.

Podpis zákonného zástupce: _____

Příloha D – Tištěné odkazy na dotazníky

Vážený rodiče,

jmenuji se Stanislava Kalousová, studuji pátý ročník na Univerzitě Pardubice a v rámci závěrečné práce provádím výzkum na aktuální téma mediální výchova a rizikový obsah na sociálních sítích. Vytvořila jsem k tomuto tématu dva dotazníky - jeden pro žáky 6. tříd ZŠ v Pardubicích a druhý pro jejich rodiče.

Všechny odpovědi jsou zcela anonymní, se získanými informacemi budu pracovat pouze já a zobecněné výsledky použiji jen pro účely závěrečné práce. Vyplnění dotazníku zabere dětem do 15 minut a rodičům do 10 minut. Dotazník mohou vyplnit oba rodiče žáka.

Dotazník pro žáky 6. tříd:

<https://forms.gle/xjRZxEV3qekN5Ri49>

Dotazník pro rodiče žáků 6. tříd:

<https://forms.gle/8fQhyZruGXz38EeT6>

Předem Vám moc děkuji za ochotu, velmi si Vaší odpovědi vážím.